

מגיד דבריו ליעקב

**חג הפסח
וימי חודש ניסן**

משיחותיו ודרשותיו של הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת כף החיים

מגיד דבריו ליעקב

**מאמרים בעניני חג הפסח
וימי חודש ניסן**

**משיחותיו ודרשותיו של הגאון הגדול
רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים**

**ניסן תשע"ז
עיה"ק ירושלים תובב"א**

כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג

בישיבת כף החיים

רח' אהלי יוסף 14 ירושלים

02-5022777

בכל עניני הספר

ניתן לפנות למכון מגיד דבריו ליעקב:

052-7658892

052-7622629

A7658892@gmail.com

עימוד: קסירר 054-8492943

פתח דבר

"ולכן נקרא 'ליל התקדש חג', שכל קדושת החגים מסתעפים מלילה זה, שכן פסח נקרא 'ראש השנה לרגלים' דכל הרגלים מסתעפים מקדושת חג הפסח. וקדושת החג הוא עיקרו מלילה הראשונה, ונמצא דמלילה הראשונה נתקדשו כל החגים" (פרי צדיק פסח ט"ז).

רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, חוזר ושונה יסוד זה בספריו: "וזהו באחד בניסן ראש השנה לרגלים, שכל קדושת המועדות כלולים ברגל דפסח" (פרי צדיק, פרשת החודש, ו').

מדבריו אלו של רבי צדוק זצ"ל, נוכל לעמוד במקצת על יקר גדלו ותפארתו של חג הפסח. כי אם כל המועדות והרגלים כולם הם המעמידים את בית ישראל במשך השנה כולה, ולכך נקראו רגלים, על שם שהם רגליהם של ישראל (חידושי אגדות למהר"ל ר"ה טז.), חג הפסח, אשר הוא שורש ועיקר המועדים כולם, על אחת כמה וכמה.

והטעם לכך שחג הפסח רם ונשא כל כך, נוכל להבין על פי מה שכתב בספר דרך ה'. שם כותב הרמח"ל כך: "מאחר חטאו של אדם הראשון, נשאר האנושיות כולו מקלקל והיה הרע מתגבר בכולו עד שלא היה נמצא מקום לטוב שיתחזק כלל. ואף על פי שנברר אברהם אבינו ע"ה להיות הוא וזרעו לה' נבדלים מכל האומות, הנה עדיין לא היה להם מקום שיוכלו להתחזק ולהתכונן בבחינת אומה שלימה ולזכות לעטרות הראויות להם מפני הרע שהיה מחשיך עליהם והזוהמה הראשונה שלא יצאה מהם עדיין, ועל כן הוצרך שיגלו למצרים וישתעבדו שם, ובאותו השעבוד הגדול יצרפו כזהב בתוך הכור ויטהרו".

וממשיך הרמח"ל: והנה כשהגיע הזמן הראוי, חיזק האדון ברוך הוא את השפעתו והארתו על ישראל, וכפה את הרע לפנייהם והבדיל אותם ממנו, ורומם אותם מן השפלות שהיו בו והעלם אליו, ונמצאו גאולים מן הרע גאולת עולם ומשם והלאה הוקמו לאומה שלמה דבוקה בו יתברך ומתעטרת בו".

ומסיים הרמח"ל את דבריו הנפלאים "והנה זהו תיקון שנתקן לעולמים, וכל הטובות שהגיעו ושמייעים לנו כולם תלויים בו, ועל כן נצטוינו לזכור אותו תמיד ולהזכירו בפינו, ועל ידי זה מתחזק התיקון ההוא עלינו ומתאמץ האור בנו ומתמיד בנו התועלת הנמשך מן התיקון ההוא". עד כאן לשונו.

שבח והודאה ניתן לבורא עולם אשר גברו עלינו חסדיו יתברך שמו וזכינו והוחזקנו זה שלשה פעמים בעריכתם והוצאתם לאור של דרשותיו של מורינו ורבינו הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א ראש ישיבת כף החיים על מועדי השנה. זכינו והדברים נתקבלו בחיבה ובאהבה בכל אתר ואתר, ורבים אומרים מי יראנו טוב לשוב ולרדות מיערת הדבש, להגיש לפנינו שלחן ערוך בכל מטעמים ומיני מגדים, לדעת את המעשה אשר נעשה ואת הדרך הטובה אשר נלך בה ונמצא מרגוע לנפשנו.

עתה, לאחר עמל רב ויגיעה עצומה, הננו זוכים לברך על המוגמר ולהוציא לאור עולם את החלק הרביעי שבסדרת 'מגיד דבריו ליעקב' - מועדי השנה, דרשותיו של רבינו שליט"א על חג הפסח, אשר הוא עיקר ויסוד כל המועדים, וממנו תוצאות חיים לישראל. חג הפסח, אשר שמות רבים לו, 'חג הפסח', 'חג המצות', 'חג האמונה' ו'חג הגאולה', כולל ענינים רבים כשמותיו, ורבינו שליט"א הולך ומקיף בחוט השני את עניניו השונים, בדרכו המיוחדת לו.

אין ספק כי דרשותיו החצובות מעומק לבו הטהור של רבינו שליט"א, בהם מעמידנו בקרן אורה ומורה דרכנו - דרך עבודת ה', יפלסו מסילות ויאירו דרך נתיבות לכל אשר נדבה אותו רוחו לדרוש ולתור בחכמה, ויהיו לעזר ולסיוע לכל המבקש ודורש בדבר ה' - לעלות אל הר האלהים.

וזאת למודעי, כי למרות מאמצינו להדפיס הדברים כנתינתן, למען סדר ועריכת הדברים שלחנו ידינו בקצה היריעה, על כן פשוט הדבר וא"צ לפנים שאם תמצא טעות - אתנו תלין משוגתינו, ותקוותינו שלא תצא תקלה תחת ידינו.

ובצאתנו את הקודש ברכת מודים דרבנן נשגר קמיה רבינו שליט"א המאיר דרכינו ומפלס נתיבותינו באורחות התורה ועבודת ה', שיזכה להמשיך את מלאכת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה ולהפיץ ממעינותיו חוצה מתוך שלום ושלוח בריית גופא ונהורא מעליא, ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור, עדי נזכה לגאולתם השלימה של ישראל לה אנו מצפים ומייחלים בימים אלה, אכ"ר.

חודש הגאולה - ניסן תשע"ז

העורכים

מכתב ברכה ותודה

בס"ד. יום חמישי ג' ניסן הגאולה תשע"ז. ירושלם ת"ו.

הללויה אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי וגו', ה' לי בעזרי וגו', תבענה שפתי תהלה לאל הגדול הגבור והנורא, על רוב וגודל חסדיו עלי תמיד, ועתה בחמלתו זכני שיצאו לאור עולם חלק נוסף משיחות מוסר אשר השמעתי במקהלות, בחסד האל עלי, ברוך הוא וברוך שמו, כן יעזרנו הלאה האל הטוב והמטיב אמן.

ואכתוב בקצרה ענינו של חיבור זה, הנה בני תורה מובהקים, חבר חברים מחוכמים שליט"א, ובראשם ה"ה שלמה דוד שליט"א, אשר נשאם ונדב לבם הטהור וראו לנכון לתועלת הציבור הקדוש הי"ו, שוחרי תורה ותושיה, להעלות על גבי הכתב ולהדפיס כספר אשר יעמוד לימים רבים בעזה"י, ממה שחנני השי"ת בעוצם וגודל חסדיו לדרוש לפני הרבים, והוקלט בקלטות רבות, והם הי"ו עשו את מי שאינו זוכה כזוכה, ועמלו טרחו וסדרו מהדברים הנשמעים, וערכו ספר זה בסדר נכון, בשפה ברורה, דבר דבור על אופניו, ובחרו לקראו בשם **מגיד דבריו ליעקב**, וכל זה שלא על מנת לקבל פרס אלא לזיכוי הרבים בלבד, וזכות הרבים תלוי בהם, אישר חיליהו לאורייתא ושכמ"ה.

ותלי"ת כבר יצא לראשונה "מגיד דבריו ליעקב", דברי חיזוק בעניני המועד הקדוש **חג השבועות** זמן מתן תורתנו הקדושה, ובעניני **חג הסוכות** זמן שמחתנו, ובעניני **חג פורים**, וב"ה לפי הנשמע נתקבלו הדברים באהבה וברצון לפני כל ורבים התחזקו בעבודת השי"ת ולקים מצוות היום כראוי וכנכון, והדברים עשו פרי לטובה בחמלת השי"ת עלי, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

ועתה מעלת היקרים הנ"ל הי"ו בעזה"י המשיכו בפעלם הטוב וערכו חלק נוסף "מגיד דבריו ליעקב", והוא בעניני המועד הקדוש והנורא **חג**

הפסח, זמן חרותנו, וראה נא ראה דברות קדשו המלהיבים של רבינו הפלא יועץ זצ"ל (ערך חמץ): "כתבו גורי האר"י ז"ל שהזהיר מאד באיסור חמץ והמחמיר על עצמו בחומרות יתירות מובטח לו שלא יחטא כל השנה, כי מאחר שביער את רוח הטומאה מכל וכל, ולא נתן מקום שתשלוט בו הסט"א איזה הדרך יוכל לשלוט בו להחטיאו, ולכן גם האיש יזדרז מאד לזהר בכל חומרות הפסח וכו'. אמנם כדי לבער רוח הטומאה מעליו לגמרי, לא סגי בבדיקה וביעור החמץ לחוד, אלא כתבו המקובלים שמשלושים יום קודם פסח צריך ליתן לב ללכת בדרך טובים ולקיים קצת דרכי התשובה, ואז הקדוש ברוך הוא בכל לילה מוציא חלק מנשמות ישראל מתוך הקליפות, הכל לפי מעשיו של אדם ולפי הכנתו, עד שבליל התקדש חג עומדים מבחוץ בני חורין, וזהו בחינת יציאת מצרים שיש מדי שנה בשנה, וזהו בעצם אומרם חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וזהו עיקר שמחתנו על גאולתנו ועל פדות נפשינו, אבל אם לא עשה הכנה מקודם ולא נזהר בחמץ כראוי, לשמחה מה זו עושה ודין גרמא שאינו מתעורר כל כך ואינו נכנס בלבו כל כך שמחה, כי הכל תלוי לפי מעשיו ולפי זכות נשמתו ולפי הכנתו.

וביותר צריך להתעורר בתשובה אלה השלשים יום קודם פסח כי עינינו תכלינה אל צפיייתנו צפינו למאמר חכמי ישראל שאמרו בניסן נגאלו ובניסן עתידים ליגאל, והן בעון הניסני'ם נראו בארץ זה כמה מאות שנים ואנחנו לא נושענו, ובודאי שבהתקרב הימים האלה רחל מבכה על בניה, וה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו, שאוג ישאג על נוהו, וכל צבא המרום ומשיח צדקנו יושבים ומצפים בשבעה עינים לראות אם הגיע קץ הפלאות, כי עת לחננה כי בא מועד. לכן חייב כל אדם להתעורר ולעשות כל אשר בכחו לעשות ולשפוך נפשו לפני ה' יום ליום ולילה ללילה על הגאולה אולי ימצא עת רצון ויתעשת האלקי"ם השומע תפלת כל פה וישמע קול תחנונו ועל כל פנים תפלתו ומעשיו עושים רושם ועילוי לשכינת עוזנו על ידו ונחת רוח למעלה כי ישר בעיני ה' כאשר רואה כי יש נחלה על שבר בת עמו ועל צער השמים וסוף הכבוד

לבוא ויזכה ויראה בנחמת ציון ובבנין קדשנו ותפארתנו שיבנה במהרה בימינו אכי"ר עכל"ק, ועוד עיין בפלא יועץ (ערך הגדה וערך פסח) עיין שם.

למיעוט הזמן ולריבוי טרדותי אשר הקיפוני בהקף כל הראש (ל"א) עברתי בריהטא על כל הספר, ואחשוב שעשו מלאכתם נאמנה בטוב טעם ודעת, ואין לי אלא להודות להם ולברכם מקרב לב אוהב שיעלו מעלה מעלה בתורה ויראת שמים טהורה, ויהיה שבתם בבית ה' כל ימי חייהם, השי"ת ימלא כל משאלות לבם לטובה ולברכה לעבודתו ית"ש, וחפץ ה' בידם יצלח להגדיל תורה ולהאדירה, וימצאו הדברים חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ויעשו הדברים פרי לטובה, ישוטטו רבים ותרבה הדעת, אמן ואמן.

כעתירת הצעיר

החותם בתודה מרובה לחי העולמים

המודה לשעבר וצועק על העתיד

יעקב חיים סופר

תוכן הענינים

ט	חשיבותה של ראשית והתחלה .....
יא	חודש ניסן - ראשית השנה .....
יג	ראשית ימי ניסן מסוגלים לפרנסתו ולשאר עניניו של האדם .....
יד	חודש ניסן מוכן ומזומן לניסים .....
יח	חודש ניסן מזומן ומסוגל אף לרשעים .....
כ	סגולת הימים לטהרתם של ישראל .....
כא	החיוב לצפות לגאולה בימים אלו .....
כה	דרכים להתעורר לציפיה לגאולה .....
כז	זכות המצפים לגאולה .....
כט	התפילה והבקשה לגאולה .....
ל	הגאולה תלויה בעסק התורה .....
לד	אחדות ישראל תביא את הגאולה .....
לה	דיבור שמיעה וראיה כראוי מקרבים את הגאולה .....
לט	הציפיה לגאולה אצל גדולי ישראל .....
מב	מעלת מצות אכילת המצה .....
מד	הדקדוק בכשרות המצה .....
מז	קמחא דפסחא .....
נ	השמחה בנתינת קמחא דפסחא .....
נב	מצות הצדקה היא מעיקרי היהדות .....
נד	ביעור החמץ שבלב .....
נז	שעת הכושר לנצח את עמלק .....
סא	הגעלת הלשון .....
סו	לימוד הלכות שמירת הלשון .....
סח	ההכנה הראויה לליל הסדר .....
ע	המתינות והזהירות מכעס בליל הסדר .....
עג	סעודת ליל הסדר .....
עו	ליל הסדר - והגדת לבנך .....

מעלת המספר בשמחה ביציאת מצרים	פ
כחה של התפילה בליל הסדר	פג
אהבת ה' את ישראל ועמידתו לימינו בכל דור ודור	פה
שמירת הקב"ה לישראל והצלחת מידי מבקשי רעתם	פט
אהבת ה' את ישראל והשגחתו עליהם בכל מצב	צב
השגחת ה' על ישראל היא הוכחה לאמונה	ק

רמזי סימני ההגדה לשב בתשובה

קדש - תשובה בהדרגה	קב
ורחץ - בכי האדם על חטאיו	קח
ורחץ - לשוב ולהשיב אחרים עמו	קט
כרפס - ענוה ושפלות	קיב
כרפס - העניו מעביר על מדותיו	קיז
כרפס - ריבוי נתינת הצדקה	קיט
יחץ - התורה והתפילה על הגאולה בחצות הלילה	קכ
מגיד - עסק התורה	קכא
רחצה - חשבון הנפש	קכב
מוציא - הדקדוק בקיום המצוות	קכג
מצה - הסתפקות במועט	קכד
מרור - המרירות על החטא	קכו
כורך - ללכת מחיל אל חיל	קכז
שולחן - לעטר השולחן והסעודה	קכז
עורך - נתינת ערך התעניות לצדקה	קכח
צפון - הצפנת והסתרת המעשים	קכח
ברך - עילוי נצוצות הקדושה	קל
הלל - קבלת היסורים באהבה	קל
נרצה - קבלתה של התשובה	קלא
הפיוט חד גדיא	קלא
קדושת ימי חול המועד	קלה
עסק התורה בימי חול המועד	קלו
עסק התורה בזמני רפיון	קלח
עסק התורה כהכנה לקבלת התורה	קמ
הקשור לתורה יזכה לגאולה ולתחיית המתים	קמג
הגאולה תבוא בהיסח הדעת	קמד

חשיבותה של ראשית והתחלה

הפסוק במגילת קהלת אומר (פ"ב פי"ד) "החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך". וצריך להתבונן, מהו "החכם עיניו בראשו", וכי רק חכמים עיניהם בראשם, וכי טיפש עיניו ברגליו?

ומבאר רבי חיים ויטאל, הביאו הגאון החיד"א בספרו לב דוד (פ"א), כי "החכם עיניו בראשו" הכוונה היא שהחכם עיניו צופיות למרחוק, ותמיד הוא יודע מראשיתו של המעשה את תוצאותיו.

וכותב החיד"א, כי יסוד גדול ועצה נפלאה למדנו כאן. כי האויב המר שלנו מקדמת דנא, היצר הרע, יודע היטב שאם יבוא לאדם ויאמר לו חטוא! לא ישמע אליו האדם ולא ישגיח בו. ולכן הוא מגיע לאדם בערמומיות, ובשפת חלקות מפתה אותו לעסוק בדברים אשר לפעמים אין בהם מצד עצמם עבירה ועוון. ואם האדם מטה אוזן לדבריו, בידוע שכבר נפל שדוד במערכה, כי מעתה יוסיף היצר הרע להסיתו עוד ועוד, עד שיביאהו אל החטא עצמו.

וכל אחד ואחד כשיתבונן היטב בעצמו, יראה שכך הם רוב הנסיונות והכשלונות שלו. בתחילה היצר מפתה אותו שאין עבירה אם יעשה איזה דבר, או שיחטא רק מעט, כגון שמפתה אותו לבטל תורתו ולעסוק בדברים בטלים רק זמן קצר. וכאשר האדם שומע לדבריו או שנכנס עמו במשא ובמתן, הרי שכבר עתה נפל ונוצח במערכה, כי היצר מוסיף לדרדרו מדחי אל דחי עוד ועוד עד שמביאהו אל החטא והעוון החמור והמר כלענה, ועושה בו כרצונו.

ולכן, אומר שלמה המלך: "החכם - עיניו בראשו". כבר מלכתחילה כשבא היצר וכל פיתוייו נמוקיו והיתריו אתו - מכה החכם על קדקדו וסוגר הדלת בעדו.

וזהו שאמרה הגמרא במסכת נדרים (לב:): "בשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצר הטוב". כלומר, בעת אשר בא היצר הרע לאדם ומסית

אותו לדבר עבירה, "לית דמדכר ליה ליצר הטוב", מסתלק היצר הטוב ולא נשאר להתמודד מול היצר הרע להשיב מלחמה כנגדו.

ולכאורה צריך ביאור, הלא בודאי מוטל על כל איש אשר בשם ישראל יכונה לעמוד בגבורה בשעת נסיון ולכופף את יצרו. ואם בשעת הנסיון מסתלק היצר הטוב ולא נשאר אלא היצר הרע המסית את האדם לחטוא, כיצד זה יוכל אדם לעמוד כנגדו, להשיב מערכה תחת מערכה ולנצחו?! והתשובה לזה היא במה שפתחנו. כי לא אמרה הגמרא שמסתלק היצר הטוב כי אם "בשעת יצר הרע", בשעה השייכת לו, כלומר, בזמן שהאדם נכנע ליצרו ופתח לו פתח קטן להכנס בעדו. או אז, היצר הרע שכבר נכנס ונמצא אצלו, מוסיף להורידו ולדרדרו באין מפריע עד שמחטיאו. ולכן על האדם להיות כהחכם אשר עיניו בראשו, וכבר בראשית הדבר כשבא אליו השטן ומבקש להכנס אצלו, עליו להתאזר בעוז ובתעצומות קודש, לעורר את היצר הטוב כנגדו, להשיב מלחמה, ולהכריעו.

ולכן אמרה התורה (בראשית ג, טו) "הוא ישופך ראש". כלומר, מתי שעתו של היצר הרע ומתי יוכל לנצחך בנקל? - ראש. בתחילתו של דבר ובראשיתו. אז מגיע לאדם ונכנס עמו בדברים, ולבסוף מכשילו.

כך הוא בכל נסיון ונסיון העובר על האדם, וכך הוא גם בכל נושא וענין. בכל זמן שהוא התחלה ובכל דבר שהוא ראש וראשון, צריך להזהר בו יותר מפח היקוש של היצר, ויש להוסיף בו התקדשות יתירה, מפני שהכל הולך אחר הראשית וההתחלה, וכמו שאמרו רבותינו (עיי' ערובין מא). "גופא בתר רישא גריר". ומטעם זה אמרו חז"ל (מכילתא יתרו פרשה ב) "**כל ההתחלות קשות**", יען כי **בכל דבר** וענין שהוא ראשית **ובכל זמן** שהוא התחלה, יש ליצר הרע רצון גדול וענין מיוחד להכשיל את האדם, כי הרבה מן ההמשך תלוי בהתחלה. ועל אף שבודאי גם מי שהטה אזנו לעצת היצר בתחילה, מכל מקום אם יתאמץ ויעשה כל שביכלתו להנצל ממנו מובטח לו שיעזרהו ה' יתברך ויצילהו ממכמורות היצר ורשתותיו, מכל מקום צריך לזה התאמצות גדולה הרבה יותר.

וזהו שצוותה התורה מצות הפרשת חלה ואמרה (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה", דהיינו תחילת ההשתמשות בעיסה בקדושה היא צריכה להיות, ועל כן עליכם לתת אותה לכהן. כך גם כל בהמה שהיא מראשית צאנו קדשה אותה התורה במצוות מעשר בהמה, ואף את הפירות הראשונים הגדלים באילנות צוותה התורה להקריב קרבן לה, והיא מצוות ביכורים. את ההשתמשות הראשונה בתבואה ובפירות צוותה התורה להפריש ולתת לכהן וללוי, והיא מצוות תרומות ומעשרות. כי כל ראשית והתחלה - יש לקדש ולרומם אותו לה' כי בעבורו יתרומם ויתעלה הכל.

כך הוא בעניניו הפרטיים של האדם כפירותיו ועיסתו, וכך הוא גם בזמנים ובמועדים. צא וראה שכל זמן שהוא ראשית והתחלה, קדשה אותו התורה. ראש השנה יום קדוש הוא ונשגב, והוא ראש וראשון לכל השנה. גם ראש חודש שהוא היום הראשון בחודש והוא התחלתו, יש בו קדושה יתירה שהרי מביאין בו קרבן מוסף, ואף יש נשים שנהגו שלא לעשות בו מלאכה מפאת קדושתו [כמו שכתב בשו"ע או"ח סי' תי"ז ס"א שהוא מנהג טוב].

חודש ניסן - ראשית השנה

ומעתה עלינו לדעת שימי חודש ניסן, ימים יקרים הם למאד, והרבה מהמשך השנה כולה תלוי בהם. שהרי כידוע השנה נמנית ונספרת בשני אופנים, על פי מנין הימים ועל פי מנין החודשים. על פי הימים נמנית היא מראש השנה, אך על פי החודשים נמנית היא מחודש ניסן, וכמו שאמרה התורה (שמות יב, ב) "ראשון הוא לכם לחודשי השנה". ומעתה, כשם שקדשה התורה את ראש השנה בעבור שראש הוא לכל השנה כולה במנין הימים, אף חודש ניסן ראש הוא לכל השנה כולה במנין החודשים, ויש בו את כל סגולת ומעלת ההתחלה.

ויש להוסיף עוד, שחודש ניסן היה מאז ומעולם זמן של ראשית והתחלה, עוד מששת ימי בראשית. שהרי, בגמרא בראש השנה (יא.)

נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע אם בתשרי נברא העולם או בניסן נברא העולם, וכתבו התוספות (שם כז.) בשם רבינו תם ששתי השיטות נכונות ואלו ואלו דברי אלהים חיים, כי בתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן. ואם כן נמצא שחודש ניסן היתה בו בריאת העולם בפועל, ולכן בודאי שאף הוא מהווה זמן של ראשית השנה ותחילתה, כראש השנה עצמו.

ולכן אם יחכם האדם ויהיו עיניו בראשו להתאמץ בחודש זה להיטיב את דרכיו ולשפר מעלליו, להתחזק ביראת השם ולהחזיק בתורה ובמוסר, הרי שתערב לו השנה כולה, ויוכל בקלות יתירה להמשיך את עבודת ה' ביתר שאת וביתר עוז ללא טרדות והפרעות היצר. אך אם חלילה יפנה לבו למשאות שוא ומדוחים, הרי שכבר פותח הוא ליצר את הפתח להכנס בו, ותקשה עליו הדרך.

ועל כן, כותב החיד"א בספרו שמחת הרגל (לימוד א), ימים אלו מיועדים "להעיר לב האיש הישראלי לעזוב ארחות רשע ולהשליך מעליו טומאת וזוהמת הצר הצורך היצר הרע, אשר בתועבותיו ועלילותיו מרמותיו ותחבולותיו דכא לארץ חתו, כי גבר אויב אחז שמורות עיניו פרש רשת לרגליו להעבירו על דעת קונו מעט מעט זעיר שם זעיר שם לאט לאט". כי בסגולת הימים הללו שהאדם 'יפתח דף חדש', וכהתנהגותו בימים אלו הרי הוא קובע את דרגתו ואת עבודת ה' שלו במהלך השנה כולה.

וכך לשון הספר תפארת שמואל (לר"ח ניסן) "שמור את חודש האביב, היינו שהאדם צריך להזהר בזה הימים במצוות ומעשים טובים ובמידות, ובזה יקנה שלימות לכל השנה, כאמרם ז"ל (ב"ב קמז.) דריש שתא הוי סימן לכל השנה בענין קור וחום, וכמו כן הוא בענין הנפש, וכמו שמתנהג אז - כן יתנהג בכל השנה. וזהו שמור את חודש האביב", הוא חודש ניסן שהוא אב י"ב חודשי השנה [אביב אותיות אב י"ב], שבזה יקנה שלימות הנפש לכל השנה. וזהו שכתב האר"י הקדוש דהנזהר ממשוהו חמץ בפסח יהיה בטוח שלא יחטא כל השנה כי חג הפסח הוא שורש של כל השנה".

ראשית ימי ניסן מסוגלים לפרנסתו ולשאר עניניו של האדם

ועוד יש לדעת, שימים אלו מסוגלים להשפיע על כל השנה כולה בכל עניניו ועיסוקיו של האדם, וכפי שדייק בעל הבני יששכר בספרו אגרא דפרקא בפסוק (שמות מ, ב) "ביום החודש הראשון באחד לחודש", ולכאורה יש כאן אריכות יתר ולא היה לו לומר אלא "באחד לחודש הראשון". אלא, כותב האגרא דפרקא, קבלנו מרבי מנחם מרימנוב ומגדולי עולם נוספים, שי"ב הימים הראשונים של חודש ניסן שבהם הקריבו הנשיאים את קרבנותיהם, יש בהם כח עבור כללות חודשי השנה. דהיינו שכל יום מי"ב הימים הללו מכוון כנגד חודש אחד בשנה, והוא השורש של אותו החודש.

עד כדי כך, שזכי הראות - אותם אנשים בעלי מדרגה שיש להם השגות נעלות - יכולים להתבונן באלו הי"ב ימים ומימים אלו לדעת מה יהיה בכל חודשי השנה. והאדמו"ר הקדוש רבי יעקב הורביץ, החוזה מלובלין, היה כותב ברוח קדשו מה יארע בכל חודשי השנה על פי ימים אלו, כל חודש על פי היום המיוחד לו^א.

ולפי זה, נמצא שהיום הראשון של חודש ניסן מכוון ומסוגל כנגד כל החודש הראשון, שהוא חודש ניסן. ולכן אומר הפסוק "ביום החודש הראשון באחד לחודש", כלומר, באותו יום שהוא מיוחד להיות כנגד כל החודש הראשון, שהוא האחד לחודש. עד כאן דבריו הנפלאים.

♦♦ ————— ♦♦♦ ♦♦♦ ————— ♦♦

א. ומוסיף שם באגרא דפרקא, שבאותה השנה שנפטר בה החוזה מלובלין לא כתב את מאורעות השנה אלא עד חודש אב, ואכן בחודש זה הסתלק לגנזי מרומים [וידוע שבאותה השנה, שנת תקע"ה, ניסן החוזה מלובלין והמגיד מקאזניץ לקרב את ביאת משיח צדקנו, ולא היה אז חפץ ה' כן ולא עלתה בידם, ונפל החוזה מלובלין ונחלה עד שנפטר. והיו אי אלו אנשים ששנאו אותו וחיכו למותו, וכשנפל ונחלה אמרו, הנה זה מותו קרב ונעשה סעודה לכבוד זה היום שחיכינו לו. והחוזה הקדוש ידע מדבריהם ואמר, עוד תראו שבשעת פטירתי אפילו מים הם לא ישתו, ואכן החוזה מלובלין נפטר בתשעה באב עת כל ישראל אבלים ודוויים ומסגפים עצמם ממאכל ומשתה].

ובנו של הבני יששכר מוסיף ומבאר שם את מה שאמרה התורה "ראשון הוא לכם לחודשי השנה". בפשטות הכוונה בתיבת "לכם", דוקא לכם - לישראל, ולא לאומות העולם, וכמו שכתב הגאון הנצי"ב בפירושו העמק דבר. אולם בכמה מקומות מצאנו שחז"ל פירשו את המלה "לכם" על עניני אכילה. וכמו שאמרו בגמרא בפסחים (סח:): "כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם, אמר רבי יהושע חלקהו, חציו לה' וחציו לכם". ומכאן למדים לכל יו"ט שחציו צריך להיות לה', דהיינו, שיהיה מוקדש ומיועד ללימוד תורה ותפילה, וחציו צריך להיות לכם. ומהו לכם? - לעשות סעודה חשובה לשמוח ולהתענג על החג, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ו מהיו"ט הי"ט).

וכך, כותב בנו של הבני יששכר, יש לפרש ג"כ את מאמר הכתוב "ראשון הוא לכם לחודש השנה". כי הימים הללו של תחילת חודש ניסן מכוונים ומיוסדים כנגד חודשי השנה, וכל יום מסוגל להשפיע לאדם פרנסה ברווח לחודש שכנגדו, למען יהיו כל מזונותיו מצויים לו בנקל ובדרך כבוד.

חודש ניסן מוכן ומזומן לניסים

אחד המיוחד שבפייטני אשכנז, הוא רבי אליעזר הקליר. במגן אברהם (סי' ס"ח סק"א) מובא שבספר שבלי הלקט הביא שהעיד רבינו תם ששמע מגאוני לומבריא, שבזמן שר"א הקליר היה מפייט את פיוטיו בימים הנוראים, היו יורדים מלאכי השרת וסובבים אותו, עד שכל הבית התמלא אש. ורבינו האריז"ל, אף שלא היה מנהגו בדרך כלל לומר את הפיוטים, את פיוטיו של ר"א הקליר היה אומר. ואמר האריז"ל (שער הכוונות דרושי נוסח התפילה דף נ ע"ד) שיש בו בר"א הקליר ניצוץ מנשמת התנא רבי אלעזר ברבי שמעון (ועיין לרבינו החיד"א במחזיק ברכה סי' קי"ב).

וכך מפייט ר"א הקליר בפיוט שחיבר על ימים אלו: "חודש [ניסן] אשר ישועות בו מקיפות". והכוונה בזה, שבחודש ניסן היו ניסים גדולים לעם

ישראל בכל הדורות, וכן מסוגל הוא תמיד שיתרחשו בו ניסים רבים ועצומים לישראל, להושיעם מכל צרותיהם ומצוקותיהם. וכך ראיתי בכתבי הגאונים שנדפסו מקרוב, שכאשר אחד הגאונים במכתבו למשנהו כותב את תאריך המכתב, כך הוא כותב: "חודש ישועות שנת ד' אלפים". חודש ישועות הוא חודש ניסן, ונקרא כך על שם הניסים והישועות המרובות שהיו ויהיו בו לישראל. ואף שם החודש, "ניסן", כפעלו וכמהותו, ע"ש הניסים המרובים שאירעו לישראל מאז ומעולם, ובעז"ה יהיו גם בעתיד.

והטעם שחודש ניסן הוא החודש המיוחד והמיועד לניסים עבור ישראל, משום שכבר אמרו חז"ל (ר"ה יא.) "בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל". וכתב הר"ן בדרשותיו (דרוש שמיני הקדמה שלישית) שאין כוונת רבותינו להודיע לנו כעין נבואה שכמו שהיתה גאולת ישראל ממצרים בניסן, כך תהא גם הגאולה העתידה בניסן, בדרך מקרה. אלא כוונתם לתת טעם וסיבה לכך שהגאולה העתידה תהיה בניסן, והיא - יען בניסן נגאלו ישראל ממצרים. כלומר, "בניסן נגאלו", ולכן, "בניסן עתידין ליגאל".

והביאור בזה, כתב הר"ן, כי כשם שידוע שנר שדלק פעם אחת וכבה, לכשידליקוהו שוב ידלק יותר מהר מהפעם הראשונה או מנר אחר, כי כבר קנה וסיגל לעצמו את תכונת ההדלקה, וכשם שכבר נודע לחכמי הטבע שמים שרתחו פעם אחת ואח"כ התקררו לחלוטין, לכשירתחו אותם שוב ירתחו במהירות גדולה יותר ממים שמעולם לא רתחו, והסיבה לזה היא כי בהרתחתם הראשונה כבר קנו בעצמם את כח הרתיחה וכאשר מחממים אותם שוב מתעורר כח זה הטמון בהם ופועל את פעולתו, כך הוא גם חודש ניסן. חודש מיוחד זה אשר בו אירע הנס ונגאלו ישראל משעבוד מצרים [שהוא נס עצום ונורא שהרי מעולם לא ברח עבד ממצרים כמאמר רבותינו במכילתא דרשב"י (פי"ח פי"א) ועתה יצאה אומה שלימה], קנה וסיגל לעצמו את תכונת הגאולה לישראל ואת הוצאתם מאפילה לאור גדול באותות ובמופתים, לכל הדורות והתקופות.

ואכן, בכל הדורות כולם ראינו כיצד חולל ה' ניסים ומופתים רבים ועצומים להושיע את ישראל ולגאלם מצרותיהם, הן בכלל והן בפרט, בחודש זה. וכמו שסידר הפייט בפיוט "ויהי בחצי הלילה" שבסוף ההגדה ניסים רבים שאירעו בחודש ניסן. הנס העצום שהיה לאברהם אבינו כשיצא להלחם עם ארבעה מלכים ונצחם, ולחד מאן דאמר היה זה בחודש ניסן בליל הסדר. הנס הגדול שהיה בתקופת מלכותו של חזקיהו המלך כאשר בא סנחריב למלחמה על ירושלים ואתו מאה שמונים וחמשה אלף ראשי גייסות, כלומר, מאה שמונים וחמשה אלף קצינים ומפקדים, וכל אחד מהם ממונה על כמה מאות חיילים (כמבואר בגמרא בסנהדרין צה:), מחנה עצום אשר לא יספר מרוב עד כדי כך שמלך אשור אמר בגאוותו לחזקיהו מה לך להלחם אתי, הלא אף אומה וממלכה לא עמדה כנגדי, ומסופקני אם יש מספיק עפר בירושלים כדי להכיל את כל החיילים אשר לי. והקדוש ברוך הוא עשה לישראל נס וכילה את כל צבאו העצום של סנחריב בלא השתדלותו של חזקיהו כלל וכלל, וגם נס זה היה בחודש ניסן².

ב. ובמדרש אמרו רבותינו (פתיחתא דאיכ"ר ל) "ארבעה מלכים היו מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן דוד ואסא ויהושפט וחזקיהו. דוד אמר 'ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם' ואמר לו הקב"ה אני עושה כן. עמד אסא ואמר אני אין בי כח להרוג להם אלא אני רודף אותם ואתה עושה, אמר לו הקב"ה אני עושה. עמד יהושפט ואמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה ואתה עושה, אמר לו הקב"ה אני עושה כן. עמד חזקיהו ואמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקב"ה אני עושה", עד כאן לשון המדרש.

ולכאורה צריך להבין, שהרי אם חזקיהו לא עשה דבר אלא ישן על מטתו, אם כן נמצא שמעלתו גדולה משל דוד שהוצרך לצאת למלחמה, והיאך זה אומר חזקיהו שמעלתו נמוכה משל המלכים הקודמים לו? ועוד צריך להבין, אף אם אמנם שנכון הוא הדבר שאין לחזקיהו את היכולת לצאת ולהלחם, אבל עדיין מפני מה הולך הוא לישון?! הן ראוי לו לעמוד בתפילה ובתחנונים לבורא עולם שיצילהו!

והביאור בזה (כמובא בשמו של רבי ירוחם ממיר זצ"ל), שבודאי חזקיהו אף הוא יכל לצאת ולהלחם בסנחריב, וה' יתברך היה בעזרו לנצח במלחמה. אלא שכך אמר חזקיהו לבורא עולם. דוד המלך ע"ה יכל לצאת ולהלחם כדרכו של עולם שצבא יוצא ונלחם כנגד צבא האויב, לנצח בקרב, ולדעת בידיעה ברורה שלא צבאו הוא זה שניצח אלא הקב"ה הוא שנלחם בעבורו והנחיל

כך גם הנס אשר אירע בזמן גדעון. עת אשר באו מדין ועמלק להלחם עם ישראל, והפסוק מעיד (שופטים פ"ז פ"ב) שצבאם של מדין ועמלק היה כחול הים אשר לא יספר מרוב, ואילו צבא גדעון לא היה אלא עשרת אלפי איש. ובשעה שצבא גדעון היו בדרכם למערכה והגיעו לעין חרוד אמר הקב"ה לגדעון, הן בלאו הכי אין כל אפשרות שבדרך הטבע תנצחו במלחמה ואנכי אעשה לכם נס ואלחם לכם, ואם כן מה בצע לך בעשרת אלפים איש אתך, ואחר כך יהיו אי אלו שוטים שיאמרו שהצבא שלך הוא שניצח במערכה. ברור לך את אותם האנשים שלא כרעו לבעל, ורק אתם תצא למלחמה. וכך עשה גדעון ולא נותרו בידו אלא שלש מאות איש. והלכו שלוש מאות איש אלו ושופרותיהם ולפידיהם בידיהם ונכנסו בתוך

מפלה חרוצה לאויביו. לאחר מכן היתה ירידת הדורות, ואסא כאשר עמד לקראת מלחמה, ידע שאם יצא עם צבאו וינצח יש חשש רחוק שתכנס בלבו מחשבת כחי ועוצם ידי, כי החייל עשה לי את הדבר הזה והוא שניצח את האויבים, ולכן העדיף שלא לצאת למלחמה כדרך הטבע אלא רק לרדוף אחריהם. כך היה בטוח אסא שתשאר אמונתו בבורא עולם ברה וטהורה. לאחר מכן כאשר התרגשה מלחמה על יהושפט, הכיר בעצמו שיתכן ואפילו אם רק יצא לרדוף אחרי אויביו, תכנס מחשבת פיגול בלבו כי הוא שהכריע את המערכה על ידי צבאו שייצא ורדף אחרי האויב. לכן העדיף יהושפט שלא לצאת כלל למערכה, עמד בתפילה לבורא עולם שיצילם, ואכן הקב"ה עשה נס ונלחם בעבורם. כך היה פשוט ליהושפט ולעמו כי הקב"ה הוא שנלחם בעבורם.

וכשבא סנחריב להלחם עם חזקיהו מלך יהודה, ידע חזקיהו שירדו הדורות והרגיש בעצמו שאפילו אם לא יצא למלחמה כלל וכלל אלא רק יעמוד בתפילה ובתחנונים לפני ה', עלולה להכנס בלבו מחשבה שהוא שהביא את נצחון המלחמה על ידי תפילתו וצדקתו. לכן עמד חזקיהו ואמר לבורא עולם, אני יודע שאין בי את היכולת לצאת למלחמה ולנצח בלעדיך, ואף יודע אני כי אין בזכות תפילתי בכדי להושיע. אלא ממך עשה עמנו חסד ותושיע אותנו בלא השתדלותנו כלל וכלל. אני אלך לישון ואתה תעשה את שלך. רק בזה היה בטוח חזקיהו שלא תכנס בלבו מחשבה של גאווה וחסרון אמונה.

ומכאן מוסר השכל לאלו החושבים שמאמינים הם בבורא עולם כראוי, הן אומרים הם בפה מלא "ה' יעזור..." וכדומה. אם חזקיהו המלך שקידש את שמו של ה' יתברך והרבה דעת בקרב העם עד שאמרו חז"ל (סנהדרין כ.) "שקר החן' זה דורו של משה, 'והבל היופי' זה דורו של יהושע, 'אשה יראת ה' היא תתהלל' זה דורו של חזקיהו מלך יהודה", היה צריך לחזק את האמונה בלבו, על אחת כמה וכמה שפחותי ערך כמונו צריכים לחזק עצמנו באמונה תמימה בבורא עולם. וחג הפסח שהוא 'חג האמונה' מסוגל להתחזק בזה יותר משאר ימות השנה, בהתבוננות בבריתו של הקב"ה עם עמו ושמירתו עליהם, וכמו שיתבאר להלן.

המחנה העצום של מדין ועמלק, והקב"ה חולל נס עצום ונפל פחד היהודים עליהם. ונס זה אף הוא היה בחודש ניסן.

וכך אירעו עוד ניסים וניסי ניסים בחודש הזה, כמובא שם בפיוט הנזכר. והטעם, כי חודש ניסן קנה לעצמו את תכונת הניסים שייעשו לישראל, ובכל שנה ושנה בחודש ניסן מתעוררת הארה זו ומסוגלת השעה להעשות ניסים לישראל בכלל ובפרט, עד הגאולה העתידה בב"א שגם היא תהיה בניסן, כדברי רבותינו.

הרי, שימים אלו נעלים ונשגבים מכמה סיבות וטעמים. הן מצד שהם ימי ראשית והתחלה, הן מצד שהם ימים המסוגלים להשפיע ברכה והצלחה לכל השנה כולה, והן מחמת היותם ימים המוכנים ומזומנים לתשועת ישראל בכלל ובפרט. ולא על חנם מובא בספר אביר הרועים על הגאון בעל האבני נזר שהתבטא ואמר לאחד מן הגדולים שבדורו כי בחודש ניסן איננו יוצא מביתו ושקוע כל העת בתלמודו ובחשבון נפשו, יען רגע ביום הזה שקול כנגד יום שלם בשאר ימות השנה. וגם בתשובותיו (או"ח ח"ב סי' של"ו) כותב האבני נזר מעין זה "ימים אלו יקרי הערך הם, שעה ליום ייחשב".

ולכן צריך כל אחד ואחד לדעת שימים אלו יקרים הם מכל יקר, ומי שמשים לבו לשוב אל אלהיו בזמן זה ומתחזק כפי כחו בעסק התורה ובקיום מצוותיה כראוי, זוכה לסיעתא דשמיא במשך השנה כולה ברוחניות ובגשמיות. ואף בענינים אשר על פי הנראה לעינים ועל פי דרך הטבע אין בהם דרך ואין מהם מוצא, הן בעניני הרוחניים של האדם והן בעיסוקיו הגשמיים, הלא זמן זה מסוגל ומיועד לניסים ולישועות מקדמת דנא, וכמו שנתבאר.

חודש ניסן מזומן ומסוגל אף לרשעים

ואמנם, האויב המר שלנו, היצר הרע, עושה כל שביכלתו לרפות את דינו, ובפרט בזמן כה חשוב ומסוגל. ואחת מעצותיו הידועות היא, במה

שמגיע הוא לאדם ואומר לו, הן אתה אין לך זכויות, רשע הנך, הולך בטל, ולא על שכמותך נאמרו אלו הדברים הנשגבים.

ותפקידנו להשיב אל לבנו את דברי ר"א הקליר שהבאנו למעלה "החודש אשר ישועות בו מקיפות". ובפשטות כוונת הפייטן שבחודש זה אירעו ניסים רבים לישראל כפי שהבאנו, וכביכול מוקף הוא החודש בישועות.

אולם האדמו"ר מווארקא זצ"ל (הו"ד בס' ישמח ישראל פרשת החודש), פירש בעומק נוסף את דברי הפייטן, וכך ביאר. הלא שורש ותחילת סגולתו של חודש ניסן היתה באותה השנה בה יצאו ישראל ממצרים, וכמו שביאר הר"ן שאז החודש קנה וסיגל לעצמו את תכונותיו. והנה בזמן שבא הקב"ה לגאול את בניו ולהוציאם ממצרים, הן היו ישראל ערומים מתורה ומצוות ושקועים במ"ט שערי טומאה. ואף על פי כן ה' יתברך גאל את ישראל באהבתו אותם, בזכות מה שעתידים להטהר ולהתקדש ולקבל על עצמם את עול התורה, וכמו שנאמר בפסוק (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה", והביא רש"י את דברי רבותינו במדרש (שמו"ר ג, יד) "מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש, שהרי עתידין לקבל התורה על ההר הזה".

וכן אמרו רבותינו במדרש תהלים (קיד) "באיזה זכות יצאו בני ישראל ממצרים - בזכות התורה שעתידין לקבל". ואף בזמן שעברו בים סוף וקטרגה עליהם מדת הדין ואמרה מפני מה מצרים יטבעו בים וישראל יעברו הלא אלו עובדי ע"ז הם ואלו עובדי ע"ז הם, עמדה להם לישראל זכות זו שעתידים לקבל את התורה, וכמו שאמרו חז"ל (שהש"ר פ"א) "דרש רבי פפייס, מי גרם להם להנצל מימינם ומשמאלם, בזכות התורה שעתידין לקבל מימינו של הקב"ה, שנאמר מימינו אש דת למו".

ובהיות ומעלת וסגולת החודש נקנתה לו בעת חולל ה' אותות ומופתים בארץ מצרים והוציא משם את ישראל, על כן כשם שבאותה

השנה ובאותה העת גאל אותם ה' יתברך מרוב אהבתו אותם אף שלא היו כל זכויות בידיהם כי אם הזכות העתידה שיקבלו על עצמם את התורה, כך הוא גם לדורות, שחודש ניסן מסוגל הוא גם למי שעתה אין בידי זכויות כלל וכלל ואף שקוע עד צואר בשערי הטומאה, שכאשר מקבל על עצמו להיטיב את דרכיו ולשפר מעלליו, ואכן מראה לעין כל שפיו ולבו שווים ומתאמץ הוא ומתחזק בעסק התורה וקיום מצוותיה כראוי - כבר ראוי הוא לזכות במעלות הנשגבות המסוגלות לחודש ניסן, ויכול הוא לבקש מבורא עולם שיושיעהו מכל מצוקותיו.

וזהו כוונת הפייטן "חודש אשר ישועות בו מקיפות", מקיפות לשון הקפה. כי כמו שאדם שנכנס לחנות ונגש אל הקופה לערוך חשבון ומגלה שאין אתו כסף, מבקש מהמוכר שיתן לו את הסחורה בהקפה, כך גם בזמן הזה. גם יהודי שאין לו עתה זכויות לומר להקב"ה תן לי את צרכי וקבל את תפילתי בעבורם, מכל מקום יכול הוא לבקש מבורא עולם שישמע את תפילותיו ויתן לו את צרכיו בהקפה למלאות כל משאלותיו כבר עתה.

סגולת הימים לטהרתם של ישראל

והאמת היא, שיש בסגולת הימים האלו חלק וענין מיוחד דוקא עבור אותם שאין בידיהם זכויות כלל ובאים עתה בחוסר כל. ונצטט מלשונו של הגאון רבי אברהם אזולאי, זקינו של החיד"א, בספרו חסד לאברהם (מעין שני נהר נז): "סוד נפלא מענין השבתת חמץ ואכילת מצה. אחר שיצאו בני ישראל ממצרים ואילך, הקב"ה חישב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, וציוה את ישראל בכל שנה ושנה שיעשו פסח בהשבתת חמץ ובאכילת מצה. וסוד הענין, כי היותר רשע שבישראל, אף על פי שירבה להרשיע ולפשוע, אי אפשר שיכנס בהיכל החמישים של שערי טומאה עד שירשע ויפשע ארבע מאות יום רצופים זה אחר זה. ובכל שנה ושנה שלושים יום קודם הפסח לסמוך גאולה לגאולה, הקב"ה עושה לישראל משוא פנים ברוב חסדיו ומתחיל להוציא נפשות ישראל מהיכלות הטומאה מעט מעט, באופן שבלי לביעור חמץ כל פושעי ישראל עומדים

בפתח היכל החיצון מהחמישים שיעור אחד משלושים, ויוצאים ויוצאים, ובליל פסח אין נכנסים כלל ועיקר וכבר יפרשו משערי טומאה וכולן פטורים ובני חורין, וכך גזרה חכמתו יתברך להיות חירות לנפשותם בשלושים יום מעט מעט", עד כאן דבריו.

הרי, שימים אלו כה רבה מעלתם וכל כך עצומה השפעתם, שאפילו הרשע הגדול ביותר בישראל שנכנס במ"ט שערי טומאה, מטהר אותו הקב"ה בכל יום ויום מאז חג הפורים ומוציאו משער נוסף של טומאה, עד שיוכל להכנס לחג הפסח קדוש וטהור כיום הוולדו.

ולכן כל אחד ואחד מישראל, יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, מיועדים ומיוחדים ימים אלו בעבורו. כי כשם שה' יתברך גאל את ישראל ממ"ט שערי טומאה ובתוך זמן קצר עלה בידם ונכנסו במ"ט שערי טהרה עד שזכו לשמוע את דבר ה' פה אל פה וכמו שאמרו רבותינו (מכות כד.), כך יוכל כל אחד ואחד להוסיף טהרה על טהרתו ולהתקדש בקדושה עליונה ונשגבה, וראוי הוא לבקש מבורא עולם שימלא כל חפצו וכל משאלות לבו לטובה ולברכה.

החיוב לצפות לגאולה בימים אלו

והנה, אחר אשר גילו לנו רבותינו כי כשם שבחודש ניסן נגאלו ישראל ממצרים, כך עתידה הגאולה השלימה והעתידה להיות אף היא בניסן, בודאי שמוטל עלינו בימים אלו המסוגלים לגאולה לעשות כל אשר לאל ידינו בכדי לקרב אותה ולהחיש אותה אלינו מהרה. וכן עלינו להכין את עצמנו כראוי בכדי שנהיה ראויים, מוכנים ומזומנים לה.

והדבר הראשון במעלה שאותו אנו צריכים לעשות בכדי לזכות לגאולה, הוא עצם הציפיה והתקווה לה. וכן אמרו רבותינו (ילקוט איכה תתקז), שזכות ישראל שמקווים מייחלים ומצפים לגאולה - היא שתביא את הישועה ואת משיח צדקנו. ועוד מבואר בדברי רבותינו שכאשר ישראל יצפו לגאולה כראוי, אזי היא לא תתמהמה עוד רגע ותבוא מיד,

וכלשונם במדרש (שם, ועיין ב"ר פצ"ח) "דור שהוא מצפה למלכותי מיד נגאלים שנאמר ויש תקוה לאחריתך נאום ה' ושבנו בנים לגבולם".

ורבינו החפץ חיים מספר על גאון אמיתי אחד [וידוע שכוונתו על הגאון הבית הלוי זצ"ל] שהיה רב בסלוצק שברוסיה, ולאחר זמן מה הוצרך לעזוב את העיר מסיבות שונות, ועבר לוורשא. העיר וורשא היתה אז עיר ואם בישראל, וכשלושה מליון יהודים התגוררו בה באותה שעה. הגאון הבית הלוי לא נשא במשרת הרבנות שם, והעדיף לקבץ סביבו תלמידים רבים למען יוכל ללמוד וללמד תורה ברבים בלא טרדות וללא משא העיר על שכמו.

לאחר זמן התפנה כסא הרבנות בבריסק דליטא. התכנסו ראשי הקהלה דבריסק ואמרו, הן אי אפשר לקהלה ואין יכולת קיום לעיר בלא רב המכהן פאר בראשה, וכמו שאמרו בגמרא (תענית כד.) וכינו את התלמיד חכם בשם "עיני העדה", כלומר, כמו שסומא המהלך בדרך ואין לו בן לוויה - בלא ספק שיפול בדרכו, כך גם עיר וקהלה, ציבור או יחיד, אם מתהלכים הם בלא רב ומנהיג להורות להם הדרך, בודאי נפילתם קרובה. כי זקוקים הם לרב ולמורה דרך שיוליכם בטח וינחם בעיני שכלו וחכמתו את הדרך הנכונה אשר ילכו בה וימצאו בה מרגוע לנפשם. ומשכך, נתנו עיניהם בגאון הבית הלוי אשר כבר נודע אז שמו למרחקים, ושלחו משלחת מנכבדי העיר להזמינו לכהן כבוד ברבנות העיר.

הגיעו השלוחים לבית הגאון, הגידו לו את מטרת בואם, והניחו על שולחנו את כתב הרבנות בו מקבלים עליהם אנשי בריסק את מרותו. פנה אליהם הבית הלוי ואמר, הלא יודעים אתם שכבר היתה עמי הרבנות ושלחתיה, ועתה הנני זוכה לשבת כאן שקוע בתלמודי מבוקר ועד ליל, ואף יש באפשרותי ללמד תורה ברבים ולהעמיד תלמידים באין מפריע, ועל מה ולמה אטוש כל זאת ואקבל על עצמי משא הרבנות, עולה וטרדותיה?! החלו השלוחים להפציר בו ולשכנעו בטיעונים שונים, בכך שיש בזה משום זיכוי הרבים, וכן טענות נוספות ומגוונות, והוא פורך את כל טענותיהם אחת לאחת.

כך עבר זמן מה, עד שקם אחד מנכבדי בריסק, פנה להגאון הבית הלוי ואמר: איני מבין כיצד יתכן הדבר. שלשים אלף יהודים ממתנינים ברגעים אלו לכבוד תורתו שיבוא אליהם, ואיך יתכן להשיב את פניהם ריקם ולומר להם לא?! הדבר יצא מפיו והגאון הבית הלוי נעמד באחת על רגליו, פנה לרבנית וביקש ממנה את בגדי השבת שלו, לרגל נסיעתו לבריסק לשבת שם על כסא הרבנות.

הבה ונתבונן, אמר החפץ חיים. הן אמת הדבר שהיו לו לגאון זה סיבות רבות שלא להצטרף עמם ושלא לקבל על עצמו את הרבנות, וסיבות נכונות היו. אך מששמע שישנם שלשים אלף יהודים המחכים וממתנינים לבואו, לא התחשב בכל סיבה וטענה, ולא התעכב עוד רגע. ואם כן, כל שכן שמשיח צדקנו, אילו היו ישראל מצפים ומייחלים לבואו כראוי, בודאי ובודאי שמיד היה בא.

כל אחד ואחד צריך לעשות חשבון נפש עם עצמו אם באמת הוא מייחל ומצפה בכל לבו לביאת המשיח ולגאולתנו השלימה, או שכל דיבוריו ותפילותיו הם מן השפה ולחוץ. ההבחנה בזה היא בתפילת שמונה עשרה, בה תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה ברכות שונות בענינים שונים. וכל אחד יראה בעצמו היכן הוא מכוון יותר, אם בברכות העוסקות בעניני הגוף והגשמיות כברכת הרפואה וכברכת השנים, או בברכות שנתקנו על ענין הגאולה כבונה ירושלים וצמח דוד.

ומסופר על המגיד מטשרנוביל זצ"ל שבדורו היו ישראל להפקר ולמשיסה ופעמים רבות היו לסטים לוקחים יהודים בשבי ודורשים ממון תמורתם. והוא היה מנהגו לכתת רגליו מעיירה לעיירה ומבית לבית לקבץ ולאסוף די כסף לפדיון השבויים.

פעם אחת, באחד ממסעותיו, הזדמן המגיד לכפר שכל תושביו היו גויים, מלבד יהודי אחד שאליו היו פני המגיד מועדות, אולי יטה שכם ויתן משהו עבור אחיו. כשפתח היהודי את דלת ביתו וראה את המגיד, שמח מאד על כי סוף סוף הוא זוכה לפגוש בניכר יהודי מעמו, וביקש ממנו שיתארח אצלו. ואכן, המגיד נענה לבקשתו וסר אל ביתו.

הלילה ירד על הכפר ואנשי הבית עלו על יצועם, אך לא לזמן רב. בשעת חצות התעורר הכפרי לקול בכיותיו הנוראות של המגיד. חשב הכפרי לעצמו כי אולי התרגשה איזו צרה וניחת אסון כלשהו על ראש הרב האורח, ומיהר אל חדרו.

פתח את דלת החדר, ונדהם. הרב יושב על הקרקע, צועק וזועק, ועיניו נגרות דמעות מבלי הפוגות.

נגש הכפרי אל הרב ושאלו, מדוע הרב בוכה, למה הרב זועק, ובמה אוכל לעזור. והמגיד משיבו, הלא אני בוכה על בית המקדש שחרב ועל השכינה השרויה בצער, על הרג הצדיקים ועל צערו של משיח. הכפרי שהיה בור ולא ידע דבר בירר מהו בית המקדש, ואכן, המגיד הסביר לו מהו בית המקדש, תוך שהוא מתאר לו באריכות מה היה לישראל בעת שעמד בית קדשם ותפארתם על מכוננו, כמה היו קרובים אז אל ה' ונענים בקראם אליו, ומה חסרו והפסידו באין כל זאת.

אחר כל הדברים הללו פנה המגיד ושאל את הכפרי, נו, אולי אחר ששמעת והבנת, תרצה אף אתה לעלות ולהתגורר בארץ ישראל, הלא בכל רגע ורגע יכול מלך המשיח להגיע, ובודאי תרצה להיות אז סמוך ונראה אל מקום בית מקדשנו. השיב לו הכפרי, אמלך באשתי ואשיבך דבר.

אמרה לו אשתו, אמור לרב כי טוב לנו כאן. יש לנו שדות ופרדסים ואף עיזים ותיישים, לא חסר לנו מאום, ובשביל מה נעזוב את כל רכושנו ונעלה לארץ ישראל?! חזר הכפרי אל המגיד וסח לו את דברי אשתו. אמר המגיד, והלא אין רכושכם כאן מובטח, ומה תעשו אם יבואו הנה גדוד קוזקים שיטלו מכם את כל אשר לכם. שמע הכפרי את הדברים ואמר, אכן, דברי טעם. אשוב לאשתי ואשאל דעתה בשנית. הלך אל אשתו וזו אמרה, מסור לרב כי אכן צודק הוא בדבריו וזקוקים אנו למלך המשיח, אבל מספיק לנו שיבוא המשיח ויעלה את כל הקוזקים לארץ ישראל, ואנחנו ותישינו נוכל להשאר כאן...

וגם אנו צריכים לבדוק ולחפש בחיפוש אחר חיפוש בסתרי לבבנו אם איננו כאותו הכפרי. אם בסתר לבנו איננו חושבים לפעמים כי ברוך השם יש לנו כל טוב, יש לנו משפחה, יש לנו פרנסה וכו', ולא חסר לנו דבר. ומלבד שמחשבות אלו מעכבות את הגאולה כי כמו שבציפיה לגאולה מחישים ומקרבים אותה כמובא למעלה, כך בביטול הציפיה מרחקים אותה ח"ו, יש בזה גם עוון גדול וחמור מאד. וכנראה מדברי הרמב"ם שכתב בהלכות מלכים (פי"א ה"א) "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד לישנה ובונה מקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצוותן האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו **או מי שאינו מחכה לביאתו**, לא בשאר נביאים הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך וקבצך מכל העמים". הרי מבואר להדיא בדבריו שמי שאינו מצפה לביאת המשיח הרי הוא כופר! ולכן מוטל עלינו לעורר עצמנו לצפות לגאולה בכל לבנו ולהשתוקק אליה בכל נפשנו.

דרכים להתעורר לציפיה לגאולה

וכמה דרכים יש, בהם אדם יכול לעורר עצמו על הציפיה לגאולה. ראוי לכל אחד לקרוא ולעיין בספרי הנביאים המדברים מעניני הגאולה העתידה, למשש אותה מעט בידים, ובכך לצפות לה. וכן שמעתי מרבותי שבימים אלו המסוגלים לגאולה ראוי לאדם ללמוד בספרו של החפץ חיים "ציפית לישועה", ספר הנקרא על שם מה שאמרו בגמרא (שבת לא.) שכל אדם בשעה שבא לפני בית דין של מעלה נשאל האם ציפה לישועה, ובו מעורר החפץ חיים על ענין זה.

וגם ראוי לאדם להתבונן בימים אלו מה אבדנו בחורבן בית קדשנו ותפארתנו, ומה חסרנו. הן דרשו רבותינו (במדב"ר פכ"א) על הפסוק "צדק ילין בה", שבזמן שהיה הבית בנוי על תילו מעולם לא לן אדם ועוון בידו, שכן קרבן תמיד של שחר היה מכפר על עוונות של לילה וקרבן

תמיד של בין הערבים היה מכפר על עבירות היום, כמה נשגב הדבר שכל אחד ואחד שחטא מיד נמחל לו חטאו ושב למדרגתו כבראשונה.

ועוד אמרו רבותינו בגמרא (מגילה יד.) "הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים" [וכן אמרו במדרש (שהש"ר פ"ד) ושם איתא "נביאים ונביאות"]. כלומר, במשך הדורות עמדו לישראל מליון ומאתים אלף נביאים! ומה שלא מצאנו את נבואותיהם זהו משום שרק נבואה שנצרכה לדורות נכתבה, כמו שאמרו שם בגמרא.

ובזכות מה זכו ישראל לכך כך הרבה נביאים? - בזכות ומכח בית המקדש, וכמו שאמרו רבותינו (בבא בתרא יב.) "מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים". והנה נבואה זהו הקשר הישיר ביותר בין הבורא יתברך לברואיו, וריבוי הנביאים ומספרם העצום מעיד על הקרבה הרוחנית הגדולה והנשגבה שהיתה אז בין כלל ישראל להקב"ה, וכל זה נוצר מכח ובזכות בית המקדש, שבו השרה הקב"ה את שכינתו בתוכנו.

כזאת וכזאת אבדנו וחסרנו. בספר הכוזרי (מאמר שני) מובא שהחבר, הוא רבי יהודה הלוי, אמר למלך כוזר שבית המקדש לאומה הישראלית הוא כמו הלב לאדם, וכשם שהלב הוא שמחייה את הגוף כולו כך גם בית המקדש הוא שמחזיק את האומה וממנו תוצאות חיים לה. ושאל אותו המלך, הן לפי דברך שבית המקדש הוא כמו הלב בעבורכם, אם כן עתה שחרב הרי אתם בגדר אדם מת, והשיב לו החבר ולוואי וכך היה, כי אף בגדר מת איננו. מת אין בו חיות ונשמה אך גופו שלם, ואנו אף שלמים בגופנו איננו, כי בכל נושא וענין אנו מוכים חבולים ופצועים, הן בנשמתנו וברוחניותנו, והן בגופנו ובשלוות נפשנו.

וכשאדם מתבונן בספרי רבותינו ורואה הכיצד היתה יקר תפארת גדולת ישראל בזמן שהיה בית המקדש עומד על מכונו, איך היו אז שלווים ישראל ומוגנים מכל אויביהם, ובעיקר כיצד היו דבוקים ישראל בבוראם ועוסקים בתורה ובמצוות באהבתם אותו לעשות נחת רוח לפניו,

ממילא הוא מתעורר לצפות ולבקש כראוי על הגאולה ועל ביאת משיח צדקנו. שאז, בימות המשיח, ישוב הקב"ה וישרה שכינתו בתוכנו עד שתהיה רוח ה' שפוכה על כל ישראל, וכמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם ולא כדי שירדו בגויים ולא כדי שינשאו אותם העמים ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמה ולא יהיה להם נוגש ומבטל כדי שיזכו לחיי העולם הבא, ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים העמוקים ושיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", עד כאן לשונו.

זכות המצפים לגאולה

והנה, בתחילת פרשת בשלח, כשמספרת התורה על יציאת מצרים וגאולתם משם, אומר הפסוק "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים". ומביא רש"י את דברי רבותינו במדרש שאמרו כי רק חמישית מישראל יצאו, שכן בשלושת ימי אפילה מתו כל הרשעים שבישראל ולא נותרו אלא חומש. ובאמת, יש במדרש (תנחומא ומכילתא תחילת פרשת

ג. לא על חנם דימה הפסוק את זמן הגאולה למים המכסים את הים. כי אם יבוא מאן דהו ויאמר, אם אכן לעתיד לבא תהיה הארץ מלאה דעת את ה', אם כן מה לי לטרוח עתה ולהתייגע כל כך בעסק התורה?! אנוח עכשיו ובעתיד אהיה חכם מחוכם! ועל זה טופח הפסוק על פניו ואומר כי הארץ תהיה מלאה דעה את ה' כמים לים מכסים. כלומר, כשם שהמים מכסים את כל פני הים ואעפ"כ אין עומק המים שווה, יש מקומות שהמים בהם רדודים ויש מקומות שהם עמוקים יותר, וכך עשוי כל הים כולו עומקים עומקים, כך גם תהיה דעת ה' לעתיד לבוא. אף שתהיה רוח הקודש שפוכה על פני כולם, מכל מקום כל אחד ישיג בה כפי מעלתו. מי שהתייגע עתה והתאמץ יזכה בחלקו מְלִים וישיג דעת בוראו בדברים סתומים ועמוקים כמו שכתב הרמב"ם, אך מי שעתה לא טרח בתורה ומצוות כראוי ושגה בהבלי הזמן, עם אמנם שגם הוא יקבל מים, מכל מקום יהיו אלו טיפות מים בודדות, כמו טיפות אזנים...

בשלח) כמה דעות. יש אומרים שיצאו רק חומש, ויש אומרים שיצאו רק אחד מחמישים, ויש אומרים שיצאו רק אחד מחמש מאות. ורבי נהוראי נשבע ואמר שיצאו רק אחד מחמשת אלפים. נורא!

ומכל מקום, מבואר שהרשעים מתו כולם במכת חושך. ומעתה צריך להבין היאך יצאו דתן ואבירם עם ישראל, ומדוע לא מתו אף הם עם שאר חבריהם הרשעים במכת חושך?! הלא רשעים גמורים היו, בהיותם במצרים הלשינו לפרעה על משה שהרג את המצרי, ואחר כך במדבר הותירו מהמן למרות צווי ה', ואף היו מן החולקים במדבר על משה! ובודאי היה מן הראוי שיהיו מן "העשרה ראשונים" שימותו במכת חושך?!

ישובים רבים כתבו המפרשים לשאלה זו. אך מפליאה תשובת הרא"ש. בפירוש המיוחס לרבינו הרא"ש הוא כותב (שמות י, כב): "ויש לומר, כי אף על פי שהיו רשעים, לא נתיאשו מן הגאולה". הדברים נוראים! למרות שהקב"ה בירר וצירף את ישראל טרם צאתם ממצרים וכילה את כל הרשעים מביניהם, הותיר את דתן ואבירם, משום שהיתה זכות הציפיה לגאולה בידם.

ועד היכן הדברים מגיעים נוכל ללמוד ממה שאמרה התורה (שמות יד, ג) "ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר". ולכאורה צריך להבין, האמנם פרעה אמר כן לבני ישראל, והלא הם כבר יצאו ממצרים. ורש"י הרגיש בזה ופירש "ואמר פרעה לבני ישראל - על בני ישראל".

אולם בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל כתב: "ואמר פרעה לדתן ולאבירם בני ישראל דמישתיירון במצרים". ופירוש הדברים, שדתן ואבירם הרשיעו כל כך עד שלא רצו לצאת יחד עם ישראל אחיהם, והעדיפו להשאר עם פרעה! ולהם אמר פרעה, נבוכים הם בני ישראל אחיכם בארץ וסגר עליהם המדבר.

והנה, אם דתן ואבירם לא יצאו יחד עם ישראל, אם כן נמצא שלא היו עמם בקריעת ים סוף ולא עברו אתם את הים. ולכאורה צריך להבין, הלא הם היו אלו שהותירו מן המן במדבר?!

וכתב בספר באר מים חיים (במדבר, טז, יג), שנעשה נס לדתן ואבירם ונקרע הים בשנית עבורם, בכדי שיוכלו לצאת אף הם ממצרים ולהצטרף לישראל.

והרי הדברים נוראים ונשגבים! אותם שני רשעים, שפשעו ומרדו בה' ובמשה עבדו, ואפילו כשנעשה הנס העצום ויצאו כל ישראל ממצרים העדיפו הם להשאר, זכו לקריעת ים סוף פרטית! ולא זכו דתן ואבירם לכל זה אלא בעבור שהאמינו שהקב"ה יוציא את ישראל ממצרים ויגאלם, ולא נתייאשו מזה.

ומכאן עלינו ללמוד את מעלת המצפים לגאולה ומחכים לה בכליון עיניהם, כי אף מי שהוא רשע גמור - אם מצפה הוא לגאולה באמת, זכות עצומה נוראה ונשגבה בידו. ולכן אסור לו לאף אחד לומר בנפשו, הן כה רחוק אנכי מעבודת ה' ואיככה זה אטול את השם להיות מן המקוננים על הגלות ומצפים לגאולה, כי זו עצת היצר היא, וכל אחד ואחד המיצר על הגלות ומצפה לגאולה ולישועה בכל לבו - מקרבה. ולא עוד אלא שגם זכות עצומה בידו ושכר גדול יפול בחלקו, כפי שראינו אצל דתן ואבירם.

התפילה והבקשה לגאולה

בהפטרת 'מחר חודש' אנו קוראים (ש"א כ, כז) "ויהי ממחרת החודש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל יהונתן בנו מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם". פשט הכתוב, ששאול המלך שואל את בנו יהונתן מפני מה לא הגיע דוד לסעודת ראש חודש. אבל האדמו"ר מרדאמסק זצ"ל היה נוהג לפרש "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום", מדוע משיח בן דוד עדיין לא בא, והלא כל כך גרוע מצבנו ברוחניות ובגשמיות וכל כך אנו זקוקים לו, ועל זה משיב הנביא ואומר "אל הלחם"

- יען עיקר תפילתם של ישראל ועיקר בקשתם היא על הלחם, על עניני הגשמיות והפרנסה, ואין מבקש ודורש על הגאולה.

ובפרט בימים אלו המסוגלים לגאולתנו, התביעה על כך גדולה יותר. וצריך כל אחד להתחזק בתפילה על הגאולה בכל לבו, הן בהוספת כוונה יתירה בברכות העוסקות בעניני הגאולה, והן בתפילותיו הפרטיות אשר כל אחד יכול להתפלל כצחות לשונו. לומר כמה פרקי תהלים ולבקש מעומק הלב, רבונו של עולם, עם ישראל זקוק לישועה, עם ישראל חפץ בקרבתך. ואין ספק שתפילות אלו פועלות ומשפיעות, שהרי זהו זמן מיועד לגאולה ועת רצון לקבלת התפילות.

הגאולה תלויה בעסק התורה

ועוד צריך לדעת שאין לך דבר שמקרב את הגאולה כעסק התורה. הגאון רבי חיים פלאג' בספרו נפש חיים (מערכה ג) מביא שלושים ואחד זכויות המקרבות את הגאולה, והזכות הראשונה אותה הוא מונה, היא זכות עסק התורה.

ומדוע? - הבה ונתבונן בדברי האור החיים הקדוש¹. בביאורו לפרשת תצוה (שמות כז, כ) מביא האור החיים את דברי רבותינו בזהר הקדוש שכל אחת מארבעת הגלויות שגלו, נגאלו ממנה ישראל בזכות אחד

♦♦ ————— ♦♦♦ ————— ♦♦

ד. רבינו חיים בן עטר זיע"א גדול מרבן שמו ואין יודע ספר יקר גדלו ותפארתו. אולם זאת נוכל ללמוד ולדעת, מן המעט שמספר עליו הוא בעצמו.

כידוע, אנשים רבים חושבים את עצמם לגדולים ולצדיקים. אבל הבחינה לאדם היא בשעת שינתו, לראות במה נתונים אז מחשבותיו ובמה עוסקים חלומותיו.

ובפרשת ויחי, את הפסוק "אוסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתונו", מפרש האור החיים כדרכו על דרך הסוד בסתרי תורה עמוקים ונשגבים. ובתוך דבריו הוא מספר על חלום נורא שחלם, וזה לשונו שם: ואולי נוכל לומר עוד על דרך מה שאמרו בזהר כי בסטרא אחרא הנקבה היא יותר חזקה מהזכר וכו', וכדבר הזה ובחזיון הזה הראוני בחלום שהאבקתי במלחמה עם הזכר ויהי נקל בעיני להכניעו והפלתי אותו בכחי, ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כמו הזכר. ולזה אמר כנגד גאולה העתידה "ולשורקה", עת אשר ישרוק ה' ויקבצם "בני אתונו", אותם שבאים מכח הנקבה, גם אותם יאסור ה' לפני בני ישראל", עכ"ל. והדברים הם עמוקים, אך אין ספק שמחלומו של אדם

מאבותינו. מגלות מצרים נגאלו ישראל בזכותו של אברהם אבינו, מגלות בבל נגאלו ישראל בזכותו של יצחק, ומגלות מדי נגאלו עם ישראל בזכות יעקב אבינו. מגלות זו בה אנו עומדים עתה, גלות אדום, נגאל בעז"ה במהרה בימינו בזכותו של משה רבינו ע"ה.

♦ ♦ ♦ ♦ ♦

ניתן ללמוד על מהותו ועל מציאותו.

ויותר מזה מגלה האור החיים על עצמו בפרשת ראה. שם הוא כותב על הפסוק "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' אלהיך נותן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיק האביון", כי התורה מתכוונת לרמז בזה על משיח צדקנו. "כי יהיה בך אביון" הוא משיח ה' הנמשל לעני כמו שאמר הכתוב (זכריה ט, ט) 'עני ורוכב על חמור', "מאחד אחיך" - המיוחד שבאחיק, כלומר, שבכל דור ודור יש את האיש האחד והמיוחד הראוי להיות משיח, "באחד שעריך בארצך" וכו', שהרי המשיח תהיה הורתו ולידתו בארצנו הקדושה, "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך", אל תעצור ואל תפסיק מלעשות מעשים טובים המקרבים את ביאת המשיח, ובפרט מצות הצדקה אשר רב כחה לקרב את הגאולה וכמו שנאמר "בצדקה תכונני", ונאמר: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".

ומסיים האור החיים את פירושו לפסוק: "מאחיק האביון" - "מסיבת אחיך האביון הידוע [המשיח], שיעריך אדם בדעתו שהמעשה הוא לתכלית דבר זה של משיח ה' ששמו חיים". וידוע שהאור החיים התכוון בדבריו על עצמו, שהוא הוא היה ראוי להיות משיח ה' בדורו, אלא שלא היה הדור זכאי לכך. והדברים מבהילים.

וכבר ידוע המעשה במדפיס אחד ששמו היה אשר, וכשהדפיס חמשה חומשי תורה עם פירוש האור החיים השמיט את התיבות הללו, "ששמו חיים". כששמע כן רבי פנחס מקוריץ זצ"ל קרא אליו את המדפיס וגער בו על שהשמיט תיבות אלו. פתח ה' את פי האתון, כלומר, את פי המדפיס, שהחל להצטדק באומרו שלא מתאים הדבר שאדם יכתוב כן על עצמו שהוא ראוי להיות משיח והוא מיחזי כיוהרא. כששמע רבי פנחס את דבריו חרה אפו ואמר לו למדפיס להביא לפניו את החמשה חומשי תורה שהדפיס.

הביאו לפניו, ורבי פנחס פתח בפרשת נשא, שם התורה אומרת "וענתה האשה אמן אמן" כלומר שסוטה הנשבעת שלא זנתה עם פלוני כופלת את שבועתה, ופירש רש"י שנשבעת ואומרת אמן מאיש זה שלא נכשלתי עמו, וחזרת ואומרת אמן שלא נכשלתי גם מאיש אחר. ובאותו החומש היה כתוב בפירוש רש"י "אמן מאיש זה אמן מאיש אשר" במקום "מאיש אחר". פנה רבי פנחס למדפיס ששמו היה אשר כאמור, ואמר: הנה לך. בדפוס זה שהעזת פניך כלפי קדוש ה' בעל האור החיים הקדוש ובאת להגיה בפירושו, מן השמים הטעו אותך שתכתוב באופן זה ותגלה את מציאותך השפלה, ועתה גלה את האמת ותודה שנכשלת באשת איש רח"ל [וסיפר לי אחד שיש לו את החומש מאותו הדפוס ואכן כך כתוב שם, "אשר" במקום "אחר"].

ופעם היה מעשה בעירו של הגאון בעל הדברי חיים מצאנז, שהשוחר דמתא אמר שפירוש האור החיים לא נתחבר ברוח הקודש, והורה הגאון מצאנז להעבירו מתפקידו, יען והוא מאותם המפקקים ומזלזלים בדברי רבותינו [ונדפסה תשובתו בשו"ת דברי חיים ח"ב י"ד סי' ק"ה].

ולכאורה יש להתבונן, כותב האור החיים הקדוש. הלא משה רבינו נקרא רעיא מהימנא, רועה נאמן לישראל, והוא אוהבן של ישראל ביותר עד שאמר להקב"ה שאם אינו מוחל לישראל ימחוק את שמו מן התורה. ובאמת בבעל הטורים כתב שמטעם זה לא מצינו את שם משה בכל פרשת תצוה אף על פי שלבסוף הקב"ה נתרצה לישראל, כי קללת חכם אפילו על תנאי היא באה.

וכן מצינו שאמרו רבותינו בגמרא במנחות (סה.) ובמדרש תנחומא (פרשת ואתחנן): "אמר משה, יאבדו מאה כמשה ולא תפגע צפורן אחד מישראל", משה רבינו הפקיר את עצמו ונתן את נפשו בעבורן של ישראל, והיאך זה כאלפים שנה שאנחנו נמצאים בזו הגלות, כמה צרות ופרעות עברו עלינו! רדיפות ועלילות, פוגרומים וגירושים, אהה! רק בדור האחרון מה היה לנו! השואה האיומה! כיצד אנו נראים, מוכים ומושפלים, נתונים ללעג ולקלס. ואחר שהגאולה האחרונה מגלות זו תלויה בזכותו של משה רבינו אוהבן של ישראל, איה הוא? מדוע אינו חש בצרתן של ישראל להושיענו?

על זה כותב האור החיים הקדוש את דבריו הנוראים "לזה נתארך הגלות כי אין משה רבינו חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה". משפט זה דוקר את הלב עד בית חללו, הסיבה שמשה רבינו אינו בא לגאול אותנו היא לא משום שאינו יכול אלא כי אינו חפץ! משה רבינו, שעמד במסירות נפש של ממש להושיע את ישראל מכל צרה שהתרגשה עליהם ובכל עת שהיתה מתוחה עליהם מדת הדין, אינו רוצה לבוא לעזרתנו, כאשר אנחנו בטלנים מן התורה.

ואשר על כן יובן איפוא הטעם והסיבה שזכות התורה אין כמוה לקרב ולהחיש את הגאולה, יען כל עיקר ושורש עכובה אינו אלא מחמת ביטולם של ישראל מעסק התורה.

וכך כתב החפץ חיים [וכן גם היה רגיל לומר דודי ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל]. הנה תקופת הנביאים בישראל היתה כאלף שנים

וכמו שכתב רב נסים גאון בהקדמתו לתלמוד בבלי. היתה זו תקופה של קשר ודיבור ישיר בין הקדוש ברוך הוא לישראל, אולם תקופה נפלאה זו הסתיימה בחורבן בית המקדש. הבה ונתבונן, מהו המסר האחרון אותו העביר הקדוש ברוך הוא דרך הנביא האחרון - מלאכי, אל בניו אהוביו, עם ישראל, טרם שגבר הסתר הפנים של השי"ת מעם ישראל ונפסקה הנבואה מאתנו.

וכך מתנבא הנביא מלאכי בדבריו האחרונים אל ישראל, "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", לא כתוב אליהו אלא אליה, ופירש רש"י (סוף פרשת בחוקותי) שוא"ו זה נטל יעקב אבינו ע"ה למשכון מאליהו הנביא עד שיבוא לבשר לישראל על הגאולה, וזהו שאמור "זכור את בריתי יעקוב", יעקב לא נאמר אלא יעקוב, מלא וא"ו. ואם כן נמצא, שהנביא מתנבא על בואו של אליהו הנביא לבשר לנו על הגאולה האחרונה והשלמה.

ובפסוק אחד קודם לכן מתנבא הנביא ואומר במה בואו של אליהו תלוי, "זכרו תורת משה עבדי", אם תזכרו את התורה שנתתי לכם על ידי משה, תלמדו ותעסקו בתורה, אזי "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא". ורבינו החפץ חיים זיע"א מדייק מלשון הכתוב שאמר "הנה אנכי שולח" ולא אמר "הנה אנכי אשלח", שמיד בזמן שישראל יקבלו על עצמם את התורה ויעסקו בה כראוי, בו ברגע שולח הקב"ה את אליהו הנביא ומבשר לנו על הגאולה.

ועל כן צריך כל אחד להתבונן בדבר, שאם חפץ הוא להסב שמחה ולעשות נחת רוח לבורא עולם, אין לו אלא לשבת וללמוד. כי בזה, מלבד מה שמקיים את המצוה היקרה ביותר השקולה כנגד כל התורה כולה, עוד הוא זוכה בזה לקרב את הגאולה ולאוקמא שכינתא מעפרא.

ובפרט לפי מה שאמרו רבותינו בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה) "תני רבי שמעון בן יוחאי אומר אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה,

מאד עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם", ובימים אלו הן כל ישראל טרודים בהכנת בתיים לחג ורפויים מעסק התורה, נמצא אם כן שזה המתחזק ועוסק בתורה בזמן זה נוטל שכר כולם ונחשב לו שהביא וקירב את הגאולה הוא לבדו, וכמה תרבה זכותו ומעלתו.

אחדות ישראל תביא את הגאולה

ובדבר נוסף תלויה הגאולה, והיא - האחדות והשלום בקרב ישראל. וכמו שכתב החפץ חיים שבהיות ובעוון זה של שנאת חנם גלינו מארצנו וכמו שאמרו בגמרא ביומא (ט:), בודאי שהגאולה אף היא תלויה בזה ורק כשתשרור האהבה והאחוה בכלל ישראל נזכה לגאולה. ואכן, כך אמרו רבותינו במדרש תנחומא (נצבים) "אין ישראל נגאלין עד שיהיו כולן אגודה אחת", וכך מצאנו גם אצל יעקב אבינו שאמר לבניו (בראשית מט, א) 'האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים' ודרשו רבותינו (ב"ר צח, ב) "ואגידה" - לשון אגודה, כי רק בזמן התאסף והתאגד ישראל אלו לאלו יהיה ניתן לדבר מעניני אחרית הימים, כי אכן בזמן התאחדותם של ישראל תבוא הגאולה.

גם ישראל לא נגאלו ממצרים אלא כאשר התאחדו, וכמו שאמרו רבותינו בתנא דבי אליהו (פכ"ד) "יוצאי מצרים מצוה אחת היתה בידם והיתה לפני הקב"ה נוחה **הרבה יותר** מן מאה מצוות, ומהו המצוה אחת שהיתה בידם, שנעשו כולם אגודה אחת וכרתו ברית לגמול חסד זה עם זה". ולכך צותה התורה ואמרה שאין אוכלים את קרבן הפסח אלא בחבורה (פסחים צא.). יען עלינו לזכור לעולם בחג הפסח - חג הגאולה - שאין הגאולה תלויה אלא באחדותנו. והמהר"ל כתב (גבורות ה' פל"ו)

♦♦♦♦♦

ה. ומן הנכון להביא כאן את שכתב רבינו החפץ חיים בספרו שם עולם (שער החזקת התורה פכ"א) מדברי רבותינו, שהגאולה תבוא בזכות עסק התורה בחבורה ובצוותא, וכלשונם שם (תנבא"ז פ"ד) "אין ישראל נגאלין לא מתוך הצער ולא מתוך הטלטול ולא מתוך הטירוף ולא מתוך הדוחק ולא מתוך שאין להם מזונות אלא מתוך עשרה בני אדם שהן יושבין זה אצל זה ויהיה כל אחד מהם קורא ושונה עם חבירו וקולם נשמע". הרי שסגולת התורה הנלמדת בחבורה להחיש את הגאולה סגולה גדולה ויתירה היא.

שמטעם זה אף אין אוכלים את הפסח אלא כשהוא צלוי, כי כשצולים את הבשר אזי הוא מצטמק ונהיה חטיבה אחת, אולם כשמבשלים אותו הרי הוא נפרד ומתפרק. ובא הדבר ללמדנו שהגאולה תלויה באחדותנו.

ובזה יובן מה שאמר שלמה המלך בחכמתו בספר משלי (פ"ו פט"ז) "שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו". ישנם ששה דברים אשר שונא אותם ה', אך ישנו דבר נוסף, שביעי, שהוא גרוע מהם יותר וה' מתעב אותו. ובפסוקים שם כתובים כל ששת הדברים אשר שונא אותם ה'. הגאולה, שהיא עבירה גדולה וחמורה עד שהקב"ה אומר על הגאה (סוטה ה.) "אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד", השקר, וכן עוד מדות מגונות.

והדבר השביעי, זה החמור מכולם, שהוא תועבת ה', הוא "המשלח מדנים בין אחים". מי שדרכו להרבות קטטות ומחלוקות בין אחים - בין ישראל שנקראו אחים זה לזה - הוא תועבת ה'. והטעם, כי הגאולה מתעכבת מחמתו. הגאולה תלויה באחדות ישראל, ובפירודם היא נמנעת מלבוא.

דיבור שמיעה וראיה כראוי מקרבים את הגאולה

ועיקר העיקרים בענין זה, הוא להמנע מדיבורים אסורים, שהם שורש כל מחלוקת ומריבה, קטטה ומחלוקת, והם אם כל חטאת. וכמבואר בגמרא ביומא (ט:) ששנאת החנם באה בעקבות אנשים "הדוקרים זה את זה בחרבות שבלשונם".

וזהו שדרשו רבותינו (שמו"ר א, ל) על הפסוק "אכן נודע הדבר", שכך אמר משה רבינו, עד עתה עמדתי תמה ומשתומם היאך זה ירדו ישראל לדיוטא התחתונה שכזו, ועל מה ולמה בא אליהם שעבוד כה נורא בגוף ובנפש, אבל עתה, כשהלכו והלשינו עלי אצל פרעה שהרגתי את המצרי, "אכן נודע הדבר", עכשיו ירדתי לטעמו של דבר, כי נוכחתי לראות שמצויים בקרב ישראל דלטורין - מדברי לשון הרע, ולכן ירדו כל כך והדרדרו מטה. ובאמת לא נגאלו ישראל ממצרים עד שגדרו עצמם ופסקו מלדבר דיבורים אסורים, וכמו שאמרו במדרש (ויק"ר פל"ב).

ובענין זה, ראוי להביא את דברי רבי צדוק מלובלין זצ"ל. בקונטרס החלומות¹, מעיר רבי צדוק הערה יקרה ונפלאה, הקשורה לענין בו אנו עוסקים.

כידוע, בכל שנה ושנה באותו יום בשבוע שיוצא בו יו"ט הראשון של חג הפסח, חל בו גם כן תשעה באב. כלומר, אם היום הראשון של חג הפסח חל ביום שלישי, גם תשעה באב יחול באותה השנה ביום שלישי. ובודאי שאין זה במקרה, וישנו קשר מיוחד בין חג הפסח לתשעה באב. מה טיבו של קשר זה ובמה משתייכים הם זה לזה?

וכך כותב רבי צדוק לבאר. הנה בשלושת השבתות שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב קוראים ג' הפטרות של תרעומת ופורענות על ישראל. הראשונה היא - דברי ירמיה, השניה - בית יעקב שמעו דבר ה', והשלישית - חזון ישעיהו.

ובשלושת הפטרות אלו, מבאר רבי צדוק, גילו לנו הנביאים את שורשיו של החורבן ואת עיקר הסיבות לגלותנו. ההפטרה הראשונה היא "דברי ירמיה", 'דברי' הוא רמז על חוש הדיבור, השניה - "בית יעקב שמעו", זהו רמז על חוש השמיעה, והשלישית - "חזון ישעיהו", הוא רמז על חוש הראיה, שכן חזון הוא לשון ראייה והסתכלות, וכמו שאנו אומרים בתפילה בכל יום "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים".

1. רבי צדוק היה נוהג לכתוב בבוקר בקונטרס מיוחד את חלומותיו המופלאים שהיה חולם בשינתו, ולאחר פטירתו מצאו חלק מקונטרס זה, והדפיסוהו בסוף ספרו רסיסי לילה.

קונטרס זה הוא רק חלק מחידושי תורתו שמצאו לאחר פטירתו, כי בביתו נמצאו ארגזים רבים של כתבים וחידושים. וראיתי פעם עדות נאמנה של אחד שהתעסק בכתביו ואמר, כי ראה בין גנזי החידושים שלו מערכה בענין אם דם קדשים מכשיר לקבל טומאה, ואורך המערכה היה כאלף דפים.

היה מנהגו ללמוד מדי שבת בשבתו מסכתות שבת וערובין מן התלמוד בבלי, וזאת למרות שהיה צריך להקדיש חלק מזמנו לעריכת השולחן ('טיש') לחסידיו ותלמידיו. כמו כן היה נוהג שלא לאכול דבר כי אם בסעודת מצוה. אם היה מזדמן לו אכילה של מצוה, גון סיום מסכת, היה אוכל, אולם כשלא השתתף בסעודת מצוה, לא היה מכניס דבר לפיו.

ושלושת דברים אלו, דיבור שמיעה וראיה, הם שלושת היסודות של האדם, המה הנותנים את השם 'אדם' לאדם, ואילו חסר לו לאדם אחד מדברים אלו חסר בשם 'אדם' שבו, חסר בכל מציאותו ומהותו.

דיבור - כמו שכתוב "ויהי האדם לנפש חיה" וכתב בתרגום שם: 'ויהי האדם לרוח ממללא'. רוח ממללא זהו הדיבור, והוא המבדיל הגלוי בין האדם לבהמה, ולכן אם יתקלקל אצל האדם יתרון הדיבור הרי הדבר מהווה חסרון בשם 'אדם' שבו.

וכן השמיעה. כאשר אדם חסר לו את חוש השמיעה, הרי זהו גם כן חסרון בשם 'אדם' שבו. וכך מבואר בדברי הגמרא (ב"ק פה:): 'חרשו נותן לו דמי כולו', דהיינו, אדם המפסיד לחבירו את חוש השמיעה שלו, צריך לשלם לו את דמי שוויו של אדם שלם, וזהו משום שהפסד וחסרון בחוש השמיעה הוא חסרון בכל שם האדם שבו.

וגם חוש הראיה הוא כן, כמו שכתוב בגמרא (נדרים סד.) "סומא חשוב כמת", דהיינו אדם שלא רואה הוא כמו מת, ונמצא אם כן שאף הוא חסר לו בכל שם האדם שבו שהרי הוא כמת.

הרי לנו ששלושת שורשים אלו, דיבור שמיעה וראיה, הם מיסודי האדם, ודור החורבן קלקל והשחית את ג' היסודות הללו. בדיבור - שהרי היו ישראל מקולקלים בלשון הרע שקר ורכילות ושאר דיבורים אסורים. בשמיעה - שהיו שומעים דברים אסורים כמו לשון הרע וכדומה, ובראיה - שהיו רואים מראות אסורים, ועל שלושת הדברים האלו הוכיחו הנביאים את ישראל, 'דברי ירמיה', על הדיבור, 'שמעו דבר ה' - על השמיעה, ו'חזון ישעיהו' - על הראיה.

ואחר שגילו לנו הנביאים שבגלל ג' דברים אלו נחרב בית המקדש וגלו ישראל, ודאי שלא תהיה הגאולה עד שיתקנו ישראל פגמים אלו. ובהיות ועד היום הזה בית קדשנו ותפארתנו עודנו חרב ושמן וישראל עודם בגולה הארוכה המרה והקשה, הרי לנו שישראל עוד לא שבו מאלו

שלושת החטאים ועוד לא תקנו אותם. ואם מבקשי גאולה אנו עלינו לחזק בעצמנו את שלושת הדברים הללו ולתקנם.

דיבור - החובה מוטלת עלינו להשתדל ככל יכלתנו לשמור את פינו שלא לדבר שום דבר איסור, לשון הרע ורכילות, שקר ואונאת דברים, וכן כל שאר הדיבורים האסורים. שמיעה - יש מי שחושב כי מותר לשמוע לשון הרע כי איננו מדבר שום דבר איסור אלא רק שומע, אבל באמת גם אם הוא רק שומע זה איסור, ולפעמים אף חמור הוא יותר מדיבור אסור, כי כאשר אין לאדם מי שישמע אותו הוא שותק, שהרי אדם לא מדבר לעצמו [בדרך כלל...], אבל כשחבירו שומע אותו הוא מדבר, ונמצא שהשומע מלבד מה שחוטא בעצם שמיעתו, הרי הוא גם גורם למספר שידבר לשון הרע ועובר בלפני עוור. וראיה - הלא כמה שמירה אנו צריכים על הראיה שלנו! ראיה אסורה אחת יכולה להזיק לכל הקדושה של האדם. ובשלושת דברים אלו עלינו להתחזק, לתקן עצמנו ולהזהר בהם, כדי שנוכה לגאולת עולמים מהרה.

ועל פי זה, ממשיך ומבאר רבי צדוק זצ"ל, נבין היטב את הקשר בין חג הפסח לתשעה באב. פסח הוא חג הגאולה והעת המוכשר והמיועד לתשועתם של ישראל, ולכן עומד חג הפסח ומכוון כנגד השורשים של החורבן. פסח הוא הזמן בו אנו צריכים יותר מתמיד להתחזק בדברים אלו, והוא החג המעורר אותנו ומזכיר לנו על כך.

הבה ונתבונן בקריאות התורה ובהפטרות של פסח. בשבת חול המועד פסח אנו קוראים 'ראה אתה אומר אלי', 'ראה' הוא מכוון כנגד פגם הראיה הרמוז ב'חזון ישעיהו', ובהפטרה אנו קוראים 'שמעו דבר ה' המכוון כנגד פגם השמיעה הרמוז ב'בית יעקב שמעו דבר ה'', ובשביעי של פסח אנו קוראים 'אז ישיר משה' ובהפטרה היא 'דברי דוד' - כנגד פגם הדיבור הרמוז ב'דברי ירמיה'.

נמצא כי בפסח - חג הגאולה בו עתידין ישראל להגאל - רמזו לנו רבותינו על חובתנו להתחזק בדיבור שמיעה וראיה, כנגד תשעה באב זמן

החורבן ששם היה הקלקול בדיבור שמיעה וראיה. ואחר שגילו לנו רבותינו שהגאולה מתעכבת בסיבת המחלוקות והלשון הרע שיש בישראל, ואחר שרמזו לנו רבותינו כי ימים אלו מיועדים להתחזק בשמירת הלשון [וכן שמירת האזנים משמיעת דיבורים אסורים ושמירת העינים], וגם הזמן עצמו רומז לנו שהתחזקות בדברים אלו בימים אלו הוא התיקון לחטאים שהביאו את החורבן [בכך שבאותו היום בשבוע שחל יום טוב הראשון של פסח חל גם תשעה באב^ז], חובה כפולה ומכופלת עלינו להתחזק בזה.

הציפיה לגאולה אצל גדולי ישראל

ובאמת ריבוי התפילות, חיזוק עסק התורה בכמות ובאיכות בימים אלו, ושמירת הלשון, אף הוא מהווה חלק מן הציפיה לגאולה, ונבאר את הדברים.

שמעתי פעם מדודי ראש הישיבה הגר"י צדקה זצ"ל, שסיפר מעשה על גדול אחד שהיה משחיר פניו על התורה ועמל עליה בכל כחו, ונתקיים בו מה שאמר הכתוב (איוב כב, כח) "ותגזר אומר ויקם לך", היו תפילותיו נשמעות בשמים והיו ברכותיו עושות פרי לטובה.

בעיר בה היה מתגורר הרב, היו זוג אשר נשאו זה מכבר, ועדיין לא נפקדו בפרי בטן. הלכו לרב ובקשו ממנו שיעתיר עבורם לפני בורא עולם, שיושיעם. בירכם הרב והתפלל בעדם, ואכן, לפקודת השנה נולד להם בן.

ז. וכן מצאנו קשר נוסף בין חג הפסח לתשעה באב. חג הפסח חל בחודש ניסן, שהוא ראש לחודשים וכפי שהבאנו למעלה, ואף תשעה באב הלא חל בחודש אב, וכשמו כן הוא 'אב' לכל החודשים. וכמו שכתב כן הבן איש חי (ש"ר הקדמה לדברים). לכן גם חיבר אחד הפייטנים בקינות תשעה באב קינה המתחלת ב'מה נשתנה' הרומזת ל'מה נשתנה' של ליל הסדר, כי אכן קשורים הם שתי ימים אלו ומשלימים הם זה את זה. תשעה באב הוא זמן החורבן, וליל הסדר וחג הפסח הוא עת הבנין.

הסיפור הגיע לאזנם של זוג נוסף שהמתינו אף הם שנים רבות ועדיין לא זכו להפקד, והחליטו ללכת אל הרב ולבקש ממנו ברכה גם בעבורם. ואכן, ממחשבה למעשה, באחד הימים עלו בני הזוג אל הרב וסחו לו את צרתם, והוא בירכם בחום ואף התפלל בעדם לישועה ולברכה.

עברה שנה, ודבר לא אירע. עברו עוד שנתיים ושלוש, ועדיין לא נושעו. נסעו ובאו בשנית אל הרב ושאלוהו, במה נגרע חלקנו מזוג פלוני שזכו להפקד מיד אחר הברכה והתפילה?

השיב הרב, איני יודע, אבל אני התפללתי עליכם ממש כמו שהתפללתי על הזוג הראשון, וכנראה שאין עיכוב ישועתכם נובע מסיבותי כי אם מסיבותכם. שכן אחד הכללים היסודיים בברכה ותפילה, שיאמין המתברך בכל לבו בכחה של הברכה והתפילה, וכנראה שאתם אינכם מאמינים בכחה של תפילה ובסגולתה של ברכה. הזוג תלו את עיניהם התמהות ברב ואמרו, מה פתאום, והלא יהודים כשרים אנחנו, מאמינים בני מאמינים, ואין לנו ספק בכחה ובמעלתה של התפילה.

הביט בהם הרב ואמר, ראו נא. הזוג הראשון שהיו כאן לפני כמה שנים וקבלו את ברכת, יצאו מביתי והלכו לקנות עריסה לתינוק שיוולד להם בעזרת ה' מכח תפילות, זו אמונה. האמנם אף אתם עשיתם כן? אם אכן האמנתם בכחה של תפילה, מדוע לא עשיתם דבר?!

אמר הגר"י צדקה, נכון, כולנו יודעים לצטט בדבקות את דברי חז"ל "בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל". אבל אם אנו באמת גם מאמינים בזה, מדוע איננו מתכוונים אליה כראוי, ומשום מה איננו עושים דבר לקראתה?!

ולכן ראינו ושמענו אצל גדולי ישראל מאז ומעולם, שנהגו מנהגים שונים בחוזק אמונתם וברוב ציפייתם לגאולה הממששת ובאה. על החפץ חיים זצ"ל מסופרים סיפורים רבים עד אין מספר על ציפייתו לגאולה. בהזמנה שהדפיס לחתונת בנו הוא כתב שהחתונה תערך בעזרת השם בעיר הקדש ירושלים, ובאם ח"ו לא נזכה לגאולה אזי היא תתקיים

בראדין. וראיתי באחד ממכתביו (אגרות ומאמרים ז) ששלח לכל הרבנים שבסביבותיו שיכינו עבורו רשימות של כל שמות הכהנים המתגוררים בעיירותיהם, וכששאלוהו לשם מה הדבר נחוץ לו, השיב שרוצה ללמד את הכהנים מעט מהלכות קדשים בכדי שידעו את המוטל עליהם לעשות בבנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו.

על רבי משה טייטלבוים זצ"ל, זקינו של האדמו"ר רבי יואל מסאטמר, מספרים שלא היה מסיח דעת מן הגאולה, עדי כדי כך שהיתה דרכו לשכור אדם ולשלם לו בכסף מלא כדי שבזמן שהולך לישון ישאר הלה על ידו ויעוררהו מיד כשיבוא המשיח. והיה נוהג לומר לשומר, כאשר תשמע את קול התרועה של מלך המשיח, אל תחוס על זקנתי ואל תרחם עלי כלל, אלא תקיץ אותי מיד משנתי.

רבי זלמן בהר"ץ היתה פרנסתו הדלה מעסק האתרוגים. אחת לשנה, קודם חג הסוכות, היה יוצא מירושלים ליפו, קונה שם מספר שקי אתרוגים, ומוכרם בירושלים.

פעם אחת, יומיים קודם החג, בא אליו אברך צעיר ואתרוגו המובחר בידו. הבט, אמר הצעיר, ראה אתרוג זה כמה נאה הוא, וכיצד כולו אומר כבוד והדר. העיף רבי זלמן מבט חטוף באתרוג, ותיכף ומיד הצביע על נקב קטן בו הבחין, נקב הפוסל את האתרוג. האברך שלא רצה להפסיד אתרוג נאה כל כך, החל לפלפל עם רבי זלמן בדיון אתרוג נקוב בנסיון

♦ ♦ ♦ ♦ ♦

ח. רבי זלמן בהר"ץ בנו של רבי נחום שאדיקער, נודע כאחד מצדיקיה הנשגבים של ירושלים. עליו מספרים, שמאז נישואיו היה מתענה בכל שני וחמישי. פעם אחת אמרה לו אשתו הן עלול אתה להחלש ולבוא לידי סכנה, והוא השיב לה: אל חשש. רוב בני אדם שמתו לא מחמת תעניות מתו, אלא מחמת ריבוי אכילה מתו. ובענוותנותו היה אומר על עצמו שהוא חומץ בן יין, שכן אביו שהיה אף הוא איש אלהים קדוש היה מתענה משבת לשבת, ואילו הוא מתענה "רק" כל שני וחמישי.

על אביו מסופר, שכתב בצוואתו שאם רוצים להספידני שיאמרו עלי שמימי לא הלכתי ארבע אמות בלא תורה, ומעולם לא ראיתי פני אשה חוץ מאמי ואשתי. אלו דרגות נוראות אשר הוזכרו בגמרא על תנאים ואמוראים (סוכה כח. תענית כ: ויומא פו.). על מצבתו נכתב "מאז היותו כבן שמונה היה דורש את אלקיו".

להכשירו בדיעבד, אך הרב אמר לו, כבר ידעתי בני, ידעתי את השיטות והדעות השונות, אך לו תשמע לדברי הנח לאתרוג זה וקח לך אתרוג אחר.

שב האברך וטען, אבל הלא השנה היום הראשון של החג בו נטילת ארבעת המינים היא מן התורה חל בשבת, ונמצא שלא תהיה המצוה אלא מדרבנן, ובזה הן ניתן להקל. כששמע רבי זלמן את הדברים יוצאים מפי האברך, נחרד. הכיצד זה יהודי כשר כך מדבר? הלא יש לפנינו עוד יומיים עד החג, ובהם בודאי יבוא משיח צדקנו ותהיה המצוה מן התורה בכל ימות החג. אמרו, שעמד רבי זלמן זמן רב משתומם ומתפלא, היאך ניתן לדבר כך, היאך ניתן להעלות על הדעת שלא יבוא המשיח עד החג.

כהנה וכהנה עובדות רבות ידועות על גדולי ישראל שחיו את חייהם באמונה ובציפיה לגאולה. ואף אנו, בריבוי תפילותינו ובהתחזקותנו בימים אלו בדברים המקרבים את הגאולה, מכריזים ומודיעים אנו כי איננו אומרים "בניסן עתידין ליגאל" מן השפה ולחוץ, אלא באמת אנו מצפים ומייחלים לה בכל לבנו. ובפרט לפי הכלל הגדול הנקוט בידינו כי אחר הפעולות נמשכים הלבבות (ספר החינוך מצוה ט"ז), נמצא כי בהתעסקותנו בדברים המקרבים את הגאולה ובעשייתנו מעשים הקשורים אליה, הרי שאנו זוכים לתקוע אותה עמוק בלבבנו, ובכך - לצפות לה כראוי לה.

מעלת מצות אכילת המצה

הגאון החתם סופר כותב בתשובותיו (ח"ה חו"מ סי' קצ"ו) הערה יקרה וחשובה. בזמן שזכינו ובית המקדש עמד על תילו, היו לנו מצוות רבות של אכילה מן התורה, כגון מצות אכילת הקרבנות שהיא מצות עשה מן התורה, וכל כזית אכילה מן הקרבנות היתה מטהרת ומרוממת את האדם למדרגות נעלות ונוראות שאין לנו השגה בהם. וכן מצות תרומות ומעשרות, מצות חלה ומצות ביכורים. וכל אלו המצוות יש להם חשיבות יתירה על שאר המצוות, כי בהיות והמצוה היא לאכול איזה מאכל, נמצא

שהמאכל בעצמותו יש בו קדושה עליונה, וכאשר אדם אוכלו, נעשית הקדושה חלק מגופו ממש ומשפיעה עליו לטובה.

אולם עתה, בזמן שחרב בית מקדשנו ותפארתנו, איננו זוכים להקריב קרבנות. ואף מצות הפרשת תרומות ומעשרות לא נוהגת בזמן הזה אלא מדרבנן, ולא נותרה בידינו מצות עשה של אכילה מן התורה כי אם מצות אכילת המצה [ואף שגם אכילת כזית פת בליל יו"ט הראשון של סוכות היא מן התורה, וכמו שלמדו זאת בגמרא (סוכה כז.) בגזירה שוה מחג המצות, מצוה זו מונחת בגדר מצות הישיבה בסוכה. כלומר, שחלק מן המצוה לשבת בסוכה ביו"ט ראשון של סוכות - הוא לאכול בה כזית פת, אולם אין מצות האכילה עומדת בפני עצמה].

ומטעם זה עינינו הרואות כיצד החמירו כל בית ישראל לקיים את מצות המצה בכל פרטיה ודקדוקיה, יותר משאר מצוות. כי אין לך עוד מצוה כדוגמתה, אשר האכילה עצמה קדש היא מן התורה, ונכנסת המצוה עצמה לגופו של האדם, לקדש אותו ולרומם אותו לאלוקיו.

ולכשנתבונן נראה, שבמהלך אלף השנים האחרונות היתה רדיפה מיוחדת על ישראל בענין זה של אכילת המצה. בכל דור ודור ובכל מקום ומקום היו הגויים מעלילים על היהודים שמשתמשים בדמם לצורך המצה, ואפילו בימינו ממש, שטענה זו יכולה להתברר בנקל כשקרית וכבדויה לעין כל בבדיקה פשוטה, עדיין אנו שומעים בכל שנה ושנה שמעלילים זאת על היהודים במקומות שונים.

והדברים אומרים דרשני. מפני מה ישנם כל כך הרבה מלחמות ורדיפות, דוקא על מצוה זו? מדוע לא מעלילים ונלחמים האומות על מצוות אחרות, על מצות ציצית השקולה כנגד כל התורה, על מצות תפילין, ושאר המצוות?!

והביאור בזה, כי בזהר הקדוש (ח"ב קפג:) מבואר שהמצה היא "מיכלא דמהימנותא", כלומר, מאכל האמונה. באכילת המצה ישנה סגולה מיוחדת שהיא מחדירה ומחזקת בלבו של יהודי את האמונה בבורא עולם.

ועוד קראוה רבותינו (בזהר שם) "מיכלא דאסוותא", מאכל הרפואה, כי אכילתה מביאה לאדם את רפואת הנפש לה הוא זקוק, לטהרו ולצחצחו מכל טומאה וזוהמה, לטהרו ולקדשו. ועוד דרשו רבותינו (זוה"ק ח"ג רנא:): כי "מצה" היא מלשון "מצה ומריבה", כלומר, שאכילת המצה מהווה מלחמה בשטן וגונדא דיליה ומחלישה את כחו. ולכן השטן כל כך מתאמץ לקעקע מצוה זו מישראל ולמנוע את קיומה כראוי בכל מחיר - ובכלל זה על ידי עלילות הדם - יען מודע הוא לכחה של מצוה זו ולפעולתה העצומה שכנגדו.

הדקדוק בכשרות המצה

ומחמת החשיבות העצומה שיש למצות אכילת המצה, מזהיר הפלא יועץ (ערך פסח) שאדם צריך להזהר מאד שהמצה אותה הוא אוכל תהיה כשרה לפי כל הדעות והשיטות, וזה לשונו: 'ומאחר שמצות אכילת מצה היא נפלאה וסודה רב הנשא גובהה למעלה, וקרו לה בזוהר הקדוש מיכלא דאסוותא שהיא מועלת מאד לרפואת הנפש, הנה כי כן יחרד האיש וילפת ויחוש לדעת האומרים וכו'. וכבר משלו משל לזה שאם אחד היה חולה ויבואו תשעים ותשעה רופאים ויאמרו שסם פלוני מועיל לרפואתו ואף שיש סם אחר שהוא מובחר ויותר טוב ויפה ומועיל מכל מקום גם זה מועיל, ויבוא רופא אחר בקי ומומחה ויאמר שהסם שאמרו שאר הרופאים אינו מועיל ואפשר שיזיק לחולה ואותו מין המובחר שאמרו הוא לבדו המועיל לרפואה, מי הוא זה הפתי והסכל שלא יחוש לדעת הרופא הבקי והמומחה ליקח הסם שהוא מועיל אליבא דכולי עלמא, אלא יקח הסם שאפשר שלא יועיל אלא יזיק?! כן הדבר הזה, שאם בכל הימים ראוי לחוש לצאת ידי כל הדעות, על אחת כמה וכמה בענין חמץ ומצה שאיסורו חמור מאוד שיש בו כרת רחמנא לצלן, והנזהר בו תועלתו גדולה כמו שכתבו משם האר"י שהנזהר בפסח מאיסור חמץ וחושש לצאת ידי כל השיטות ונזהר בתכלית הזהירות מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה, על זאת ראוי ליזהר הרבה שאין שכר גדול מזה,

עד כאן לשון הפלא יועץ^ט.

ומבואר מדבריו, כי עיקר מה שצריך להקפיד הוא שיהיו המצות כשרות אליבא דכולי עלמא. ובאמת כל מי שמחפש לקיים מצוה בהידור, עליו לדעת שעיקר ההידור הוא לצאת ידי חובת המצוה על פי כל השיטות והדעות (עיי' להגאון אבני נזר בחלק או"ח ח"ב סי' תל"ג).

ויהיו לנגד עינינו דברי רבותינו במדרש (תנחומא ויחי) "אמר רבי שמעון בר יוחאי, אמר הקב"ה, כבדו מצוותי ששלוחו של אדם כמותו".

◆◆◆◆◆

ט. הנה הפלא יועץ משווה את חייו הרוחניים של האדם לחייו הגשמיים, וכותב כי כמו שחולה לא יטול תרופה שיש בה סרך של סכנה, כך אל לו לאדם לקיים מצוה באופן אשר יש צד ושיטה שלא קיימה כהלכתה. וזאת משום שכלל גדול יש בדינו, שבכל דבר ודבר אדם צריך ללמוד מחייו הגשמיים לחייו הרוחניים, וכמו שבחיי גשמיותו וארציותו הוא מדקדק היטב, כך צריך לדקדק ולהדר בעניני נשמתו. וכך כתב הר"ן בתשובתו אל הריב"ש (שו"ת הריב"ש סי' ש"צ), "אפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק, על אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצוות שהם כבשוננו של עולם".

פעם אחת נכנסתי לחנות של תשמישי קדושה והיה שם אדם שביקש מהמוכר, תן לי כמה מזוזות עבור הבית החדש שקניתי. שאל אותו המוכר באלו מזוזות אתה מעוניין, וזה השיב לו, תן לי את הכי פשוטות וזולות. לא יכלתי להתאפק ואמרתי לאיש, יש לי איזה דבר לומר לך, בא רגע. סר אלי האיש ואמרתי לו, הן אתה קנית עכשיו בית חדש, נכון? האם אמרת לקבלן שיבנה את הקירות מן החומרים הפשוטים ביותר, ואת הרצפה שירצף בריצוף הזול ביותר? מסתבר שלא אמרת לו כך, ואם הקבלן היה עושה כך הן היית תולה אותו בצד השני של העץ שתלו עליו את המן... ומדוע במצות המזוזה היקרה והחביבה, השומרת על האדם ועל ביתו [כמו שדרשו שאותיות 'מזוזה' - זו מות], אתה מזלזל כל כך ומבקש את המזוזות הכי פשוטות?! ובפרט שהוצאות מצוה חוזרות, ואין לך בזה שום הפסד.

י. ואמנם פשיטא שראוי לכל אחד שלא לחסוך כל מאמץ למען יהיו המצות שלו אף **מהודרות** ככל הדעות ולא רק כשרות אליבא דכולי עלמא. וכבר כתב הגאון בעל האשל אברהם בספרו דעת קדושים (הל' ס'ת סי' רע"ו אות י"א) שחביבה מדת חסידות לפני הקב"ה יותר מגוף המצוה. והיינו, כי אף שהשורש והעיקר זו המצוה עצמה ומי שיקיים רק מדת חסידות אינו חסיד אלא רשע ושוטה, מכל מקום ישנה חשיבות מיוחדת למדת חסידות שאין למצוה עצמה. כי בעשיית המצוה, עם שרבה מעלתה, עדיין אין בה ראייה גמורה לעשייתה מאהבה, כי אפשר ועושה כן מחמת שכך כולם עושים וכדומה. אבל כאשר אדם מוסיף יותר מן הדין ומהדר במצוה, הרי בזה הוא מוכיח ומראה לעין כל את חיבתו למצוה, ולזה יש חשיבות מיוחדת וחביבות גדולה שלא ניתן להשיג מבלעדי זה.

נשער בנפשנו, לו יבוא אלינו שליח שלוח מאת המלך, הן ודאי שנברר כיצד ראוי להתנהג עמו ואיך נוכל לכבד אותו בכל הכבוד הראוי לו! ואם יהיו שיצדדו שצריך לכבדו הרבה מאד, אך יהיו גם כאלו שיאמרו שאין צורך בכל זאת, האמנם נרהיב עוז בנפשנו להקל כדבריהם!?

והחומרות שבית ישראל מחמירים בהלכות הפסח והמצה, מוסיפים זכויות רבות לישראל. ולכן בתפילה שסידר מרנא ורבנא בעל הבן איש חי לומר באשמורת הבוקר ביום כפור קודם התפילה, ובה אנו מזכירים לפני בוראנו את זכויותיהם של ישראל בבקשה שבזכויות אלו יוציא את דין ישראל לטובה וימחול על כל עוונותינו, כתוב כך: "כמה אנשים ונשים יש בישראל אשר עושים כדברי החכם המחמיר בהלכות דברי תורה ודברי סופרים ואף על פי שיש הרבה חכמים מקילים, וכמה עניים יש בישראל שעושים כדברי המחמיר בהלכות ואף על פי שיש להם הפסד ממון בדבר, ובפרט בהלכות חג המצות כמה וכמה חומרות עושים ונותנים ומפזרים ממון על זה". ועתה זהו זמן שבו אנו מצפים לגאולה ואנו זקוקים לכל זכות וזכות שתצטרף לפני בורא עולם להחיש לנו ישועה.

ולכן צריך כל אחד להתאמץ להשיג מצות כשרות ומהודרות בתכלית ההידור, אף אם יעלה לו הדבר יותר כסף. כי כיבוד המצוות - כיבוד הקב"ה הוא, והחומרה במצוות - זכות גדולה היא, ומי הוא הפתי והשוטה שיחסוך ממון בדבר זה?! ובפרט לפי הכלל שבידינו שכל הוצאות של מצוה חוזרות, וכמו שאמרו חז"ל (ביצה טז.) "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו", וכתב שם השיטה מקובצת בשם הריטב"א דלאו דוקא הוצאות אלו אלא הוא הדין לכל הוצאה של מצוה, ולא נקט התלמוד אלא אלו מפני שהם רגילים ומצויים יותר. אם כן הרי נמצא שאין לו לאדם כל הפסד וחסרון בזה.

קמחא דפסחא

ולמצוה יקרה זו של אכילת המצה, שהיא כאמור מצות האכילה מן התורה שנותרה בידינו, יש קישוט ועיטור מיוחד. קמחא דפסחא.

מטבע הדברים, בימים אלו אשר רבים הם הוצאות החג, אנשים אומרים בלבם כי כבר הוציאו כסף רב על הוצאות של מצוה, ולא נותר עוד ממון בידם גם בשביל קמחא דפסחא. אך צריך לזכור שעבור העניים והאביונים הקושי בימים אלו עצום שבעתיים, ואשרי מי שזוכה לפתוח את לבו ואת כיסו לצורך הנזקקים, ובזה מתעטרת לפני בורא עולם מצות אכילת המצה שהוא מקיים, ומתרבה מעלתה זכותה וסגולתה.

ודוקא בגלל הקושי שיש בזמן זה להוציא ממון עבור העניים, אנו קוראים בשבת הגדול [בדרך כלל] את פרשת צו. כידוע, כתב השל"ה שכל קריאה וקריאה של אחת מפרשיות השבוע, יש לה קשר מיוחד לאותו השבוע, וקריאת הפרשה באה לעורר או ללמד על מאורע או דבר אחר שקשור לזמן הקריאה. כך מבואר גם כן בדברי המגן אברהם (או"ח סי' תק"פ סק"ט) שהביא את המעשה שהיה בצרפת שגזרה המלכות גזירה נוראה לשרוף את התלמוד, ובערב שבת קדש פרשת חוקת שרפו הגויים עשרים קרונות מלאים ספרי קודש. מחמת חילול ה' והצער שבא בעקבות זה, תקנו חכמי ישראל שבכל ערב שבת חוקת יתענו היחידים, אותם יחידי הסגולה שנשאם לבם להתענות ולהצטער על חילול כבוד שמים.

ולכאורה צריך להבין, הלא כל התעניות שיש בידינו נקבעו על פי התאריך בחודש, כגון עשרה בטבת, שבעה עשר בתמוז, תשעה באב. מפני מה תענית יחידים זו נקבעה על פי תאריך הקריאה בתורה, ערב שבת פרשת חוקת, ולא על פי התאריך בחודש בו נשרפו הספרים?!

על זה כותב המגן אברהם "לא קבעו אותו בימי החודש, מפני שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום הפרשה גורם גזירת התורה, שהרי זאת

חוקת התורה' מתרגמין 'דא גזירת אורייתא'. כאשר עשו אז חכמי הדור שאלת חלום על מה ולמה באה הגזירה הקשה הזו ונשרפו הספרים, השיבו להם מן השמים ש"דא גזירת אורייתא", כלומר, אל לכם לשאול ולדרוש מפני מה קרה הדבר, כי גזירה היא ו"גזירה גזרתי אין לך רשות להרהר אחריה". אולם בהיות ומילים אלו 'דא גזירת אורייתא' רמוזות בפרשת חוקת, הרי שתאריך קריאת הפרשה הוא שקבע את הגזירה להתרחש אז, ולכן נקבעה התענית לערב שבת חוקת.

ולפי זה, הרי שבכל פרשה ופרשה יש קשר לאותם הימים בה היא נקראת. והקשר בין פרשת צו לימים אלו, הוא האמור בתחילת הפרשה. "וידבר ה' אל משה לאמר, צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה" וכו', והביא רש"י את דברי רבותינו במדרש "אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס". כלומר, בכל הקרבנות יש חלק השייך לבעלים וחלק המגיע לכהנים, אולם קרבן העולה היא כליל לה' ויש הפסד כספי למביא אותה, ועל זה צריך זירוז מיוחד. כי אף על פי שאהרן זריז היה, וגם לדורות הוא כך שהרי כהנים זריזין הן (ערובין קג.), מכל מקום במקום שיש בו חסרון כיס צריכים כולם זריזות והתאמצות יתירה.

וזהו הקשר בין קריאת הפרשה, למאורעות הזמן. כי הלא כך הוא לשון רבותינו "אין צו אלא לשון זירוז מיד **ולדורות**", והיינו שבכל דוד ודור צריכים זריזות יתירה במקום חסרון כיס. ועתה בעוונותינו שחרב בית קדשנו ותפארתנו, מתי נאמר ציווי זה של התורה להיות זריז במקום חסרון כיס, וכיצד נקיימו? - בימים אלו, בנתינת ממון לעניים בעין טובה ובנפש חפצה. ואמנם זה קשה, ואף התורה יודעת את הקושי ומפני כך מוסיפה זירוז מיוחד במקום כזה של חסרון כיס, אך זהו גופא הענין, לתת גם כשקשה לתת.

ואמרו בגמרא בשבת (קנא:), "רבי שמעון בן אלעזר אומר, עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך, ואף שלמה אמר בחכמתו (קהלת יב, א) וזכור את בוראיך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעב, והגיעו

שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ - אלו ימות המשיח, שאין בהם לא זכות ולא חובה". ופירש שם רש"י **עשה** - צדקה, **עד שאתה מוצא** - למי לעשות, **ומצוי לך** - ממון, **ועודך בידך** - עודך ברשותך קודם שתמות. או שיבואו ימות המשיח אשר אין בהם **לא זכות** - לא דבר לזכות בו שכולם עשירים, **ולא חובה** - לאמץ לב ולקפוץ יד, עד כאן דבריו. הרי, שלעתיד, לכשיתבטל היצר הרע ולא יהיה עוד מסית לאדם לאמר לו אל תתן ממוןך לעניים, כבר לא יהיה צורך בממון זה כי כולם יהיו עשירים. ודוקא עתה, בזמנינו שעדיין היצר הרע האורב לנו ומסית אותנו נמצא בנו, דוקא עתה עומדים העניים וידם פשוטה לקבל עזרה ותמיכה. כי כל הערך של המצוה ושל הנתנה הוא דוקא כאשר קשה לאדם לקיים את המצוה ולהוציא ממון מכיסו, והוא מתחזק ומתגבר לתת בעין יפה לנזקקים. וכפי הקושי לתת - כך גודל השכר והמצוה.

ובפרט עתה שאנו נמצאים בחודש ניסן בו הובטחנו שתהיה הגאולה, ועינינו מייחלות לה באמונה ובתקווה, צריכים דברי שלמה המלך "פן יגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ - אלו ימות המשיח" לעורר את לבנו יותר ויותר.

ובאמת, בחודש זה המסוגל לגאולתן של ישראל, יש חובה מיוחדת להרבות בצדקה, שהרי כך כתב הרמב"ם (מתנו"ע פ"י ה"א ועיי' שבת קלט.) "אין ישראל נגאלים אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה", והדברים מפורשים גם בנבואת ישעיהו שאמר (טז, ה) "והוכן בחדס כסא וישב עליו באמת באהל דוד", ופירש התרגום "בכך משיחא דישאל יתקן בטוב כורסוהי", כלומר, שריבוי החדס בעם ישראל מכין את כסאו של מלך המשיח, ומקרב את הגאולה השלימה. וכבר הבאנו למעלה שמחובתו של כל אדם לקרב את הגאולה בכל מה שיוכל, למען לא יהיה בכלל אותם אשר דבר בהם הכתוב ואמר (ישעיה כט, יג) "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני".

והנה, התנא אומר במסכת ראש השנה (טז.) בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, וכו'. פשט המשנה,

שחג הפסח הוא עת הדין והמשפט לכמות ולאיכות התבואה שתגדל במשך השנה. אולם שמעתי עוד רמז נפלא, כי העולם, כל יושבי תבל, נדונים בארבעה זמנים, ואחד מזמני הדין והמשפט לאנשים הוא בפסח. ועל מה הם נדונים? - על התבואה. כלומר, שדנים כל אחד ואחד על הקמחא דפסחא שלו, אם נתן, וכמה נתן. והסיבה שזהו זמן מיוחד לדין ומשפט על האדם, היא במה שאמרנו, כי עתה הוא עת רצון לקירוב והחשת הגאולה ע"י ריבוי הצדקה, ולכן בודקים אחרי כל אחד ואחד לראות אם אכן משתתף הוא בצער השכינה ומשתדל לקרב הגאולה. וכפי שהאדם נתן - כך יפסקו את דינו מן השמים לטובה ולברכה.

השמחה בנתינת קמחא דפסחא

וצריך לדעת שיש לתת בשמחה, ומי שנותן צדקה וקמחא דפסחא רק בשביל 'לצאת ידי חובה', קרוב להיות נכשל באיסור! שכן בהלכות מצות הצדקה מצאנו הלכה פסוקה שלא מצאנו לה אח ורע בכל מצוות התורה. והיא, מה שכתבו הרמב"ם (פ"י מהל' מתנו"ע ה"ד) והשלחן ערוך (יו"ד סי' רמ"ט ס"ג) "צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב ומתאונן עם העני בצערו ומדבר לו דברי תנחומין, ואם נתנה בפנים זועפות ורעות מפסיד זכותו", בכל המצוות לא שמענו שאם עשאו בפנים זעופות לא יצא ידי חובתו, אבל את מצות הצדקה - אם עשאה בעצבות ובכעס לא קיים המצוה אפילו בדיעבד. והסמ"ג כתב שכן הדין אפילו אם נותן הרבה כסף לעני, מכל מקום כל שלא נתן לו בשמחה לא קיים המצוה, ואף עובר בלאו שנאמר "נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו", והביאו הש"ך (שם סק"ה) להלכה.

ובאמת לכאורה צריך להבין. הלא גם בכל מצוה אחרת אחד מחלקי המצוה הוא השמחה, אולם לא מצאנו שהשמחה תעכב את המצוה בדיעבד, ומדוע במצוות הצדקה שונה השמחה שמעכבת את המצוה, ואף עובר בלאו?

אולם התורה עצמה מפרשת מדוע כל כך חמור עונשו של מי שנותן צדקה בעצבות וברוע לב שעובר בלאו. "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך", הן הקדוש ברוך הוא מבטיח שמי שנותן צדקה לא תגרם לו מזה פסידא כלל אלא אדרבה, יתן לו ה' ברכה בכל מעשה ידיו. ולכן אמרו רבותינו במסכת גיטין (ז). "אם רואה אדם שנכסיו מצומצמין יתן מהן צדקה וירבו", וככל שנותן יותר - יקבל יותר, וזו הבטחה מיוחדת שלא נתנה אלא למי שנותן צדקה, ואין עוד כדוגמתה^א. ומטעם זה שונה מצות הצדקה משאר כל מצוות התורה, שבכל המצוות אמרה התורה "לא תנסון את ה' אלהיכם", כלומר, אסור לו לאדם לומר שאם יארע כך וכך הוא יאכל מצה, ואם לאו - איננו אוכל. אך מצות הצדקה שונה היא, ומותר לנסות בה את ה'.

וחז"ל רצו שנזכור ענין זה, את מעלת הצדקה ואת דבר זה שמותר לנסות בה את ה', בימים אלו שיש בהם חיוב מיוחד להרבות בצדקה ובקמחא דפסחא, ועל כן תקנו לקרוא את הפטרת 'וערבה לה' בשבת הגדול. הפטרה זו היא הפרק השלישי והאחרון שבספר מלאכי, שהיה בעצמו אחרון הנביאים, והרבה יש לנו להתבונן בדבריו, כי בדברים אלו נחתמה תקופת הנבואה שנמשכה אלף שנה בדיוק [מב' אלפים תמ"ח עד ג' אלפים תמ"ח], ובדברים אלו נפרד הקב"ה מישראל.

♦♦♦♦♦

יא. וכמה קשה לשמוע כיצד אנשים מספרים שכאשר נכנסו לדוחק כלכלי ופנו ליעוץ, במקום לייעץ להם לוותר על הנסיעה ההמונית של כל המשפחה לגן החיות בחול המועד, הדבר הראשון שאומר להם היועץ זה לצמצם את הוראות הקבע עבור החזקת עניים ודלים. הלא איפכא מסתברא! רבותינו חכמי האמת אשר צופים ברוח קדשם ויודעים כל דבר על אמיתתו גילו לנו שדוקא בעת קושי כלכלי ראוי לו לאדם להרבות בצדקה ובכך יזכה לישועה, וכמו שהבאנו את דברי הגמרא בגיטין. ורבינו יונה בפירושו למסכת אבות כתב (פ"ה מי"ג) "החסיד לבו פונה ודופק בצדקה ונותנה בותרנות, ועליו נאמר יש מפזר ונוסף עוד, שנותן את שלו בפיזור, ולא בצמצום יעשה צדקה, והשם יתעלה יוסיף על ממונו ויעשירנו עושר גדול".

והכרתי יהודי איש עסקים שהיה בעל אמונה אמיתי, ובכל פעם שהיה נכנס לקושי ולדוחק כלכלי היה קורא לגבאי הצדקה שהתגורר בשכנותו ומבקש ממנו להגדיל את הוראות הקבע שלו לצדקה, בכדי שהקב"ה יעזור לו ויושיענו. ומותר לעשות כן כמו שנתבאר.

ושם, בפרק זה, מתלונן הקב"ה ואומר "היקבע אדם אלהים כי אתם קובעים אותי". 'קובעים' פירושו גוזלים. כלומר, שישראל גוזלים כביכול את הקב"ה. ומשיבים ישראל ואומרים "ואמרתם במה קבענוך", במה אנו גוזלים? - "המעשר והתרומה". אינכם מפרישים תרומות ומעשרות, מעשר לוי ומעשר עני. בזה שאינכם מפרישים מתבואתכם ומפירותיכם כראוי, הרי שגזלנים אתם, שכן כלום קבלתם את כל השפע הזה בכדי שלא תעשו בו מצוותי?! ומוסיף הקב"ה ואומר "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי, ובחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די", כלומר, תבחנו ותנסו אותי בדבר זה. ומכאן למדו ואמרו בגמרא שאם אדם אומר סלע זו אני נותן לצדקה על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור.

ואם כן, המאמין בבורא עולם ובתורתו, מדוע ירע לבבו ויהיה קשה בעיניו לפזר ממנו ולשמח לבבות אחיו? - ועל כרחך אתה אומר, שזה האיש שלא שמח בפזור ממנו לאביונים, אינו מאמין בתורה ובברכותיה, ובודאי דין הוא שלא יקבל שכר על המצוה ויאבד את זכותו³.

מצות הצדקה היא מעיקרי היהדות

ובספר הישר המיוחס לרבינו תם [ויש המייחסים אותו לרבי זרחיה היווני], כותב בשער הששי: "דע כי כל מי שיתעסק בעבודת האל יתעלה, צריך שידע כי העבודה היא כמו הרפואה, כי כוחות העבירות אשר בנפשות הם כמו החלאים בגוף". מערכת האדם מחולקת לשנים. לגוף, ולנפש. וכמו שבגופו של אדם יש זמנים בהם הוא חולה, יש מיחושים קלים, ויש חולאים קשים, כך גם נפשו של האדם. לעתים רבות היא חולה, והחולי בנפש בא מאי עשיית רצון ה' כראוי.

יב. ואמנם עיקר השמחה לאדם צריכה להיות במה שגורם נחת רוח לבוראו. כי מצות הצדקה פועלת שמחה גדולה בפמליא של מעלה, ובראשית חכמה (שער היראה פט"ו ס"ז) כתב דמי שמכבד לעניים הרי הוא כמכבד את השכינה, ומעין זה אמרו רבותינו במדרש (תנודב"א פ"י) "מי שעושה צדקה, הקב"ה אומר מי פדה אותי ואת שכינתי - העושה צדקה".

ושם הולך ספר הישר וכותב ומונה ארבע עשרה מדות רעות אשר מביאים את האדם להיות נרפה בעבודת ה' וחולה בנפשו, עד שמגיע לבאר את המדה האחרונה. מדה זו כותב בעל ספר הישר, היא חוסר זכות הלב. הרבה פעמים אדם מקצר בעבודת ה' ונמנע מקיום מצוות שונות, יען אין לבו זך ומצוחצח כראוי. ואמנם יש בכלל מדה זו חלקים וענפים רבים, אך מכל מקום עיקר החסרון וההפסד במדה זו, היא מדת הקמצנות.

וכלשונו של ספר הישר: "נראה כי כשתהיה הנפש נדיבה נכללות בה רוב המדות הטובות, ואם כן נהפוך זאת המדה ונאמר, כי אם יהיה האדם כילי, אין זאת המדה הרעה בו לבדה, רק אחרות מלבד אלה". אין ספק שכאשר אדם קמצן, יש בו מדה רעה זו של חוסר זכות הלב ואם כן הרי הוא פגום בענפים רבים נוספים, אך מכל מקום "זאת, מדת הקמצנות, עלתה על כולנה". ומדוע?

מפרש ספר הישר: "ועל כן אומר כי המדה הזאת תשחית העבודה, כי כל מי שיהיה כילי לא יעשה צדקה בְּעֶתָּה ולא יעזור אביון כי אם בעל כרחו, וכל מצוה אשר יכיר בה תועלת יעשנה כמשפט, ואם יכיר בה אפילו הפסד מעט מהונו יקל בה ויביא ראיות עליה עד שיתירנה ויעשה בה חרטה ופשרה, כגון אם יקנה כבש וישחטוהו ונמצא טריפה ויוכל להביא הלכות וראיות להכשיר אותו, יעשה. וכן אם תכנס עליו שבת ויזדמן לו עסק שאם לא יעשנו יאבד לו ממון, יביא ראיות כי הוא מותר לעשותו וישים ראייתו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", אדם שיש בו את מדת הקמצנות, לא די שלא יראה בצרת אחיו לסעדם ולתמכם בעת דחקם, אלא יוכל אף לבוא על ידה לביטול כל המצוות ח"ו, כי בכל דבר שיראה שיכול להגרם לו הפסד בממונו, לא יחוס על כבוד ה' ועל קיום מצוותיו כראוי.

ומסיים את דבריו "על כן אי אפשר לכילי להיות עובד אלהים". דברים אלו מחייבים כל אחד להקפיד על נתינת צדקה מנכסיו עוד יותר משאר המצוות, אחר שכל עבודת ה' וכל המדות תלויות בזה. וכלשון הזה מצאנו

שכתבו בעלי המוסר, ש"עיקר היהדות תלוי בתקון המדה הזאת" (ועיין ספר החינוך מצוה ת"פ).

ולפעמים היצר הצורר בא לאדם ואומר לו, לא על שכמותך הדברים אמורים. הן אתה נולדת כילי, וכבר מילדותך אתה קמצן... אסור לומר כן! כי לזה כתב ספר הישר כי כוחות הנפש הם כאיברי הגוף, ויש לנו להפיק לקח מדבר זה ולהשכיל לעבודתנו את ה'. כי כמו שבאיברי הגוף, איבר שלא משתמשים בו הרבה זמן הרי הוא מתנוון וכוחו חלש, ולהיפך, אדם שמשתמש באיבריו הרבה איבריו הולכים ומתחזקים, כגון פועל בנין אשר מתחזקות ידיו ע"י מלאכתו, כך גם בכוחות הנפש. אם אדם מזניח את אחת מן המדות הטובות ואינו משתמש בה לטובה, הרי היא נגרעת ונחסרת מיום ליום יותר ויותר, אבל אם הוא משתמש בה לטובה וחוזר ומשתמש בה שוב ושוב, הרי הוא מחזק בעצמו את המדה הזאת ועם הזמן היא הופכת להיות חלק מטבעו. ולכן אם אדם מתגבר ונותן בעין יפה, הרי הוא מפתח את מדת הנדיבות אצלו ומצחצח את זוך נפשו.

ביעור החמץ שבבל

כידוע וכמפורסם, בכל תפוצות ישראל נהגו להחמיר בביעור חמץ עד קצה האחרון. ובאמת הדברים צריכים ביאור, כי מצאנו מצוות חמורות נוספות שעונשם כרת, כמו חֶלֶב או דם, ולא ראינו שתחמיר בהם התורה כל כך ותאסור אותם אפילו בכל שהוא ותחייב לבער אותם מן הבית. ולא זו בלבד אלא אף זו שתקנו חכמים שלא די בביטול החמץ אלא צריכים גם לבדוק אחריו ולחפשו בחיפוש אחר חיפוש בחורין ובסדקין, לא ראינו כזאת ולא שמענו כאלה בשום מצוה אחרת בלתי זו, ומה טעם יש בדבר.

וגאון עוזנו החיד"א ז"ל בביאורו שמחת הרגל (לימוד א), הביא ששאלה זו כבר נשאלה להרדב"ז. והרדב"ז בתשובתו לשאלה כותב בפתח דבריו שהטעם בו החמירו כל כך בחמץ הוא מפני שבאיסור חמץ יש שלשה טעמים להחמיר. האחד, עונשו כרת. השני, שהוא אסור בהנאה. והשלישי, דלא בדילי מיניה אינשי, כלומר, אנשים רגילים לאוכלו

כל השנה כולה, ולכן יש לחשוש יותר פן יבואו לאוכלו גם בפסח. ולכן החמירו כל כך דוקא באיסור חמץ, כי לא מצאנו עוד איסור בתורה שיש בו את שלושת הטעמים האמורים גם יחד.

ואחר כל זאת, ממשיך הרדב"ז, עדיין אין זה מספיק. אין בטעם זה לבדו בכדי ליישב את הקושיא ואין בו די לבאר על מה ולמה החמירו כל כך בחמץ, יותר משאר איסורים. ולכן, כותב הרדב"ז, אני סומך על מה שאמרו רבותינו במדרשים שהחמץ הוא רמז ליצר הרע, ומטעם זה החמירה בו התורה כל כך וחז"ל הוסיפו ותקנו בו חומרות וסייגים נוספים, כי זהו רמז לאדם על תכלית חייו, לבער את היצר מקרבו ולשרש אחריו. והרדב"ז מסיים "והרי זה אמת ועיקר".

ואם כן הוא, כותב החיד"א, שפשפש הרדב"ז וחיפש טעם וסיבה לחומרת החמץ, ולא מצא כל טעם עד שהוצרך לסמוך עצמו על הרמז, הרי נמצא שבמצוה זו נעשה רמז המצוה לפשט המצוה עצמו³.

ולכן בימים אלו של ביעור ובדיקת החמץ, כותב החיד"א, צריך כל אחד לפשפש ולמשמש היטב היטב בחדרי לבו לראות ולהבחין אם יש שם שמץ של חמץ. ואם מצא - יבערנו מיד, שהרי חמץ בפסח אסור אפילו במשהו.

וכיצד מבערים את החמץ שבלב?

על זה אמר רבי יהודה (פסחים פ"ב מ"א) "אין ביעור חמץ אלא שריפה". ועל אף שלהלכה נפסק כדעת חכמים שיוצאים ידי חובה בכל

♦♦ ————— ♦♦♦ ————— ♦♦♦

יג. והסיבה שחמץ מסמל ומרמז את היצר הרע, כי חמץ טבעו לתפוח ולהתנשא, וזהו הלא שורש היצר וכמו שכתב בראשית חכמה (שער היראה פ"ד, ע"ט) ששורש היצר הרע היא הגאווה. ותפקיד האדם לנתק עצמו מן החמץ, מן הגאות והגאווה ושאר מרעין בישין דנפקו מינה, ולהפוך עצמו ללחם עוני, למצה המסמלת את הענוה ואת היצר הטוב.

ויש בזה רמז, כי אותיות "חמץ" הם כאותיות "מצה", שהרי האות ח' והאות ה' נחשבת כאותה האות וכמו שאמרו בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב), ונמצא שרק הפרש אחד ביניהם. "חמץ" הצד"י שלו ארוכה, גבוהה ומתנשאת, והאדם צריך לכופפה, להשפיל את היצר הרע ולהכניע עצמו תחת בורא עולם, ואז נמצא שהפך את החמץ למצה.

ביעור שהוא, מכל מקום לדעת חלק מן הראשונים הלכה כרבי יהודה וצריך שהביעור יהיה דוקא בשריפתו באש, וכך נהגו בכל תפוצות ישראל, וכמו שכתב הרמ"א (סי' תמ"ה ס"א).

כך גם את החמץ שבלב, היצר הרע. מי שחפץ לסלקו עד שלא ישאר בו אפילו שמץ ממנו, אפילו משהו, צריך לבערו בשריפה באש דווקא. ומהי האש? - רק אש אחת בידינו. אש התורה. וכמו שאמר הפסוק "הלא כה דברי כאש נאם ה'", וזו אינה מליצה בלבד, אלא כפשוטו ממש, שהרי מבואר בגמרא בברכות (כב.) שעל פי פסוק זה שתורה היא כאש למדו הלכה, וזהו משום שהתורה הקדושה יש בה את הכח של השריפה והביעור כאש ממש.

ולכשתתבונן תמצא, מסיים החיד"א, כי "יצר" בגימטריא עולה שלש מאות, ואילו "אש" בגימטריא עולה שלוש מאות ואחד. ללמדך, ש"אש" התורה גוברת על ה"יצר" הרע ומנצחתו, וזו הדרך היחידה להכריעו במערכה.

וזהו שאמרו רבותינו במשנה בתחילת מסכת פסחים "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר", וכבר אמרו בגמרא (שם ח.) שהבדיקה צריכה להיות לאור הנר דווקא לפי שאורו יפה להכנס בחורין ובסדקין. ובאשר החמץ מרמז כאמור על היצר הרע, אף אנו נאמר שצריכים לבדוק את החמץ, לבדוק ולחפש בחדרי ובסתרי לבנו היכן נמצא בנו היצר הצורר, לאור הנר דווקא, ואין אור אלא תורה. כי אור התורה הוא לבדו שיכול להכנס בחורין ובסדקין ולבער את היצר כליל מן העולם.

וכן איתא במסכת קידושין (ל:) אמר הקב"ה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. הקב"ה אומר שהוא זה שברא את היצר הרע, בכדי להודיענו ולהזכירנו שאין כמוהו היודע ומכיר בכוחותיו של היצר, שהרי הוא זה שבראו ויצרו, והוא גם זה שברא את התורה הקדושה ויודע את כחה וסגולתה. ולכן, פונה אלינו הקב"ה, אל בניו אהוביו ואומר לנו: בני, אל תדמו בנפשכם לחפש ולמצוא דרכים להלחם ביצר, כי בכל דרך

שתמצאו להלחם בו, היצר ימצא דרך עוקפת ויכשיל אתכם. אנכי, שמכיר את כוחותיו של היצר שבראתי, יודע שרק בדרך אחת ויחידה תוכלו לו, בעסק התורה. וכן אמרו בזהר הקדוש (ח"א דף רב). "לית לך מלה לתברא ליצר הרע אלא אורייתא".

ועד כדי כך היצר הרע מתיירא מעסק התורה, שלפעמים הוא עצמו מגיע לאדם ומשכנע אותו לחפש מצוות! דברים נוראים אלו הביא רבי אלחנן וסרמן בשם רבינו החפץ חיים (קובץ הערות, דוגמאות לביאורי אגדות). וההסבר בזה הוא פשוט, במה שנתבאר. כי היצר יודע שאין כמו התורה במלחמתה נגדו ושהיא הדרך היחידה לנצחו, ולכן מוטב לו לעשות כל מה שיוכל, והעיקר, שהאדם לא יעסוק בתורה.

שעת הכושר לנצח את עמלק

ובאמת, ידוע שהחמץ אינו רמז רק על היצר הרע, אלא על כל שורש הרע והטומאה בעולם. וכמו שאמרו רבותינו בזהר הקדוש (סוף פרשת בשלח) שהחמץ רומז לשטן ולכל גונדא דיליה, לכל סיעתו. ובפרט יש בחמץ התופח רמז על עמלק שמתנשא על כל האומות וקליפות הטומאה, וכמו שהעידה עליו התורה "ראשית גויים עמלק".

והנה, גאולת ישראל מתעכבת עד שימחה שמו וזכרו של עמלק, ותתבטל קליפתו. וכמו שהביא רש"י את דרשת רבותינו על הפסוק (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור, נשבע ה' שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם", וממילא נמצא שבשביל לקרב את הגאולה אנו זקוקים להשתדל במחיית שמו של עמלק".

יד. ושמעתי מדודי ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, ששמע מעשה מנכדו של רבינו החפץ חיים זצ"ל על סביו הגדול, מעשה לו הוא היה עד ראיה. וכך סיפר הנכד. סבא זצ"ל היה כידוע פרוש מכל עניני העולם הזה, ובדוחק רב היה אוכל רק את הנצרך לקיומו. כאשר נפטרה אשתו הראשונה של החפץ חיים והוא נשא אשה שניה, נדהמה אשתו השניה לגלות שביתו נראה כפי שהוא נראה, והחליטה לשפץ אותו מעט. באחד הימים, כאשר היה

והנה כידוע, בכל מערכה ובכל מלחמה יש רגעים שבהם האויב חלש. רגעים היכולים להכריע את הכף, אם אחד מן הצדדים יודע לנצל אותם כראוי. וכל אחד מן הצבאות לא חוסך כל מאמץ בכדי לגלות היכן הם נקודות התורפה אצל האויב, ומתי הרגעים בהם הוא חלש יותר, וקל להפתיעו ולהכריעו. ובזהר הקדוש גילו לנו רבותינו סוד נפלא. הם גילו לנו כי אף לעמלק, האויב הקשה ביותר לישראל והקליפה הטמאה והחזקה ביותר, יש רגע של חולשה.

והרגע הזה הוא עכשיו. "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" דורש הזהר הקדוש, "יד" זהו יום י"ד בניסן, יום שריפת וביעור החמץ מן העולם. הוא היום המוכשר והמיועד לנצחון ישראל על עמלק, והוא הזמן בו יכולים ישראל לכלותו ולבערו מן העולם ולקרר בזה את הגאולה. וזהו

החפץ חיים בבית המדרש, הזמינה הרבנית פועלים שרצפו את הבית שהיה עד עתה רק עם עפר בקרקעיתו, ללא ריצוף כלל. כאשר שב החפץ חיים וראה את הריצוף החדש, שתק ולא התבטא על כך מאומה. הלא כבר אמרו בגמרא (ב"מ נט.) דבמילי דביתא, בענינים הנוגעים לגשמיות הבית ולחומריותו, יש לכבד את דעת האשה ולא להתערב בזה. עבר זמן מה, והרבנית החליטה שצריך גם להחליף את כסאו הישן והמט לפול של בעלה, החפץ חיים. הלכה לשוק וקנתה עבורו כסא נח, מרופד ובעל משענת. כאשר שב החפץ חיים וראה את הכסא החדש, הצטער צער רב. עד כדי כך התרבה צערו, שכמעט ולא דיבר דבר עם בני ביתו במשך כמה ימים.

באו בני המשפחה ושאלו אותו, מדוע אתה כל כך מקפיד על הכסא החדש, והלא הריצוף לקרקע היה משמעותי ויקר יותר, ושם לא אמרת דבר ולא הצטערת כך. אמר להם החפץ חיים, וכי אינכם מבינים. ריצוף, עם כל הכבוד לו, אינו אלא ריצוף. יהא אשר יהא. אולם כסא? - הלא הקב"ה אין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק, וכיצד יכול אני לשבת על כסא שלם כאשר כסאו של הקב"ה שבור?!

הלכו והחזירו לחפץ חיים את הכסא הקודם שהיה לו, ונחה דעתו. וסיפר הנכד, שהחפץ חיים אמר להם שאילו לא היו מחזירים לו את הכסא הישן, לא היה מסוגל ברוב צערו לדבר אתם עוד.

כך חי החפץ חיים. והבה ונתבונן בעצמנו, לא אם גם אנחנו יושבים על כסא שבור, אלא האם בכלל הקדשנו פעם מחשבה על כך שהקב"ה אין כסאו שלם, והוא שרוי בצער?! וכאן גילו לנו רבותינו את הזמן המסוגל לתקן ולהשלים את כסאו של השי"ת ואת הדרך לעשות זאת, ולא יתכן הדבר שלא נשתדל בזה ככל יכלתנו.

חלק מהסיבה שאמרו חז"ל "בניסן עתידין ליגאל", כי הלא רק בשברונם של עמלק יוכל שמו וכסאו של הקב"ה להיות שלם.

נמצא אם כן, שזכינו ומסרו לנו רבותינו דברים נפלאים. גילו לנו מהו המעכב והמונע את ביאת הגואל - עצם קיומו של עמלק. וגילו לנו את הזמן בו יכולים ישראל לבערו ולהכניעו בנקל - בחודש ניסן, עת עסוקים בביעור החמץ. ולא נותר לנו לברר אלא כיצד זה מבערים את עמלק, ומהי הדרך לנצחוננו עליו.

ובירור זה - פשוט הוא. הבה ונתבונן בפעמים בהם פגשו ישראל ונתקלו בעמלק, ומיד נשכיל ונדע מהיכן שואב עמלק את כחו וממה הוא חושש כי עלול להכניעו. הפעם הראשונה היתה בעת שהיו ישראל בדרכם להר סיני לקבל את התורה. ולכאורה צריך להבין, מדוע עמלק לא בא למלחמה עם ישראל תיכף ביציאתם ממצרים, וממה חשש לפתע כל כך, עד שברוב חפזונו לבוא למלחמה הלך בלילה אחד ארבע מאות פרסה.

והבאור בזה, משום שעמלק שואב את כל כחו מרפיון עסק התורה בידי ישראל, ולהיפך, בזמן שיש רבוי עסק התורה בידי ישראל הרי לימוד התורה מהווה חיצוי מוות בעמלק, וכמו שאמרו במדרש (ב"ר פס"ה, כ) 'בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשיו', ועשיו זהו זקינו של עמלק. ולכן באותו הזמן שראה עמלק שישראל מתקרבים להר סיני לקבלת התורה נכנס חשש ופחד בקרבו, והמתין לשעת הכושר, עת חנו ישראל ברפידים, ודרשו חז"ל (סנהדרין קו.) שרפו ידיהם מן התורה. ומשהגיעה שעת הכושר - מיהר שלא להחמיצה והלך ארבע מאות פרסה להלחם עמם, ביודעו שזמן זה שעסק התורה נחלש אצל ישראל, כחו שלו גובר ומתחזק.

זו היתה הפעם הראשונה שבא עמלק למלחמה על ישראל. וכך היה גם בפעם השניה בה הגיע עמלק למלחמה על ישראל. היה זה בשעה שבא יהושע להכנס לארץ ישראל ובא עליו למלחמה מלך ערד שהיה

עמלקי, וגם אז, עמלק בא על ישראל מחמת חששו ופחדו שבני ישראל יכנסו לארץ ישראל וכניסתן לארץ היא בחינת קבלת התורה שבעל פה^ט, וגם אז ניצל את שעת הכושר שנפטר אהרן ונחסר בעסק התורה בידי ישראל, שהרי אהרן היה ממעמידי התורה בקרב ישראל, וכמו שאמרו רבותינו במדרש (ספרא שמיני פרשה א) "ורבים השיב מעוון זה אהרן שהשיב את הפושעים ללימוד התורה", ועל הפסוק (שיר השירים פ"ד) 'שני שדיך כשני עפרים' דרשו חז"ל (פסיקתא זוטרית שם) "מה השדים הללו מניקים את התינוק כך משה ואהרן היו מלמדים תורה לישראל", ומכיון שבהסתלקותו של אהרן התמעטה התורה בישראל, התעורר עמלק ובא מיד למלחמה על ישראל.

והפעם השלישית היתה בימי מרדכי הצדיק ואסתר המלכה, כאשר מצד אחד היה זה דור שהתרבתה בו התורה שבעל פה ונתגדלה למאד שהרי היה זה זמן אנשי כנסת הגדולה ודניאל ביניהם שעשו סייגות לתורה כשגזרו על יינן ושמנן של עכו"ם, וכמו שמצאנו במסכת ערובין שאמרה כנסת ישראל באותו הדור "הרבה גזרות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי", ולכן נזעק המן הרשע מבני בניו של עמלק להלחם עם ישראל ולכלותם, ושוב כאבותיו, הוא ניצל את שעת הכושר עת היו ישראל ישנים מן התורה.

וכמו שאומרת הגמרא בפרק ראשון של מגילה (יא.) שרבי אלעזר, מרא דארעא דישראל, היה פותח את דרשתו בעניני פורים בדברי שלמה המלך "בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית", והנה פשטות הכתוב שאם יש בבית עצלות, אזי ימך המקרה - תסדק התקרה, ובאין דואג לבית - ידלוף הבית, יכנסו מי הגשמים אל תוך הבית בימות החורף.

טו. וכידוע שיהושע בחינת תורה שבעל פה וכמו שאמרו בגמרא (ב"ב עה.) פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. פני חמה זו תורה שבכתב ופני לבנה זו תורה שבע"פ, וכמו שאמרו רבותינו בזוה"ק (ח"ב קלז:).

אך הוסיף רבי אלעזר ודרש, "בשביל עצלות שהיה להם לישראל בימי מרדכי ואסתר שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך [הוא לשון סגי נהור], ואין מך אלא עני שנאמר ואם מך הוא מערכך, ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר המקרה במים עליותיו", עד כאן דברי הגמרא.

הרי מתבאר לפנינו במקראות, שעמלק אין כחו אלא מרפיון בעסק התורה, ומאידך, אין מפלתו אלא בחיזוק עסק התורה, שאז מהווה לו התורה הקדושה מכה אנושה. ולכן עלינו להתחזק בעסק התורה בימים אלו למרות הטרדות הרבות, ובזה נזכה הן לקיים את המצוה לבער החמץ כפשוטו כמו שכתב החיד"א, והן להכריע את כחו של עמלק ולקרב את הגאולה השלמה לה אנו מצפים ומייחלים. ואדרבה, דוקא משום שימים אלו עמוסי טרדות, מעלת התורה הנלמדת בהם גדולה שבעתיים, וכמו שאמרו באבות דרבי נתן (פ"ג) 'טוב אחת בצער ממאה שלא בצער', ולפום צערא אגרא.

הגעלת הלשון

בספר בישישים חכמה שחיבר רבי נח ויינטרוב זצ"ל, מספר על על אחד מגאוני דורו, שכשהיה מסיים את דרשתו בשבת הגדול, כך היה אומר. הלא אתם, בני קהילתי, יודעים שבתפקידי כרב העיר באים אלי בתקופה זו מאות ואלפים של שאלות בהלכות הפסח, ומהם שאלות רבות בהלכות הגעלת כלים, אלו כלים צריכים הגעלה ואלו כלים אינם צריכים, איזו הגעלה כדין היתה ואיזו היתה שלא כהלכתה. כאן היה פורץ אותו גדול בבכי וזועק, אבל, רבותי, מתוך כל אלפי השאלות הללו עוד לא בא לפני אדם אחד לשאול כיצד מגעילים את הפה! וכי דיבורים אסורים אינם חמץ? אם לא מכשירים כדין את הפה מבעוד מועד הרי נמצא שהאדם אוכל את המצה ושותה את ארבעת הכוסות וחמץ בפיו.

וחג הפסח הוא זמן מיוחד בו מוטלת על האדם החובה ביתר שאת להכשיר את פיו מדיבורים אסורים. שהרי כבר אמר האריז"ל (פע"ח שער חג המצות פ"א) כי "פסח" הוא "פה - סח", פה הסח בניסי ה' ומודה

ומשבח לו עליהם, וכנאמר "שיחו בכל נפלאותיו". והנה "סח" בגימטריא הוא ששים ושמונה, כמנין "חיים", וזאת ללמדנו כי לא יוכל הפה "לסוח" בנפלאות ה' כראוי אלא אם יהיה זה פה אשר ממנו תוצאות "חיים".

וגם מי שהורגל רבות בדיבורים אסורים, בלשון הרע ורכילות, שקר ואונאת דברים, יכול בזמן זה להכשיר את פיו בקלות יתירה, כי זהו זמן המסוגל לליבון הפה^{טז}. שהרי חג הפסח הוא החג שחוגגים ישראל את נצחונם על פרעה וגאולתם משעבודו, ו"פרעה" זהו אותיות "פה - רע" כי זהו עניינו, וכפי שמצאנו שתחילת דיבורו של אותו רשע היה דיבור רע, וכבר בפעם הראשונה בה הגיעו משה ואהרן אל פרעה הוא אומר (שמות ה, ב) "מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה'". ועתה בחג הפסח, אשר חוזרות ההשפעות וההארות שהיו אז בימי יציאת ישראל ממצרים וגאולתם משעבודו של פרעה, חוזרת גם השפעה זו של נצחון ישראל על פרעה ועל טומאתו.

ואנשים אינם יודעים את הנזק הרב שהם גורמים לעצמם, ואת ההפסד העצום שהם מביאים עליהם, באי שמירת פיהם כראוי. החפץ חיים היה

טז. ולאותם אלו שאומרים שהם חייבים לדבר ולדבר, ואינם יכולים לשתוק, נותן רבינו יונה עצה. על הפסוק "מוות וחיים ביד הלשון ואוהביה יאכל פריה" שואל רבינו יונה, מה השייכות בין תחילת הפסוק לסופו, ואת מי אוהבים אותם "אוהביה"? ומבאר רבינו יונה, כי "מוות וחיים ביד הלשון", פיו ולשונו של האדם יכולים להיות סם המוות, ויכולים להיות טללי חיים. אם אדם מדבר לשון הרע ורכילות, גדול עונו ורע עונשו, זהו "מוות", אולם אם אדם משתמש בלשונו בכדי לדבר בה דברי תורה, בכדי להתפלל בה, בכדי להרעף על חבריו דברי עידוד ותמיכה ולהחיות אותם, הרי כמה גדולה זכותו ורבה מעלתו, על שבחר בחיים.

וזהו שממשיך הפסוק "ואוהביה יאכל פריה", ומי שאוהב את הפה שלו, אוהב לדבר, אזי אם הוא ישתמש בה באופן חיובי, לדבר בו דברי תורה, לדבר בו דברי חיזוק לחבריו ורעיו, הרי הוא "יאכל פריה", אי אפשר לתאר ולשער את שכרו הגדול הצפון לו, בבחינת פירותיה הוא אוכל עתה והקרן קיימת לו לעולם הבא.

ובפרט שלפעמים אדם מאיר פניו לחבירו ומדבר עמו דברי שבח ועידוד, ואינו יודע בכלל לאיזה מהפך הוא גרם. חבירו מתמלא שמחה ותקווה ומתעלה עוד ועוד, וכל עלייתו נזקפת לזכותו, וזהו "יאכל פריה". כמו כן לפעמים אדם מקדיש זמן מעצמו ולומד עם חבריו ובזכות כך חבירו מתעלה יותר ויותר, כל עלייתו באה מכח חבריו ונזקפת לזכותו, ואף לזה יקרא "יאכל פריה".

נוהג להמשיל בזה משל לאחד שהיה מהלך בדרך, ולפתע מבחינות עיניו
בנצנוץ חריג לא הרחק ממנו. הוא נגש למקום ומגלה חפץ מוזר עם
כפתורים שונים. לוחץ על אחד הכפתורים, והמכשיר מתחיל לעבוד. לא
עובר זמן רב ולתדהמתו של האיש יוצא מפתח המכשיר יהלום נוצץ
ובוהק, בגודל נדיר.

האיש לא ידע את נפשו מרוב אושר, ונטל אתו את המכשיר. עתה היו
צעדיו קלים הרבה יותר, ובתוך זמן קצר הגיע לביתו. שם נסה שוב ושוב
את המכשיר, והוא מצדו לא אכזב. עשרות ומאות יהלומים צבר האיש
בתוך ימים ספורים, ונעשה עשיר מופלג, בעל ממון אגדי.

יום אחד, תפסה את האיש שכבר נעשה לגביר, רוח שטות. הוא
הסתובב בביתו ושבר חפצים שונים, ביניהם את המכונה הייחודית.

לכשהתפקח משגעונו, גלה לחרדתו שהמכונה נשברה. כאחוז טירוף
נסה ללחוץ בכל הכפתורים, נסה לאחות את השברים, אך התברר
שהמכונה נשברה כליל.

אי אפשר לתאר, היה אומר החפץ חיים, את הצער שיהיה לאדם זה.
מסתבר אף שיצא מדעתו ברוב יגונו. והכיצד זה אנו שוברים את המכונה
הזו במזיד, במתכוון?! הלא הקב"ה העניק בטובו וברוב חסדו לכל אחד
מאתנו מכשיר המייצר לנו יהלומים אשר אין ערך להם, בן רגע. העניק
לנו את הפה בו אנו יכולים לעסוק בתורה, וכל מילה של תורה היוצאת
מן הפה הרי היא יהלום שאין כדוגמתו בעליונים ובתחתונים וכל חפצים
לא ישוו בה. ובירושלמי (פאה פ"א ה"א) גילו לנו רבותינו כי "אפילו כל
מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה".

ועוד סוג של יהלומים ומרגליות מייצרת מכונה זו. את התפילות. אין
מי שיוכל להגיד לספר ולהודיע עד היכן כחה של תפילה מגעת. ודי לנו
להזכיר מה שכתב רבינו בחיי בביאורו לתורה (דברים יא, יג) "וצריך אתה
לדעת כי כח התפילה גדול אפילו לשנות הטבע ולהנצל מן הסכנה ולבטל

הנגזר"י.

והיאך זה, היה זועק החפץ חיים, שהולך אדם ושובר ומקלקל בכוונה תחילה מכונה יקרה ונפלאה זו?! היאך יתכן הדבר שאדם ידבר בפיו דיבורים אסורים, לשון הרע ורכילות, שקר ואונאת דברים, יחלל את קדושת פיו ויפגום ביהלומים ובמרגליות היקרות, תורה ותפילה, אותם הוא אוצר לעצמו?!

עד כדי כך הוא פוגם ביהלומים אלו, שבספר תורת הבית (פי"א) כתב רבינו החפץ חיים דברים נוראים על מי שאינו נזהר בדיבוריו, וזה לשונו "ידוע שאם לא ישמור האדם את פיו מדברים האסורים, היינו לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים, ותמיד אין מעצור לרוחו, ירדו תורתו ומצוותיו לטמיון ששורה עליהם רוח הטומאה ואינן שוות כלום וכמו שכתבו בספרים הקדושים". ורבי יהונתן אייבשיץ כתב ביערות דבש (ח"ב

יז. וכל כך גדולה מעלתה של התפילה, עד שאף על פי שידוע שמי שזוכה ונעשה לו נס מנכן לו מזכויותיו, מכל מקום מי שנעשה לו נס ושינוי הטבע ע"י תפילתו, אין מנכן לו מזכויותיו. דברים אלו כתב רבינו המהרש"א על דברי הגמרא במסכת קדושין (כט:), המספרת שבעיר מגוריו של אביי היה מזיק בבית המדרש שדרכו היתה להזיק לתלמידים. יום אחד בא לעיר רב אחא בר יעקב, ואביי הרגיש בו שהוא קדוש וחסיד. על כן צוה אביי לכל אנשי העיר שלא יתנו לאורח ללון בביתם, בכדי שיהיה רב אחא מוכרח ללכת לישון בבית המדרש, לפגוש במזיק, ולהרגו ברוב קדושתו ובגודל חסידותו.

ואכן, כך היה, ורב אחא נאלץ ללון בבית המדרש. ויהי בחצי הלילה נראה אליו המזיק בדמות נחש בעל שבע ראשים. עמד רב אחא בתפילה לבורא עולם וכרע בתפילתו שבע כריעות, ובכל כריעה וכריעה נפל ראש אחד מן הנחש, עד שבגמר תפילתו נפל ראשו האחרון ובטל מן העולם. למחרת כשפגש רב אחא את אביי סיפר לו את מה שאירע עמו בלילה ואמר לו שהיתה זו סכנה גדולה, אלא שהקב"ה עשה עמו ברוב חסדיו נס ופלא.

והקשה המהרש"א, היאך זה סמך אביי על הנס שיאירע לרב אחא בר יעקב, הלא אין סומכן על הנס. ואפילו אם יזכה רב אחא לנס - הלא ינכו לו מזכויותיו בעבור זה.

וכתב המהרש"א "ויש לומר דודאי אביי סמך על חסידותו של רב אחא ושמתוך תפילתו לא יהיה ניזוק ויהרגו את המזיק ואין זה מיקרי נס". הרי למדנו מדבריו הנפלאים של המהרש"א שנס הנעשה על ידי תפילה אינו מגרע מזכויות האדם, יען נס הבא על ידי תפילה אינו נחשב לנס ושינוי הטבע, כי אך טבע הוא שטבע הקב"ה בכחה של התפילה לשדד מערכות ולחולל ניסים ומופתים.

דרוש ט) "אוי לנו איך תקובל התפילה ותלמוד תורה אם לשוננו מלוכלכת בצואה רותחת הן מלשון הרע והן מדברי שטות ושחוק ומושב ליצים ושיחת נשים עבירה גוררת עבירה גורו לכם מן הדין".

ואת הטעם לזה שתורה בלא שמירת הדיבור אינה תורה, כתב החפץ חיים בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פ"י), שאדם העוסק בתורה נעשה פיו ככלי שרת. וכיוון שהדין הוא שהמשתמש בכלי שרת לצורך חולין עובר באיסור מעילה ומוציא את הכלי מקודש לחול, כך המשתמש בפיו לשיחה בטילה ואין צריך לומר לשיחה אסורה, ללשון הרע, שקר ורכילות, מחלל את הקדושה ומפסיד הרבה מהמעלה העיקרית.

ולכן אמר רבי שמעון בן יוחאי (ירושלמי ברכות פ"א) שאילו היה עומד על הר סיני בשעת מתן תורה, היה מבקש שיבראו לאדם שתי פיות. פה אחד לדבר בו דברי תורה, ופה אחר לשיחת חולין. כי אפילו דברי חולין בעלמא, מגרעים ומחסרים בקדושת הפה, ועל אחת כמה וכמה דיבורים אסורים שמחללים את קדושת הפה באופן שאין לתאר ולשער, ומונעים את קדושת התורה מלחול על האדם.

ובנועם אלימלך (פרשת בחוקותי) כותב ביאור נפלא במה שמצאנו שיש לישראל שתי תורות. תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ולכאורה צריך להבין, והלא כל מילה בדברי חז"ל מדוקדקת, ואחר שאין אומרים "תורה שעל כתב" אלא "תורה שבכתב", מדוע לא יאמרו כמו כן "תורה שבפה"? אלא שהדבר בא ללמדנו, כי התורה אינה נקנית אלא למי ששומר את פיו כראוי, וזהו שרמזו באמרם "תורה שבעל פה", מי שהוא בעלים על הפה שלו ושומר על קדושתו כראוי, הוא שזוכה לתורה הקדושה.

וכתב החפץ חיים (שמירת הלשון ח"ב פ"א) שזהו שתקנו לנו לומר בתפילותינו "אלהי, נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה", ורק אחר כך "פתח לבי בתורתך". כי מי שפיו מלוכלך בדיבורים אסורים אין באפשרותו לזכות לתורה, ולכן מבקשים אנו מקודם לכן על שנזכה

לשמור את פינו ולשוננו כראוי, ורק אז, על פתיחת לבנו לתורה".

כי זאת עלינו לדעת, שכשם שרוב הפסדו של מי שאינו נזהר על פיו כראוי, ונגרם הפסד עצום לתורתו ולתפילותיו, כך מדה טובה מרובה, ומי שנוצר את פיו ולשוננו זוכה לפתיחת הלב בתורה ולקדושה נשגבה יותר ויותר. ודבר זה פשוט הוא, שהרי סופר הבא לכתוב ספר תורה ונוטל את הקלף ואומר "לשם קדושת ספר תורה" כבר מתקדש הקלף וחלה עליו קדושת ספר תורה. ומדוע? - מפני שזימן את הקלף וייחד אותו עבור התורה. ואם כן קל וחומר בן בנו של ק"ו שמי שעמל בתורה עצמה ומתייגע בה בפיו ובשפתיו, שמתקדש פיו מאד מאד, וממילא כל תורתו שמוסיף וממשיך ללמוד מתקדשת בפיו ומתרבה קדושתה יותר ויותר, ומשפיעה קדושה זו עליו ומרוממת אותו לבלי גבול ושיעור.

ואין זמן מתאים להתחזק בענין זה של שמירת הלשון ולהגעיל ולהכשיר את הפה, יותר מזמן זה בו עוסקים ישראל בביעור החמץ והגעלת הכלים, וכאמור למעלה. ובפרט שאי אפשר לעסק התורה בלא שמירת הדיבור כמו שנתבאר, ובימים אלו הן מתחילים אנו את ימי ספירת העומר, ימי ההתכוננות לקבלת התורה.

לימוד הלכות שמירת הלשון

וזאת עלינו לדעת, כי אין אפשרות לשמור על קדושת הפה בלא ללמוד את הלכות שמירת הלשון כראוי. כי כשם שכותב הפרי מגדים שברור לו שמי שלא למד הלכות נטילת ידים לא נטל ידיו כראוי מעולם, וכשם שהגאון רבי יהונתן אייבשיץ כותב (יערות דבש ח"ב דרוש ג) על מי שלא

ית. ובזה ביארו בעלי המוסר את שאמרו חז"ל "לפום צערא אגרא". והנה לפי הפשט הכוונה היא שבכל מצוה ומצוה שבאה לאדם, ככל שיש לו בה יותר הפרעות נסיונות וקשיים, והוא מתגבר עליהם ומקיימה כראוי, שכרו גדול ומרובה יותר, וכמו שאמר רבי ישמעאל (אדר"נ פ"ג) "טוב אחת בצער יותר ממאה שלא בצער".

אולם בעלי המוסר ביארו עוד על דרך הרמז, כי "לפום" הכוונה היא לפיו של האדם. כפי שהוא שומר את פיו מדיבורים אסורים, גם בזמנים שקשה לו ויש לו בזה צער, כך יהיה שכרו. והטעם בזה כי כל תורתו של האדם תלויה בפיו, ולא די בזה אלא שכל מהותו של האדם נקבעת על

לומד הלכות שבת שבודאי שנכשל בחילולי שבת, כך גם מי שלא לומד את הלכות שמירת הלשון, אומר החפץ חיים, אי אפשר לו לשמור את פיו ולנצור לשונו כראוי.

ואם אמור יאמר אדם, איני צריך ללמוד ההלכות יען ואני נזהר תמיד ולא מוציא מפי כל דבר שיש בו אפילו רק סרך של איסור, לא בחכמה דבר. הן משום ששמירת הלשון מלאכה קשה שבמקדש היא ובלא לימוד ההלכות שמעוררות את האדם ומחזקות אותו בדבר, קרוב לודאי שיכשל במשך הזמן בדיבורים אסורים, והן מצד שלפעמים ישנם דיבורים שאדם אינו מעלה בדעתו שיש בהם איסור, אבל הם אסורים. כגון לדבר סרה בציבור שלם, שכתב הח"ח (פתיחה לאוין ס"ד) שהוא אסור, ועוד ועוד. ומלבד כל זאת הן לפעמים להיפך, יש מצוה לדבר לשון הרע, ואם לא ידע ההלכות כראוי, איך יוכל לפתוח את פיו ולדבר?!

וכמו שסיפר על עצמו הגאון רבי יהושע צ'רנונינסקי בספרו תשואות חן (עמוד ל'), שכשהיה רב באחת מערי ליטא, בשנת תרכ"ז, הבחין יום אחד בצעיר יהודי שבא לבית הכנסת לומר קדיש על אביו ביום היא"צ שלו. נגשתי אליו, מספר הרב, ונסיתי לדבר אתו על תורה ועל מצוות. נוכחתי לראות שהוא צמא לשמוע ונפשו כמהה לכל טפה ולחלוחית של תורה, קרבתי אותו אלי ושמרנו על קשר, ובמשך הזמן התעלה היהודי עוד ועוד, עד שנעשה לשומר מצוות של ממש.

באותה העיר התגורר יהודי ששנה ופירש, עד שנעשה אפיקורס של ממש רח"ל. ויהי היום, זה הרשע הבחין בהתחזקותו של אותו צעיר יהודי שקרבתי לה' ולתורתו, והחל לפתותו כי אין בדברי ממש וכי התורה והמצוות הן נחלת העבר, עפרא לפומיה. ואנכי, מספר בעל התשואות חן, לא ידעתי את נפשי. ראיתי לנגד עיני כיצד כל עמלי יורד לטמיון, וכיצד

◆◆◆◆◆

פי דיבוריו, וכמו שכתוב בתרגום על הפסוק "ויהי אדם לנפש חיה" לרוח ממללא", כלומר, שזהו עיקר ושורש מהות האדם שהרי בזה הוא נבדל מן הבהמה, ולכן ראשית הדין של האדם והבדיקה אחריו היא בפיו, ועל פי זה נקבע עונשו ושכרו.

כל ההשקעה שהשקעתי בו לקרבו ליהדותו ולעמו מתמוססת נוכח ההשפעה הקלוקלת של אותו כופר. לא הצלחתי לטכס עצה, עד שזימן הקב"ה ופגשתי ברבינו ישראל מאיר הכהן מראדין, החפץ חיים. סחתי לו את המעשה, ובקשתי לטול ממנו עצה, היאך ראוי לנהוג.

שמע רבן של ישראל את המעשה, כאב את כאבי, ונחמץ לבו על אותו יהודי תמים שהולך פתי אחר שגיונות האפיקורס הלזה. שקל לכאן ולכאן, ולבסוף השיב: עליך להיות רכיל. שוב לעירך, ובבוא אליך אותו יהודי תינוק שנשבה, אמור לו שאותו אפיקורס שונא אותו, וכי הוא היה אצלך ודיבר עליו דברים נוראים. כך תגרום למחלוקת ולקטטה ביניהם, וממילא כל השפעתו עליו תסור לה. ואכן, כך היה. הרי שלעתיים על האדם כן מוטל לספר לשון הרע ולהוציא את דיבת חברו רעה, ובלא לימוד ההלכות כראוי היאך זה יוכל לפתוח פיו ולדבר דבר.

ובפרט לפי מה שהבאנו למעלה שעל האדם להראות ולהוכיח במעשיו שהוא אכן מצפה לגאולה ואיננו אומר "בניסן עתידין ליגאל" מן השפה ולחוץ, דבר בעתו מה טוב, להתחזק עתה ולקבוע קביעות בלימוד הלכות שמירת הלשון המקרבת ומחישה את הגאולה, כמו שנתבאר.

ההכנה הראויה לליל הסדר

את הכנותינו לליל הסדר אנחנו מתחילים שבועות ארוכים קודם בוא החג. על זאת אנחנו וכל בני ביתנו נוכל להעיד בבטחה, שכן מי מאתנו אינו נוטל חלק בנקיון הבית בימים אלו, בהכשרת כלי הבית, ובשאר ההכנות המרובות לחג? ובאמת, בכל תוספת של מאמץ ובכל טרחה נוספת שבאה לאדם, ראוי לו לשמוח הרבה בזה, כי בכל טרחה וטרחה שטורח הרי הוא עושה נחת רוח לבורא עולם. וכאשר אדם עושה את כל ההכנות לחג מתוך שמחה והתלהבות, אין לתאר את מעלתו ואת שכרו ממעל. וכבר נודע מה שאמר רבינו האריז"ל (הובא בשערי תשובה או"ח סי' ר"נ), שכאשר אדם טורח במצוה עד שמזיע ברוב יגיעתו בה, מוחקים על ידי זיעתו אפילו את עוונותיו החמורים. ורבינו החיד"א ז"ל כתב (לב

דוד פי"ד), שאף על פי שאמרו ששכר מצוה ליכא בהאי עלמא, מכל מקום את שכר השמחה שאדם שמח בעשיית המצוה נותנים לו כבר בעולם הזה.

ודוקא משום היותנו יגעים וטורחים כל כך בימים אלו להכין את ביתנו לקראת חג הפסח, כה חשוב הדבר שנכין גם את עצמנו לקיום המצוות בחג כראוי, באופן כזה שבליל הסדר, אשר רבים בו המצוות החביבות, נדע כיצד להתנהג ואת המוטל עלינו לעשות.

והרמח"ל בספרו מסילת ישרים (פי"ז) כותב, שעל ידי ההתבוננות וההכנה קודם המצוה ניתן להגיע למדה הגבוהה והרוממה של טהרת הלב, וזה לשונו: "המעשים המדריכים את האדם לבא לידי מדה זו [של טהרת הלב], הוא ההזמנה לדברי העבודה והמצוות. והיינו שלא יכנס בקיום המצוה בפתע פתאום שאין דעתו עדיין מיושבת עליו ויכולה להתבונן במה שהוא עושה, אלא יזמין עצמו לדבר ויכין לבו במתון עד שיכנס בהתבוננות ואז יתבונן מה הוא הולך לעשות ולפני מי הוא הולך לעשות, שהרי בהכנסו בעיון הזה קל הוא שישליך מעליו הפניות החיצוניות ויקבע בלבו הכוונה האמיתי הרצויה".

ולכן, על כל אחד ואחד למצוא לעצמו זמן בימים אלו ולהקדיש אותו ללימוד הלכות ליל הסדר, אופן עריכתו, ופירושי ההגדה. כמה עלוב הוא מי ש"נופל" לתוך ליל הסדר בלא הכנה מוקדמת, לא יודע את המוטל עליו לעשות ואיך להדריך את אנשי ביתו, ולא יודע להסביר ולבאר במילים פשוטות ומובנות את ההגדה ואת סיפור יציאת מצרים. ומאידך, כמה נאה וכמה יאה הוא זה שמפנה לעצמו מעט זמן בימים עמוסים אלו ולומד את ההלכות המצויות בליל הסדר, עובר על ההגדה ומעיין מעט במפרשיה, ואף כותב ביאורים שונים אשר מצאו חן בעיניו למען יהיו עמו בליל הסדר ויזכרו לפניו.

ומלבד הלכות ליל הסדר, יש לזכור שישנם הלכות נוספות הנוגעות כבר לערב החג. למרבה הצער, הרבה אנשים מגיעים לביתם בליל הסדר

עייפים ומרוטים, וממילא הסדר אינו נראה כפי שצריך להראות, וסיפור יציאת מצרים וההגדה איננו כפי הראוי. כל אחד צריך לדאוג לכך שיגיע אל הסדר רגוע ועירני, וזו היא אחת מהלכות ערב החג, שהרי הגמרא אומרת (פסחים קט.) שרבי עקיבא מעולם לא היה אומר לתלמידיו לעמוד מתלמודם וללכת לביתם, חוץ משתי פעמים בשנה. בערב יום הכפורים שצריכים לאכול ולשתות בו וכמו שאמרו בגמרא (ברכות ח:): "תנא דבי רבי חייא מדפתי כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב, וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי", ובערב הפסח, שבו צווה לתלמידיו ללכת ולדאוג שבניהם יישנו כראוי בערב החג, בכדי שיוכל לספר להם ביציאת מצרים כהוגן ויכנסו הדברים בלבם. ואם כן, בודאי שבכלל זה צריך גם הוא בעצמו לנוח בערב החג כמה שעות בכדי שלא יהיה עייף ויוכל לקיים מצוות היום כראוי ובשמחה.

המתינות והזהירות מכעס בליל הסדר

דוד המלך ע"ה משבח את הקב"ה בספר תהלים (קד, ד) ואומר "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לווהט". בפשטות, כוונת הפסוק כי הקב"ה עושה את הרוחות שלוחים שלו למטרות שונות, להוליך עננים ממקום למקום להוריד בהם גשמים, וכיו"ב. אולם הגאון בעל הענפי זית היה אומר בדרך הדרוש, ביאור נוסף.

וכך הוא כותב במכתב לבנו (הנדפס בספרו דרכי חיים): יש אנשים שמתעוררת בהם רוח טהרה, וכבר מיום ראשון הם יוצאים לשוק לחפש מאכלים משובחים לענג בהם את השבת. קונים מאכל אחד לכבוד שבת, ובוראים במעשה זה מלאך מליץ יושר עבורם בשמים. קונים מאכל נוסף, ובוראים מלאך שני. אחר כך ביום שני הם יוצאים שוב לשוק, לתור ולחפש אולי ימצאו מאכלים משובחים יותר לכבוד שבת, ואכן, הגיעה סחורה חדשה לשוק. הם מוסיפים כסף וקונים מאכלים משובחים יותר, ובוראים בזה מלאכים נוספים.

כך בכל יום מימות השבוע. וביום ששי הם אומרים לעצמם, הלא כבר אמרו רבותינו "טועמיה חיים זכו", הבה ונטעם מהמאכלים המשובחים. וכידוע, עם האוכל בא התאבון, ובתוך דקות ספורות אין זכר למאכלים, ולא נותר מהם דבר לענג בו את השבת.

הרי לך, כותב הרב, שאנשים אלו, שבראו לעצמם מלאכים בכל ששת ימות השבוע, ברגע אחד "עשו את המלאכים רוחות"... ברגע קט של תאוה, הפסידו את כל שכרם, ומכל המלאכים הטובים שנבראו בכח מעשיהם במשך השבוע לא נותר דבר, רק רוח.

במה דברים אמורים. כל בית ישראל עסקו והכינו את עצמם לחג הפסח, את עצמם ואת ביתם. עמלו בנקיון הבית, טרחו בהכנות צרכי החג, והוציאו מכיסם ממון רב בימים אלו. מכל יגיעה ומכל טרחה, נברא מלאך. ואם נצרף כל היגיעות והטרחות הרבות שהיו בימים אלו, הרי שכל אחד ואחד ברא לעצמו עשרות ומאות מלאכים טהורים המליצים עליו טוב בשמים ושומרים עליו מכל פגע רע צרה וצוקה.

אבל עתה, בבוא ובהתקדש חג הפסח, הוא שעת המבחן. אם אדם נכנס לחג בקדושה ובטהרה, ברוגע ובשמחה של מצוה, הרי נמצא שכל ההכנות הרבות השיגו את מטרתם, שהרי איש זה אכן זוכה לקיים את מצות הפסח כראוי, ומשכך, בדין הוא שיטול את שכרו ואין לתאר ולשער רוב הזכויות שבידו. אולם אם אדם נכנס לחג כשהוא עייף מכל ההכנות בערב החג, ובנוסף לכל זאת בחזרתו מבית הכנסת לביתו הוא כועס בשצף קצף על כל דבר שאיננו לשביעות רצונו, הרי שאיש זה עשה את כל המלאכים שברא בימים אלו, רוחות.

וכך כותב גאון עוזנו החיד"א ז"ל בספר מורה באצבע (סי' ז') "יראה שהלילה הזה מאירה כשמש בתוקף האורות העליונים, ועל כן היצר הרע עושה לו פותחת ומבקש עילה להכנס באחד מבני הבית [כלומר, שהיצר הרע מנסה להכעיס אותו על ידי אחד מבני הבית], והחכם עיניו בראשו שינעול דלת ויעביר הכל מוציא מצה [מריבה] ומכניס אהבה, ואשריו".

זאת משום שהיצר הרע רואה את כל המלאכים שנבראו לנו בכל ההכנות המרובות בערב החג, וחפץ מאד לבטל וליטול מאתנו זכויות עצומות אלו, לעשותם רוחות. אבל כיצד יעשה זאת, הלא הבית נקי ומצוחצח מחמץ, ואף אנו השתדלנו לבער את החמץ שבלבנו מבעוד מועד?! - על ידי הכעס. זהו נסיון מיוחד לליל הסדר, שהיצר הרע מנסה להטיל מום בקדשים ולהביא את האדם בלילה זה לכלל כעס וקפדנות בתחבולות שונות. ועוד טעם יש בכך שהיצר משתדל בנסיון זה, כי ליל הסדר רם ונשא ומעלתו גדלה עד לשמים, עד שכתב רבי לוי יצחק מברדיטשוב שיהודי יכול היה להגיע בלילה זה להשגת רוח הקדש, אלא שהיצר ברצותו למנוע מאתנו השגות אלו ולהשאיר אותנו שפלים ונמוכים, מכשיל אותנו בכעס המונע מהאדם להתעלות בעבודת ה' ובהשגותיו^ט.

ולדאבוננו מכשול זה מצוי מאד. אדם חוזר מבית הכנסת בליל החג, נכנס לביתו עם חיוך, ומגלה להפתעתו שהגיע היישר למהפכת סדום ועמורה. הילדים מושכים מכאן ומכאן ורבים ביניהם, ואדהכי והכי נופלת כאן כוס ונשברת ושם צלחת ומתנפצת. מיד נבין איך זה שבביתו נוהגים ליתן לילדים עשר מכות זכר ליציאת מצרים... לא עובר זמן רב, הוא מכריז "קדש", אחד הילדים מושך במפה וכל היין שבכוסות המלאים עד גדותיהם, נשפך. מיד גם הוא נשפך... אחר כך החרוסת מלכלכת לו את העניבה והוא מלא טענות על החרוסת שהיא מדי מלכלכת... זהו ליל הסדר!?

והעצה היעוצה לזה, טמונה בשלושת המילים שכתב רבינו החיד"א ז"ל. **"החכם עיניו בראשו"** שינעול דלת ויעביר הכל". כבר ביארנו למעלה

♦♦♦ ♦♦♦ ♦♦♦

יט. וכמו שדרשו רבותינו (פדר"א פל"ז) על הפסוק "ויקצוף משה על פקודי החיל", "כיון שהתחיל כועס עליהם, הסתלקה רוח הקדש ממנו". והטעם לזה מבואר במה שהביא רבינו חיים ויטאל בשער רוח הקדש, שהאריז"ל החמיר בעוון הכעס יותר משאר כל העבירות שבתורה, לפי שהוא פוגם את כל הנשמה ולא נשארת בו באדם עוד קדושה כלל.

את כוונת הפסוק, כי אדם צריך להתבונן בראשיתו של דבר, וכבר מראש להתכונן כראוי.

אם אדם מגיע לחג הפסח בלי להתכונן כראוי, טבעי הוא שיכשל בכעס, בקפדנות וברוגז, ואף בעצבות. אם אדם חפץ להיות מתון במעשיו ונח בהליכותיו, הוא צריך להתכונן אליהם מראש. ולכן כל אחד יראה לפנות לעצמו כמה דקות בערב החג, בהם ישנן לעצמו שהוא לא יבוא לידי כעס, אף שיעבור עליו מה שיעבור, ויהי מה. כאשר אדם מגיע לליל הסדר אדעתא דהכי שכל מה שיקרה וכל מה שיארע לא יוציא אותו משלוותו, ואדרבה, יראה לנכון לומר לאשתו ולמשפחתו שהחלו לטרוח בנקיונות הבית מר"ח ניסן, ואבעית אימא מפורים, ויש המהדרות כבר מט"ו בשבט, כמה מילים טובות על מלאכתם ועמלם הרב בשבועות האחרונים, יהיה לו קל יותר שלא לבוא לידי כעס ורוגז. וזה הוא עיקר העיקרים של ההכנות בערב החג.

ומורגלני לתת עצה טובה, שכל אחד יאמר וימסור מודעה בבית הכנסת קודם ששב לביתו בליל החג. יעמוד האדם לרגע ויאמר בפה מלא "הריני מקבל על עצמי שכל מה שיארע בביתי וכל דבר שיקרה, לא יביאני לידי רוגז ולא לידי כעס, לא לידי עצבות ולא לידי דכדוך. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתסייעני בדבר זה ותזכני לעשות נחת רוח לפניך, אכ"ר".

סעודת ליל הסדר

כבר הבאנו למעלה את דברי רבינו החתם סופר, שמצות אכילת המצה היא מצות האכילה מן התורה היחידה שנותרה בידינו. ומצוה זו רב מעלתה ורב כחה, שהרי אמרו רבותינו בספר הזהר הקדוש שהמצה היא 'מיכלא דמהימנותא', ובכחה להחדיר את האמונה בלבו של האדם.

ועוד קראוה רבותינו 'מיכלא דאסוותא', כלומר, מאכל הרפואה, לרפואת הנפש. ואמנם, לכל חולי יש רפואה משלו, ולא ביארו לנו רבותינו לאיזה חולי מועילה רפואת המצה.

שר התורה, רבי צדוק מלובלין זצ"ל, ביאר לנו את הדברים. בספריו הוא כותב, כי אכילת המצה מתקנת את החטא הראשון שחטא בו אדם אי פעם, חטא עץ הדעת. חטא זה אף הוא היה על ידי אכילה, אכילה אסורה, ואכילת המצה מתקנת אותו ומרפאת את חולי הבריאה [ולאחת השיטות בחז"ל, עץ הדעת שחטא בו אדם הראשון היה חיטה, וכנגדו באה המצה העשויה מקמח חיטה לתקנו].

והנה, בשבת חול המועד אנו קוראים את פרשת המועדות שבפרשת כי תשא "ראה אתה אומר אלי", ובהפטרה אנו קוראים את הפטרת העצמות היבשות, שזו הפטרה המדברת מענין תחיית המתים העתידה במהרה בימינו. והקשה הטור (או"ח סי' ת"צ), הלא ידוע שרבותינו מסדרי ההפטרות סדרו לקרוא בכל שבת ומועד הפטרה בנביאים המשתייכת לאותו ענין שהקריאה בתורה עסקה בו, ומה שייכות הפטרה זו, 'העצמות היבשות', לפרשת 'ראה אתה אומר אלי'.

ושאלה זו, מביא הטור, כבר נשאלה לרב האי גאון לפני למעלה מאלף שנה. וכך השיב, "שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן ומשום הכי בניסן מפטירין העצמות היבשות". ובאמת צריך ביאור, מדוע תהיה תחיית המתים בניסן דוקא.

והדברים יובנו, כותב רבי צדוק, במה שנתבאר לעיל. כי היות ולא ירדה מיתה לעולם אלא בעטיו של חטא עץ הדעת, דין הוא שבימי הפסח, עת מקיימים את מצות אכילת המצה המתקנת חטא זה, יחולל ה' את הנס העצום ויקיץ כל ישני עפר.

ואכילתה של המצה מתקנת את כל אכילותיו של האדם במשך כל השנה כולה, אם לא אכלם כראוי. וזהו דבר גדול ונפלא, שאדם יכול בחג הפסח לתקן את כל אכילותיו, ובזה להתקדש ולהתקרב מאד לבורא עולם. שהרי, אכילה שהיא ללא קדושה וטהרה מרחקת את האדם מבוראו, ומאידך, אין כמו אכילה בקדושה ובכוונה נכונה לקרב את האדם להקב"ה, וכפי שרמז זאת רבינו הבן איש חי במה שאמרו חז"ל "אין קידוש אלא במקום סעודה".

ומטעם זה הקדים הקב"ה את חג הפסח לחג מתן תורה, כי הלא אין התורה יכולה לשכון במי שמתענג על אכילה ושתייה לתאוותיו וכמו שאמרו "עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו", ורק אחרי שעתה, בחג הפסח, אדם אוכל את המצה ומתקן את כל אכילותיו שהיו שלא כהוגן, יכול הוא לבוא לחג מתן תורה ולקבל את התורה הקדושה.

וטעם נוסף למה שחג הפסח קודם לחג השבועות, שהרי כתב רבי צדוק צ"ל, שאכילת המצה, "לחם עוני", מכניסה ענוה ושפלות באדם. ואין לך מציאות של תורה ללא הענוה, ומעולם לא ראינו למי שהיה גאה שזכה לתורה הקדושה. רק העניו זוכה לדעת את התורה הקדושה על אמיתותה, וכמו שאמרו בגמרא בתענית (ז). "למה נמשלו דברי תורה למים, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה".

כך היה אצל אברהם אבינו, שהגיע להשגת התורה בלא שיקבל מרב וממורה אלא מכח שתי כליותיו שהיו מלמדות אותו, והתורה העידה עליו שהיה עניו מופלג ואמר על עצמו "ואנכי עפר ואפר". משה רבינו לא זכה לתורה הקדושה אלא בזכות ענוותנותו המופלגת שאמר "ונחנו מה", וגם דוד המלך ע"ה שנאמר עליו "וה' עמו" ודרשו רבותינו שהיתה הלכה כמותו בכל מקום, לא זכה לכך אלא מחמת ענוותנותו, וכמו שאמר על עצמו "ואנכי תולעת ולא איש".

ולכן, מה מאד צריך לשוב ולשמוח בבוא העת אשר זיכנו בו הבורא לקיים מצוה יקרה זו, אשר כל כך רב כחה וגדולה סגולתה, וכמה יש להקפיד על אכילתה בשמחה בקדושה ובטהרה. ומאידך, מה מאד יש להזהר שלא לבא בשעת הסעודה והאכילה לידי קלות ראש ח"ו, שאז הנסיון מצוי, ואף החטא הראשון אשר הוא שורש פורה ראש ולענה לכל הקלקול הנורא של הבריאה, לא היה אלא בעסקי אכילה.

ורמז נאה נתנו בזה, בפרק איזהו מקומן. שם כתובים כל הלכות הקרבנות לפרטיהן ודקדוקיהן, כגון "העולה קודש קדשים, שחיטתה

בצפון, וקבול דמה בכלי שרת בצפון" וכו', "שלמים קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה" וכו', וכן עוד ועוד קרבנות, אשר כל דיניהם כתובים בלשון חיובי, היכן לשחוט, כיצד לעשות. אולם שונה מכל אלו קרבן הפסח: "הפסח אינו נאכל אלא בלילה, ואינו נאכל אלא עד חצות, ואינו נאכל אלא למנויו, ואינו נאכל אלא צלי". לא כתוב "הפסח נאכל בלילה" אלא "**אינו נאכל** אלא בלילה", כל הלכותיו כתובות בלשון שלילי, כדי להודיע את גודל הזהירות הצריכה להיות באכילת הפסח.

ליל הסדר - והגדת לבנך

הבאנו למעלה את דברי הגמרא בפסחים המספרת על רבי עקיבא שהיה נוהג לשלח מלפניו את תלמידיו בערב הפסח, בכדי שיוכלו לדאוג שילדיהם יישנו כהוגן בערב החג, ויהיו ערניים בלילה להשתתף בסדר ולשמוע את סיפורי יציאת מצרים כראוי.

כי אכן, זהו עיקר ויסוד הלילה הזה, ליל הסדר. לתאר ולהמחיש לילדים את אשר עשה ה' במצרים, עד שיכנסו הדברים עמוק בלבם, ובכך, תהיה האמונה לחלק מהם. ומטעם זה הלא תקנו כמה וכמה שינויים במהלך הסעודה, בכדי שיראו הילדים ויתמהו עליהם, ועל ידי שאלתם יוכל האב ללמדם ולהשכילם את הניסים והמופתים אשר עשה ה' יתברך לעמו.

ומעתה שומה עלינו לזכור, שאין מן הנכון להאריך בסעודה בפלפולים בקושיות ובתירוצים, ואת אלו יוכל כל אחד לעשות אחר הסעודה. כי עיקר הלילה מיועד לתאר ולהמחיש לילדים ולבני הבית בשפה ברורה ונעימה את כל אשר אירע עמנו במצרים. ומן הראוי לתאר באריכות את השעבוד שהיינו בו שכלל שני חלקים, וכמו שנתבאר בתורה ובחז"ל שהיה זה שעבוד נורא גם בגוף וגם ברוח. בגוף - כמו שכתוב "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים" וכו', ובספר הרוקח כתוב

שקבלה יש בידינו שהיה כל אחד מישראל מחוייב להכין מדי יום ביומו מאתים ושמונה לבנים, ומי שלא היה מספיק לעשות את כולם היו המצרים נוטלים ממנו את בנו ומניחים אותו בתוך הקיר, תחת הלבנים שחיסר. וברוח - כמו שאומר בעל ההגדה "וירעו אותנו המצרים", וכתבו המפרשים שאין הכוונה שעשו לנו רע בלבד, אלא אף הרעו אותנו, עשו אותנו, את האומה הנבחרת, רעים. השפילו אותנו והורידו אותנו ממדרגתנו הרוחנית עד שנכנסנו במ"ט שערי טומאה, וזהו עיקר השעבוד - הירידה הרוחנית שהיתה לישראל. ואילו לא היה אז ה' יתברך מוציא אותנו אזי היינו נכנסים בשער הנו"ן ונבלעים בטומאת מצרים לגמרי ח"ו, אולם ה' יתברך ברוב רחמיו וחסדיו זכרנו וחש לגאלנו.

וכאן יש לספר ולתאר באריכות את עשרת המכות אשר הביא ה' על פרעה ועל מצרים. להסביר מדוע הביא הקב"ה על המצרים מכות אלו, ולהמחיש כיצד היו המכות. בספר תולדותיו של רבינו החפץ חיים זצ"ל מספר אחד מתלמידיו שעבר לילה אחד ליד ביתו של החפץ חיים בראדין, ושמע את הח"ח צוחק בקול. התפלאתי מאד, סח התלמיד, כי שנים רבות הכרתי ושמשתי בקודש לפני הח"ח ומעולם לא שמעתי ולא ראיתי אותו צוחק צחוק גדול כל כך. נגשתי חרש אל הבית והצצתי מבעד לחרכי החלון. לתדהמתי, ראיתי את החפץ חיים יושב על מיטתו וחומש שמות בידו, מעיין הוא בחומש וצוחק עוד ועוד.

אמצתי את עיני והבחנתי שהוא מעיין בעשרת המכות, בפסוקים המתארים את מכת כינים, והבנתי הכל. החפץ חיים, כשהיה קורא את הפסוקים העוסקים בעשרת המכות, לא היה לומד אותם בלבד, אלא היה ממחיש אותם לנגד עיניו. ראה החפץ חיים את פרעה הנמוך ומאות כינים [אשר יש דעה בחז"ל שהיתה כל כנה בגודל ביצה] מתהלכים בזקנו. עוד הוא מנסה להסירם וכבר כמה עשרות כינים מהלכות מעדנות על רגליו... זועק הוא שיצילוהו ובינתיים מטיילות אחרות על גבו... כלום אנו לא היינו צוחקים ומגחכים!?

כך יראה כל אחד להמחיש ולתאר לבניו כל מכה ומכה מעשרת המכות², עד מכת בכורות. ומכת בכורות עצמה - מלבד שהיתה מכת

כ. ונזכיר כאן **מקצת** ממה שאמרו ודרשו רבותינו על עשרת המכות, וכל אחד יראה להוסיף כהנה וכהנה כפי דעתו ויכלתו, וכן לפרש ולבאר את הדברים לבני ביתו בבהירות ובחיות. לא צריך להתבייש לחקות את הצפרדעים המקרקרות או את האריות השואגים...

מכת דם - הביא עליהם הקב"ה מדה כנגד מדה על שהשליכו ילדי ישראל לנילוס, כציווי של פרעה "וגם הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (מדרש הגדול). ויש אומרים (מדרש לקח טוב) שנענשו בזה בגלל שהיו שופכים את דמם של ישראל כמים, ולכן נענשו שכל מימיהם יהפכו לדם. כל מימי הנילוס הפכו לדם, וכן כל שאר המים שהיה בארץ מצרים. אפילו הרוק שהיו הוקקים המצרים, היה הופך לדם, כמו שאמרו במדרש (שמו"ר פ"ט).

מכת צפרדע - באה עליהם מדה כנגד מדה בעבור שהיו צועקים על ישראל ולא נותנים להם לנוח מעט, ועתה נענשו בצפרדעים שצווחות ואינם נותנות שקט ומנוחה (פסיקתא זוטא). בפשטות הצפרדע היא זו המצויה על יד הבארות, אך רבינו חננאל כתב בשם הקדמונים שהצפרדעים הם התניניים. נשער בנפשנו מה קורה כשנכנסים תניניים "בביתך ובתנורך", למשך שבוע שלם...

מכת כינים - הקב"ה הכה אותם בזה מדה כנגד מדה על שהכריחו את ישראל לכבד ולנקות את כל עפר קרקע מצרים, ועתה נהפך כל העפר שבארצם לכינים. כך אמרו רבותינו בתנא דבי אליהו (פ"ז), והוסיפו שם שבמכת כינים היו ארבע עשרה מינים שונים של כינים.

מכת ערוב - נענשו בה המצרים יען וציערו את ישראל ושלחו אותם לצוד עבורם אריות ונמרים, דובים ושאר חיות רעות (שמו"ר פי"א, ד). ובאו המונים המונים של חיות רעות למצרים (כלשון תנא ד"ר פ"ז). יתאר אדם לעצמו את המצרי קם בבוקר, ועומדת שם גורילה והיא מחייכת לו... [רק חיוך שלה שולחת אותו לעולם הבא...]. הגמרא מספרת על אחד שנקרא שמו 'מרותא', פחד, על שם שהלך פעם במדבר וראה נחש ענק כקורת בית הבד, ונשרו שערותיו מרוב פחד ובהלה. נתאר לבנינו כיצד נראים גדודים שלמים של נחשים כאלו, עם שאר חיות ומרעין בישין.

מכת דבר - באה עליהם על ששעבדו את ישראל באכזריות ושלחום להרים ולמדבריות לרעות את בקרם ואת צאנם, ולכן מתה עתה כל בהמתם. במכת דבר נאמר בתורה "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר", כלומר, שלא נגעה המכה אפילו בבהמה אחת השייכת ליהודי. ולא רק במכה זו היה כך, אלא כל המכות כולם אשר באו על המצרים, לא פגעו ולא נגעו בישראל כלל ועיקר. ובמדרש הגדול איתא שאפילו לא דאגו ישראל ולא חששו שמא יפגעו.

מכת שחין - אמרו בתנא דבי אליהו (שם), שבאה על המצרים כעונש על כך שבזמן שישראל עבדו עבודת פרך, הלכו המצרים לרחוץ ולשחות להנאתם, ועתה נענשו בשחין שלא יכלו מחמתו להכנס במים. היתה זו מכה קשה במיוחד, ולא התרפאו ממנה לחלוטין עד יום מותם (שפתי כהן פרשת כי תבוא). נתאר לעצמנו שקם הילד המצרי בבוקר ואומר לאביו, אבא, איני יכול לראות, העינים שלי מוכות בשחין. ואף האב משיב כנגדו, איני יכול לשמוע מה אתה מדבר, שכן יש שחין באזני...

מכת ברד - גם מכה זו באה על מצרים מדה כנגד מדה. כי המצרים עשו את ישראל שומרי גנות

החיתום והכתה בגופם של המצרים - בבכוריהם, עוד היתה בה תקומת ישראל משעבודם הרוחני. שהרי, נשער בנפשנו. ששים רבוא אנשים נוטלים כבשים, שוחטים וצולים אותם באש ביום אחד. אי אפשר בכלל לתאר את הריח העז שפשט בכל גבולות ארץ מצרים, ריח המהווה השפלה עצומה לטומאתה של מצרים, שהלא כבשים אלו היו אלהי מצרים, ונשחטו! ואף לא היה זה ביום רגיל, אלא ביום מימי חודש ניסן

ופרדסים עבורים, ולכן בדין הוא שכל אילנותיהם ופירותיהם ילקו (שמו"ר פי"ב, ה). הברד היה גושי קרח גדולים מאד שהיו ממיתים את כל האנשים הנקרים בדרכם, ובתוכם אש מתלקחת. היה זה נס מיוחד, שהרי אש וקרח הם שני הפכים וכאן האש בער בתוך הקרח ולא כבה.

מכת ארבה - מכה זו מהווה חיתום למכה הקודמת, כי למרות שהברד שבר את כל האילנות, עדיין נשארו זרעים שזרעו ישראל תחת שעבודם הנורא של המצרים. ועתה במכה זו אכל הארבה את כל יתר הפליטה ממכת הברד, ולא נשאר מאומה. במכה זו ביקש פרעה הרשע שיתפלל משה לה' ש"יסר מעלי את המוות הזה", ולכאורה צריך להבין מדוע דוקא את מכה זו כינה פרעה "מוות". ונתנו על זה טעם במדרש הגדול, לפי שהיה ניתן לחשוב שבשונה ממכת ברד, לא היה מוות במכת הארבה, ולזה אמר "את המוות הזה", כי רוקו של הארבה היה בו ארס ממית.

וממשיך המדרש: "ורבי נחמיה אמר, ארבעה עשר דברים נאמרו בארבה. פיו סתום, שאלמלא פיו סתום אין כל בריה יכולה לעמוד לפניו, רוקו ממית ומייבש, שיניו שיני ברזל, קרניו דומות לקרני השור, כפיו דומות לכף האריה, עיניו דומות לסלעם [מין בריה], כנפיו דומות לכנפי הנשר, צוארו דומה לצואר הסוס, לבו דומה ללב האדם, גבו דומה לגב הנחש, ירכותיו דומות לירכתי הגמל, שוקיו דומים למסר [גם כן מין בריה], לבושו דומה לסרק, וכתוב חי"ת [צורת האות חי"ת] על לבו מפני שהוא חילו של מקום", עד כאן המדרש. ועתה נחשוב איך היתה נראית מצרים כשבאו עליהם מליונים כאלו...

מכת חושך - מכת חושך באה למצרים כעונש על היסורים הנוראים שסבלו ישראל תחת ידם. המדרש מספר (פסיקתא זוטא) שהמצרים היו נוהגים בעת סעודתם בלילה, ליטול יהודי ולהניח נר על ראשו בכדי שיהיה לו אור בשעת אכילתו, ואם הנר היה נופל, היה המצרי הורג את היהודי. לכן באה עליהם עתה מכה זו והחשיכה אותם ואת ביתם. מעולם לא נשמע כדבר הזה שיהיה חושך כה חזק במשך שלשה ימים, אולם לא די בכך ובאו עליהם עוד שלשה ימים של חושך בהם החושך היה כעין בריה ממשית שלא יכלו המצרים להניע איבר מחמתו (רש"י).

מכת בכורות - אף זו מדה כנגד מדה על שהיו המצרים הורגים בבני ישראל, וכצויו של פרעה "אם בן הוא והמיתן אותו" (תנא"ר שם). ברגע אחד מתו כל בכורי מצרים, ולא משנה איפה היו והיכן התחבאו. ובפסוק מבואר שמתו גם בכורי השפחות של המצרים, ואמרו רבותינו (תנחומא פרשת בא) שאף על פי שלהם לא היה חלק בשעבוד בפועל מכל מקום כיוון שנהנו משעבוד ישראל ושמוחו לאידם, נענשו. וכך יהיה בעזרת ה' עם כל אלו הגויים, שגם אלו שלא הציקו וציערו את ישראל בפועל, מכל מקום כיוון ששמוחו ונהנו מצרתם של ישראל, הקב"ה ינקום את נקמת בניו ויענישם.

אשר בו לכאורה שולט מזל 'טלה', מזל אלהי מצרים, וביום י"ד בחודש שאז הלבנה נמצאת במילואה והוא זמן תוקף שליטת המזל. והזהר הקדוש מוסיף שלכן גם צוותה התורה "ועצם לא תשברו בו", כדי שיושלכו כל העצמות בשלמותן למאכל הכלבים, והמצרים ילקטו את העצמות אחת לאחת ויקברום באדמה. אין לך בזיון עצום יותר מזה, שהמצרים נוטלים את אלהיהם וקוברים אותם ביום בו על פי אמונתם מזל אלהיהם עולה ומתחזק, ואין השפלה גדולה מזו לטומאתה של מצרים ולאמונתם, המנחילים להם ישראל בעת צאתם מטומאתה והתקרבותם לבורא עולם.

ואחר כך יתאר באורך את יציאתם של ישראל ממצרים. את פרעה המחפש אחר משה ואהרן לבקש מהם שיצאו, ואת צאתם בזריזות עד שלא הספיק בצקם להחמיץ. גם יספר את קריעת ים סוף, ויאריך בה ויראה לעין כל ילדיו כיצד רואים בקריעת הים שאהבת ה' לעמו אינה תלויה בדבר, וכמו שיבואר להלן.

וכבר שמעתי מרבים שיש נס מיוחד בלילה הזה, שגם מי שבדרך כלל איננו יודע לספר ולדבר באריכות, בלילה זה יש לו סיעתא דשמיא מיוחדת ופיו מפיק מרגליות לספר יפה יפה את כל הניסים והנפלאות שעשה עמנו בורא עולם. ואף מי שקשה לו לתאר ולצייר את כל הניסים מדעתו, הן בדורנו התחברו כמה וכמה ספרים טובים ומועילים אשר מבארים את עשרת המכות ושאר הניסים, ויכול כל אחד לקרוא מתוכם או מהספר ילקוט מעם לועז.

מעלת המספר בשמחה ביציאת מצרים

ובזהר הקדוש (פרשת בא) האריכו רבותינו בדברים נשגבים על מי שמספר ביציאת מצרים, על ריבוי השמחה שעושה להקב"ה ועל גודל שכרו. ונביא את דבריהם: "כל בר נש דאשתעי ביציאת מצרים, ובהוא סיפור חדי בחדוה, זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאתי דהוא חדי מכולא, דהאי איהו בר נש דחדי במריה וקודשא בריך הוא חדי בהוא

סיפור". כלומר, כל אדם המספר ביציאת מצרים ושמח בסיפורו, עתיד הוא לשמוח בשכינה לעולם הבא שהיא השמחה הגדולה מהכל, לפי שאיש זה שמח בריבונו והקב"ה משתעשע בסיפור ההוא.

כאן מבואר השכר העצום שיש למי שמספר ביציאת מצרים, שיזכה לשמוח בשמחה השלימה העתידה, אבל יש לזה תנאי אחד. שיהיה האדם מספר את יציאת מצרים בשמחה ובחדוה. בשמחה על כך שזכינו שיש לנו בורא עולם ששומר אותנו ומגן בעדנו מכל צרה וצוקה, ובחדוה על כל הניסים והמופתים שחולל לנו השי"ת בהוציאנו משם.

וממשיך הזהר: "ביה שעתא כניש קודשא בריך הוא לכל פמליא דיליה ואמר לון, זילו ושמעו ספורה דשבחא דילי דקא משתעו בני וחדאן בפורקני. כדין כולהו מתכנשין ואתיין ומתחברין בהדייהו דישראל ושמעו ספורה דשבחא דקא חדאן בחדוה דפורקנא דמריהון, כדין אתיין ואודן ליה לקודשא בריך הוא על כל אינון נסין וגבורן, ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון".

כלומר, באותה שעה שעסוקים ישראל בסיפור יציאת מצרים, אוסף הקב"ה את כל הפמליא שלו ואומר להם, לכו ושמעו את סיפור השבח שלי שמספרים בני ושמחים בגאולתי. אז מתאספים כולם ובאים לשמוע את ישראל משבחים להקב"ה עד שמצטרפים אליהם המלאכים ומשבחים אף הם להקב"ה על כל הניסים והגבורות שחולל לישראל. ועוד מהללים לו המלאכים על העם הקדוש שיש לו בארץ השמחים בשמחת הגאולה של ריבונם.

והדברים אמורים כלפי כל אחד ואחד שמספר בשמחה את סיפור יציאתם של ישראל ממצרים. הקב"ה שמח ומשתעשע בו ואומר לכל צבא השמים ולכל מלאכי רום לכו ושמעו אותו, את בני אהובי זה שמשבח ומפאר לי על המופתים שעשיתי לו ולאבותיו.

וכאן מוסיף הזהר: "כדין אתווסף ליה חילא וגבורתא לעילא, וישראל בהווא ספורה יהבי חילא למאריהון. כמלא דאתוסף חילא וגבורתא כד

משבחין גבורתיה ואודן ליה, וכולהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כולהו. ובגין כך אית לשבחא ולאשתעי בסיפור דא כמה דאתמר". כמו שמלך בשר ודם, כאשר הוא שומע את בני מדינתו ואת נתיני ממלכתו משבחים את גבורתו ומעלתו, אזי הדברים מעודדים אותו ומתווסף בו כח, כך כביכול כלפי שמיא, הקב"ה מלך מלכי המלכים. כאשר יושבים ישראל בלילה זה ועוסקים בשבחיו של הקב"ה ומספרים את ניסיו ומופתיו, כביכול מתווסף כח בשמים לחולל מופתים נוספים לעם ישראל.

וכאשר אדם מתבונן בשמחה העצומה והנחת רוח שמסב לבורא עולם בְּסִפְרוֹ ביציאת מצרים, כאשר מעמיק בגודל הפעולות הנפעלות מכח דיבוריו בשבחי הקב"ה, ודאי שלא יתן שנת לעיניו ופוגה לעפעפיו, וירבה לספר בשבחי הקב"ה ברוב ששון ושמחה. וצריך לדעת שככל שאדם מאריך בזה, וכל מלה ומלה נוספת של שבח הקב"ה שאדם מוציא מפיו בלילה זה, יש לה את כל המעלות הללו, שהקב"ה שמח ומשתעשע בו ויזכה אף הוא לשמחה לעתיד לבוא.

וזהו עיקר ענין סיפור יציאת מצרים בלילה זה, להאריך בסיפור. שהרי כבר הקשו המפרשים במה התייחד לילה זה בסיפור יציאת מצרים, הלא בכל לילה ולילה מצווים אנו לזכור את יציאת מצרים. וביארו המפרשים שלילה זה יש בו תוספת של "והגדת לבנך", הגדה היא לשון משיכה וכמו שאמרו (ויק"ר פל"א ועוד) "נהר נגיד ונפיק". כי בלילה זה החיוב הוא להאריך יותר ויותר בסיפור יציאת מצרים^{כא}.

♦♦ ————— ♦♦♦ ————— ♦♦♦

כא. וכמו שאמרו בהגדה "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", וביארו המפרשים שהכוונה במילים "הרי זה" על האדם עצמו, שאם הוא מספר באריכות את ניסי ה' הרי זה סימן שהוא בעצמו משובח, שכן מבין הוא את השמחה הגדולה שהוא עושה בשמים ויודע את חשיבות סיפור יציאת מצרים לילדיו.

ואין זה מדת חסידות בעלמא אלא עיקר החיוב. וכמו שאמרו כן רבותינו בתוספתא ופסק כן מרן השולחן ערוך (סי' תפ"א ס"ב) שהחיוב לספר הוא עד שתחטפנו שינה. ופעם שמעתי מדודי

ועם אמנם שעיקר הסיפור הוא בעבור בניו שתקבע האמונה בלבם וכמו שהבאנו, עוד יש תועלת גדולה למספר, שתקבע האמונה אף בלבם. ואף שהוא כבר יודע את כל אשר אירע במצרים [ומסתבר יותר, שהוא רק חושב שידוע...], הלא בספרו את הסיפור באריכות ובהמחשה יכנסו הדברים יותר בלבם. וכמו שאמר המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בשם הקדמונים לבאר את הפסוק "האמנתי כי אדבר", האמנתי, ומדוע האמנתי? - כי אדבר. כיון שדברתי את הדברים ואמרתי אותם שוב ושוב, לבסוף נכנסו הדברים בלבי והאמנתי בהם באמונה שלימה.

וכך לשונו של הפלא יועץ (ערך פסח): הטעם שצונו יוצרנו בליל פסח להרבות לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, **מלבד שיש סודות עליונים** ובונה בשמים עליותיו, ומוסיף כח בפמליא של מעלה כמפורש בלשון הזהר הקדוש (פרשת בא) שהוא מלהיב את הלב וראוי לקרותו בליל פסח. עוד יש בה טעם לפי הפשט, כדי שירבה לקבוע **בלבו ובלב בניו** אהבת האל יתברך שמו ויראתו, כי זה כל האדם. וזהו **עיקר מצות הסיפור**, להגיד לבניו ביתו בסיפור יציאת מצרים איך הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, ואהבתו וחמלתו, ויכולתו והשגחתו, ושעל כן ראוי לנו לעבדו בלבב שלם ולשמור את כל מצוותיו, עד כאן דבריו.

כחה של התפילה בליל הסדר

ובהיות והקב"ה שמח בלילה זה בישראל מאד מאד, ואף נחשב להם הדבר כאילו הוסיפו כח בפמליא של מעלה ו"בונים הם בשמים עליותיו" כלשון הפלא יועץ, בודאי שזהו זמן המסוגל מאד שיבקש בו האדם וימלאו מן השמים תפילותיו ובקשותיו. ובפרקי דרבי אליעזר (פל"ב) אמרו רבותינו ש'אוצרות טללים נפתחים בזה הלילה', כלומר, אוצרות

ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצ"ל, שאם אדם הולך ללבוש פיג'מה ומתכוון לישון, זה אינו נקרא "עד שתחטפנו שינה" אלא עד שהוא חוטף את השינה...

בא להפריע לי בתפילתי והוא זה שמכניס בי מחשבות אלו, שאינני ראוי וכו'.

ואף אנו צריכים לנהוג כן. לא לחשוש ולבקש רק מעט, אלא לבקש עוד ועוד. ואפילו על הבקשה והתפילה עצמה אפשר לבקש ולהתחנן, שהקב"ה יעזורנו שנדע מה לבקש והיאך לבקש. ואף זאת יש לרמוז בדברי המשנה שם 'ואם אין דעת בבן [לשאול] אביו מלמדו'. אם אין לו דעת לשאול ולבקש, יכול הבן לבקש מאביו שילמדנו כיצד לשאול ועל מה לשאול ולבקש.

כי למרות שעל כל דבר אפשר לבקש, אבל אסור לשכוח את עיקר העיקרים. מה בן מבקש? - את אבא שלו. הוא רוצה שאביו יהיה אתו כל הזמן. וזה גם מה שאנחנו צריכים לבקש. את אבא שלנו לידינו. את הגאולה השלימה שעתה הוא העת המוכשר והמיועד לה. וכן על קרבתנו אליו עתה, שנזכה לעבדו בלב שלם להיות עבדים נאמנים לו ותורתו, בעסק התורה וקיום כל מצוותיו באהבה וברצון.

אהבת ה' את ישראל ועמידתו לימיננו בכל דור ודור

והבה נא, רבותי, נתבונן שוב בדבריו של הפלא יועץ שהבאנו. "זהו עיקר מצות הסיפור, להגיד לבני ביתו בסיפור יציאת מצרים איך הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, ואהבתו וחמלתו, ויכולתו והשגחתו".

זהו היסוד המרכזי והעיקרי שאתו צריך לצאת כל אחד ואחד מליל הסדר, ואותו צריך כל אחד להנחיל לבניו. את אהבתו העצומה של הקב"ה לנו, לבניו אהוביו. אהבה שאינה תלויה בדבר, אשר מחמתה הוא שומר עלינו בכל רגע ורגע בכלל ובפרט, ולא נותן למוט רגלנו.

הלא בעל ההגדה אומר כי אלו לא היה הקב"ה מוציאנו אז ממצרים, עדיין היינו אנו ובנינו משועבדים לפרעה ולמצרים. ואין זו מליצה, שהרי כבר אמרו רבותינו (מכילתא דרשב"י פי"ח פ"א) כי מעולם לא ברח עבד ממצרים, וזאת על ידי שהעמידו כלבים בשערי המדינה וכל פעם שהיה

אדם מנסה לצאת ולהמלט ממצרים היו הכלבים נובחים ובאים המצרים ותופסים את האיש. כלבים אלו פעלו על ידי כישוף נורא אשר לא היה כמוהו לשום אומה, וכמו שכתב רבי מרדכי הכהן ז"ל (מגורי האריז"ל בספרו שפתי כהן על התורה ריש שמות) כי עשרה קבין של כישוף ירדו לעולם, אחד נטל העולם כולו ותשעה נטלה מצרים³.

ואף על פי כן הקב"ה שידד את מערכות הטבע באהבתו את ישראל והוציאם. ובאמת, יציאה זו היתה טרם שנתמלא הזמן שנקצב לישראל להיות שם, וכמו שאמרו רבותינו במדרש (שהש"ר פ"ב פכ"א) על הפסוק "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, רבי יהודה אומר קול דודי הנה זה בא - זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש זה אתם נגאלין אמרו לו: משה רבינו, היאך אנו נגאלין והלא אמר הקב"ה לאברהם 'ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה' ועדיין אין בידינו אלא

נג. בדברים אלו, נוכל להבין דבר תמוה מאד. בשבת חול המועד של פסח, אנו קוראים את הפטרת העצמות היבשות. אנו קוראים כיצד הולך הקב"ה את יחזקאל הנביא אל בקעה אחת, והראה לו בה עצמות רבות. עצמות אלו היו של בני שבט אפרים, שעל פי חישובם הגיע הזמן עליו אמר הקב"ה לאברהם אבינו "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", וכבר צריכים לצאת ממצרים. יצאו לבדם, ונהרגו כולם, כי באמת עוד לא תם שעבוד ישראל ממצרים, ורק לאחר כמה שנים יצאו כל ישראל. יחזקאל עמד על יד הבקעה, התנבא על פי דיבור ה' על תחייתם, ואכן קמו כולם, למעט מי שהלוח בריבית. בזה הראה לו הקב"ה את תחיית המתים נגד עיניו, ויחזקאל התנבא אז על תחיית המתים העתידה להיות אף היא בפסח כפי שהבאנו למעלה, ובעזרת ה' היא תהיה בקרוב, במהרה בימינו אמן.

ולכאורה צריך להבין, הלא בפרקי דרבי אליעזר (פמ"ח) אמרו רבותינו שבני אפרים שיצאו מארץ מצרים מנו מאתים אלף איש, והיאך זה יצאו כולם, והלא אמרו רבותינו (מכילתא דרשב"י פי"ח פי"א) כי "מעולם לא ברח עבד ממצרים", והיאך זה יצאו עתה לא אחד ולא שנים, כי אם מאתים אלף?

אולם על פי דברי השפתי כהן שכתב כי מה שמעולם לא ברח עבד ממצרים היה על ידי כישוף [ויסוד הדברים בזוה"ק ח"ב דף כה. ודף לז.], אתי שפיר. כי כבר כתב רבי חיים פלאג'י (נפש כל חי מערכת כ' אות ט"ז) שאין הכישוף שולט בזרעה של רחל, וכן הוא בזוהר הקדוש (ח"ג דף שה.). על הפסוק "כי נחש ינחש איש אשר כמוני", שאין הכישוף שולט בזרעו של יוסף. ולכן יכלו בני אפרים לצאת ממצרים, יען בהם לא שלטו כישופי מצרים [ועיין תורת יעקב סי' ס"ו].

מאתים ועשר שנה. אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים. אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קיצים ועיבורין, מדלג על החשבונות ועל הקצים ועיבורין ובחדש הזה אתם נגאלין". כלומר, על אף שלפי מה שהקב"ה בעצמו אמר לאברהם אבינו ולפי מה שגזרה חכמתו יתברך היו צריכים ישראל להיות שם עוד מאה ותשעים שנה, הקב"ה ברוב רחמיו, כשראה את בני ישראל מעונים כל כך, שמע את שוועתם וחש לגאלם טרם הזמן.

ובהקדמה לספר עטה אור (בבא קמא), כותב שזהו אחד מיסודות היהדות אשר נוסך למתבונן בו עידוד תקווה ובטחון. הידיעה הברורה שהקב"ה - שהוא המנהיג של כל הבריאה ולו הכח והממשלה לעשות ככל שיחפוץ - התחייב להיות לנו תמיד לאלהים. כאשר אדם מתבונן בזה, הוא מתמלא עידוד ושמחה, הן במצב האומה בכללותה, והן על מצבו הפרטי. שהרי כידוע, כל מלך שהוא טוב ונאמן לעמו, מוסר את נפשו לטובת עמו בשעת הצורך, ולא רק בעבור כל האומה, אלא אפילו בעד יחידים ממדינתו ומבני מלכותו. וכך גם הקב"ה, הוא מלכנו הרב את ריבנו והלוחם את מלחמתנו, באופן כזה שכל מי שמגיע להצר ולהציק לכלל ישראל או למי מישראל, רואה הקב"ה את הדבר ומחשיב זאת כבא למלחמה עליו בעצמו.

וכמו שפירש רש"י את הפסוק שאמרו ישראל בשירת הים (שמות טו, ז) "וברוב גאוןך תהרוס קמידך", וכי מי הוא שיכול "לקום" על ה' יתברך? אלא אלו הם הבאים להצר לישראל ולהלחם עמו. שהרי כידוע מלכות אינה מלכות בלא עם, וכל ממשלתו של המלך ושררתו מתבטאת בכך שיש לו עם ואומה המכבדת ומייקרת אותו, נשמעת לקולו וסרה למשמעתו. ומכיוון שהעם של הקב"ה הוא עם ישראל, על כן כשמרעים לישראל ונלחמים עמו, הרי זה נחשב כמלחמה ישירה בה' יתברך.

ולכן, כאשר משה רבינו אשר לא זכה להכנס לארץ ישראל יחד עם ישראל נפרד מהם, כך הוא אומר: "שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן לבוא לרשת גוים גדולים ועצומים ממך עם גדול ורם בני ענקים".

לכאורה זו מלחמה חסרת תוחלת, שכן מחכים לישראל שלושים ואחד מלכים חזקים ועצומים, אולם משה רבינו מנהיגן של ישראל מחזק את ידיהם שלא לירא ושלא לחשוש ולפחד: "וידעת היום כי ה' אלהיך הוא העובר לפניך אש אוכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך". אילו באמת אתם הייתם נלחמים בהם, לא היה לכם כל סיכוי לנצח, אלא שלא אתם נלחמים בהם, כי אם הקב"ה, הוא שנלחם לכם.

לא רק בזמן משה הוא כן, אלא כך הוא גם לדורות עולם. שהרי בפרשת שופטים נצטוו ישראל שבכל פעם שיצאו אי פעם על פי ה' למלחמה אזי "ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אליהם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם". וברמב"ם מבואר שמה שאומרת התורה "אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם" הוא לאו גמור, וכל איש ישראלי החושש ומפחד מהאויב עובר באיסור מן התורה. ולכאורה צריך להבין, מה בכך אם אדם מפחד, וכי משום כן ראוי הוא להיות נחשב כמי שאוכל נבילות וטריפות? אך הסיבה היא יען "ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם". יהודי מאמין צריך לדעת שגם אם לאויב יש צבא רב כחול אשר על שפת הים, אין זה אלא כאין וכאפס, שהרי הקב"ה נמצא עם ישראל תמיד והוא הלוחם להם. אם ראויים הם ישראל - מנצחים במערכה גם אם הם מעטים כנגד אויב רב ועצום, ואם אינם ראויים ונגזרה הגזירה מלפני ה' יתברך, או אז אף אם יהיו ישראל רבים וחזקים, אין להם תקווה לנצח במלחמה¹⁷. נמצא שזה האיש החושש מריבוי חילות האויב, אמונתו בבורא עולם חלשה, ופשוט אם כן מדוע הוא עובר בלאו.

כד. וגם אז, בזמן שישראל נגפים לפני אויביהם, זהו מאהבתו של הקב"ה. וכמו שאומר הפסוק (ישעיהו מב, כד) "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים הלא זה ה' חטאנו לו", כלומר, שתכלית צרותיהם של ישראל הוא להשיבם ולהחזירם אליו בזמן שחטאו, וזו היא טובתם האמיתית הנצחית והקיימת לעד. ואף אז, הקב"ה מכה את ישראל כאב המכה את בנו, בשיעור ובמדה קצובה, בדיוק מירבי כפי הנצרך, ולא יותר.

וגם עתה, אחר שחטאנו והגלה אותנו הקב"ה לבין האומות, גלות ארוכה אשר לא היתה כמותה לישראל מאז היותו לעם, הקב"ה לא נטש אותנו, עיניו צופיות עלינו בהשגחתו עלינו ואינו נותן למוט רגלנו. ומראש הוא כבר הבטיחנו על זה כדי שלא נתייאש ואמר "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתי ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם".

וכל מי שהוא בר דעת ועיני שכל לו, מבין שכמו שבמשך כל הגלות הארוכה הזו, קרוב לאלפים שנה, היינו ללא שלטון משלנו וללא טריטוריה עצמאית, ועברנו את כל הגלויות הקשות בין האומות רק בהשגחת עיני ה' הפקוחות עלינו תמיד, כך גם עתה. גם עכשיו שיש לנו שלטון וצבא משלנו, הוא אינו יכול להועיל לנו אפילו כגרגיר השום מצד עצמו, אלא רק בגזירת ה' יתברך היודע בחכמתו כיצד ראוי להנהיג את ישראל לטוב בעבורם. וזו השמירה המועילה ביותר אשר אין עוד כמוה בכל קצוות תבל, ולזה משבח משה רבינו את עם ישראל לפני מותו ואומר "אשריך ישראל מי כמוך, עם נושע בה', מגן עזרך ואשר חרב גאוותך". לשמירתו של הקב"ה עינינו תלויות ובה אנו גאים, ולא בכל דבר אחר ח"ו.

ובלילה זה תפקידנו לעורר את ההבנה הפשוטה הזו ולהחדיר את ההכרה הזו בנו ובבנינו. ומאחר וזהו ענינו ותמציתו של ליל הסדר, אנו מזכירים הבטחה זו באמצע ההגדה ואומרים "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם". מה פירוש "והיא שעמדה", מי היא זו שעמדה לנו?! ההבטחה הזו. ההבטחה שהבטיח לנו בורא עולם שלעולם לא יעזבנו ולא יטשנו, ויעמוד לימינו להושיענו מכל הרודפים אותנו.

שמירת הקב"ה לישראל והצללתם מידי מבקשי רעתם

ועל מילים אלו, 'הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם', ישנם כמה ביאורים נכונים. הביאור הפשוט, שהקב"ה תמיד שומר עלינו מכל מבקשי נפשנו

ומושיענו מכל אויבינו, וכפי שהבאנו את אשר ראינו בכל הדורות כולם שהקב"ה עמד לימינם של ישראל ולא נתן למוט רגליהם, הפר עצת אויביהם והביא עליהם את אשר זממו לעשות לישראל.

אך החפץ חיים מבאר בספרו זכור למרים, ביאור נוסף. כי הקדוש ברוך הוא מצילנו **מידם**, הכוונה היא שהקדוש ברוך הוא מסובב שההצלה לעם ישראל תבוא באמצעות אויביהם **ועל ידם**. ובזה מוציא הקב"ה מלב הטועים החושבים כי הגם שהקב"ה מציל את ישראל, מכל מקום הסכנה הבאה על ישראל אינה תלויה בו. כי כאשר מסובב ה' שהאויבים של ישראל הם הם הגורמים ומביאים לבסוף את תשועתם של ישראל, הרי שנראה לעין כל כיצד כל המאורעות לא היו אלא בידי השי"ת ובהשגחתו. הוא שהביא את הקושי והסכנה לישראל בכדי שישבו אליו ויתחזקו בתורה ומצוות, והוא שהסיר את הקושי אחר ששבו אליו ישראל.

וכך ראינו במקומות רבים, והראשון שבהם היה בעת צאתם של ישראל ממצרים. שהרי גואלם של ישראל היה משה רבינו, הוא שנטל על שכמו את משא העם והוציאו ממצרים. והיכן גדל משה? - בביתו של מלך מצרים, פרעה הרשע. בתו משתה את משה מן הנילוס והביאה אותו אל בית אביה, ובמשך שנים גידל פרעה את מושיען של ישראל בביתו, בלא שידע כלל. הרי שפרעה הרשע, שכל כך התאכזר לישראל ומירר את חייהם, הקשה את לבו ומיאן לשלחם, הוא בעצמו קירב והביא את ישועתן של ישראל.

גם בימי המן הרשע היה זה כך. הלא ישועתם של ישראל מגזירת המן הרשע לא התרחשה אלא באמצעותה של אסתר שהכניסה עצמה לסכנה ולפיקוח נפש עבור ישראל, וה' ברחמיו חולל את הנס על ידה. וכיצד הגיעה אסתר למלכות? - על ידי המן הרשע בעצמו. הוא שייעץ לאחשורוש להרוג את ושתי כאשר לא שמעה בקולו, ונמצא שהוא שגרם למפלתו ולביטול הגזירה על ישראל.

וכך היה לאורך הדורות כולם, שפעמים רבות נוכחו כל יושבי תבל כיצד אויבי ישראל והחפצים ברעתם הם בעצמם אלו שהביאו את

ישועתם. ובזה נראה והתגלה לעין כל כיצד כל ההתרחשויות כולם, השעבוד והגאולה, הגזירה וביטולה, לא באו אלא בהשגחתו הפרטית של הבורא יתברך, היודע את הטוב והמועיל לבניו חביביו ופועל כל פעולותיו להיטיב להם.

ופירוש נוסף כתבו המפרשים, לבאר את המילים הקדוש ברוך הוא מצילנו **מידם**. כי כבר אמרה הגמרא "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים, שנאמר, הן יקטלני לו אייחל". כלומר, גם כאשר האדם נמצא בידי אויביו ומבקשי נפשו, ונראה כי אין לו דרך להמלט מצרתו ומרה תהיה אחריתו, אל לו להתייאש. כי הקדוש ברוך הוא מביט וצופה בעולמו כל הזמן, משגיח בצרתו של בנו, ויכול לחוש להצילו בכל רגע ורגע.

וזהו שאמר בעל ההגדה כי הקב"ה מצילנו מידם, כי גם כאשר עומדים עלינו אויביו לכלותנו ונראה שאכן תקוותם ומחשבתם מתקיימת להם, וישראל נתונים כבר בידיהם לעשות בהם ככל שירצו, הקב"ה חש ברגע להצילנו ולהושיענו מידם, **מתוך ידם**.

וגם זאת ראינו בכל הדורות. החל מיעקב אבינו ע"ה, בעת שברח עם רחל ולאה מלבן הרשע, והוא רדף אחריו והשיגו. וכך אומר לו לבן (בראשית לא, כט) 'יש לאל ידי לעשות עמכם רע', אתה כבר ביד שלי ויכול אנכי לעשות בך את אשר יעלה על לבי. אך באמת היו אלו דיבורי סרק ויעקב לא התפעל מהם כלל, כי הקב"ה 'מצילנו מידם', אין לבן יכול לגעת בקצה צפרנו אם לא יסכים לכך ה' יתברך. גם בהמשך מסעו של יעקב, בדרכו לארץ ישראל, כאשר פגש בעשיו אחיו שבא להורגו 'וארבע מאות איש עמו', בסופו של דבר רץ אליו עשיו ונישק אותו.

כך היה בעת שעבודם של ישראל במצרים, אשר היו נתונים ישראל בידיהם של המצרים ללא כל יכולת להמלט משם בדרך הטבע, ואשר לא האמין אף אחד שיכול להיות כדבר הזה שתצא אומה שלימה מארץ מצרים אשר מעולם לא ברח ממנה עבד, והקב"ה הוציאנו משם.

בשנת ת"ר, בימי חודש אדר, התרחשה עלילת הדם המפורסמת בדמשק, עת שיצא איזה כומר מהעיר ונעלם, והנוצרים נצלו זאת כדי לשכנע את המושל הטורקי שהיהודים הם שרצחוהו כדי להשתמש בדמו לאפיית המצות. באותם ימים נעשו פרעות רבות ורעות ביהודים, מהם שנהרגו במיתות משונות ומהם שכפו אותם לעבור על דתם, עד שהשר משה מונטיפיורי מלונדון ועמו עוד כמה גדולים עמדו לימין אחיהם ופעלו לעצירת והפסקת הגזירות.

רבה של דמשק באותה העת, רבי יעקב ענתבי, מספר במכתבו אודות הימים הקשים שעברו אז על היהודים, ומתאר שם את כוס התרעלה ששתה הוא עצמו בזמן שעצרו אותו הטורקים וייסרוהו בייסורים קשים. בתוך דבריו מספר רבי יעקב ענתבי, שפעם אחת נקרא אל המושל הרשע שהודיע לו שהיות ועוד לא המציאו היהודים את הכומר לידיהם, החליט להרוג אותו, את רבם של היהודים.

וכך היה, כפתוהו על שולחן וציוה המושל לאחד החיילים שיקח את חרבו ויהרוג אותו, ואכן, החייל הניף את חרבו והניחו על צוארו של רבי יעקב, אך לרבי יעקב לא אירע דבר, כי החייל לא הניח את החרב על צדה החד אלא על הצד ההפוך [כי המושל רק רצה להבהילו באומרו אולי הוא יודה במעשה בזמן שתהיה החרב על צוארו].

וכותב רבי יעקב ענתבי, רק אז, בזמן שהיתה החרב על צוארי, הבנתי מהו שאמרו רבותינו "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים", לא אמרו "אפילו חרב מונחת", אלא אפילו "חרב חדה", לא רק כשמונחת לאדם חרב על צוארו כאשר עשו לי, אלא אפילו מונחת על צדה החד, גם אז אל לו לאדם להתיאש מן הרחמים, כי תמיד, בכל מצב, יכול הקדוש ברוך הוא להושיע את בניו אהוביו.

אהבת ה' את ישראל והשגחתו עליהם בכל מצב

ואמנם, יש הטועים וחושבים שכל זה רק כאשר ישראל עושים את רצונו של הקב"ה, אך כאשר עוברים על רצונו הוא אינו אוהב ושומר את

ישראל. וזהו שיבוש נורא וטעות עצומה, שכן לשנתבונן עוד בגאולת ישראל ממצרים נראה ונמצא שהקב"ה גאל אותם למרות שלפי מצבם הרוחני לא היו ראויים לכך כלל וכלל. שהרי ישראל היו אז בתוך מ"ט שערי טומאה, עד כדי כך שמצינו שבעל ההגדה דורש את הפסוק "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה... ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה'", 'אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא שליח', וביארו המפרשים שמוזכרים כאן שלושה כינויים אלו 'מלאך' 'שרף' ו'שליח', לרמוז על שלושה שליחים אשר היו ראויים לגאול את ישראל. 'מלאך' זה אותיות 'מיכאל', שאף על פי שמיכאל הוא שרם של ישראל - בכל זאת 'לא ע"י מלאך', ו'שרף' הוא גבריאל שנקרא כן משום שהוא שר האש, וגם על ידו לא היתה הגאולה, ו'שליח' הכוונה למשה רבינו ע"ה, כי 'משה' בגימטריא [עם מנין שלושת האותיות] יוצא 'שליח', וגם על ידו לא היתה הגאולה, כי אם ע"י הקב"ה בעצמו.

ולכאורה צריך להבין, מדוע באמת לא היתה הגאולה על ידי שליח, והלא בלאו הכי כל מסעם של ישראל ארבעים שנה במדבר היה על פי משה או על פי מלאך, וכמו שאמרה התורה "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי", ומפני מה הוזקק הקב"ה לרדת בעצמו ולגאול את ישראל?!

ואת הטעם בזה גילה רבינו האריז"ל (ליקוטי תורה תהלים פד). הוא מסביר שארץ מצרים היתה כל כך טמאה עד שאפילו אם היה בא לשם מלאך בכדי להוציא את ישראל, היה המלאך נפגם ומתקלקל מריבוי הטומאה.

עד שדרשו חז"ל במדרש (שוחר טוב קיד): 'גוי מקרב גוי, כאותו רועה שמכניס את ידיו למעי הבהמה ומוציא משם את העובר', והיינו שדרשו רבותינו 'קרב' מלשון קרביים - מעיים, כי עם ישראל היה במצרים במציאות כזו שהיה ממש בלוע כל כולו במצרים, בטל וטפל למציאות הטומאה של מצרים מרוב הגזירות, השעבוד, והירידה הרוחנית.

ואף על פי כן, הקב"ה ברחמיו המרובים, לא עזב את ישראל. וכך איתא במדרש (שהש"ר פ"ב) על הפסוק 'קול דודי הנה זה בא', "רבי נחמיה אמר, קול דודי הנה זה בא - זה משה. בשעה שאמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו, משה רבינו, היאך אנו נגאלין והלא אין בידינו מעשים טובים? - אמר להם, הואיל וחפץ בגאולתכם אינו מביט במעשיכם הרעים, ובמי הוא מביט, בצדיקים שבכם ובמעשיהם כגון עמרם ובית דינו". כלומר, שהקב"ה בוחר להביט רק על הצדיקים עושי דברו ומעלים את עיניו מעושי הרשעה, בכדי שיוכל להוציא את ישראל.

ודעה נוספת המובאת במדרש, היא דעת רבנן. "רבנן אמרי, קול דודי הנה זה בא - זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו, משה רבינו, היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו?! - אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בעבודת כוכבים שלכם אלא מדלג על ההרים ואין הרים אלא עבודת כוכבים". עד כאן דברי המדרש. הרי שלביאורם של רבנן, אף למעשיהם של הצדיקים לא צריך הקב"ה, וגם כאשר ישראל חוטאים בחטא החמור ביותר, בעבודה זרה, כאשר מתעוררים רחמיו לגאול את ישראל אין דבר העומד לנגדו ומיד הוא מוציאם מאפילה לאור גדול, בכח אהבתו אותם שאיננה תלויה בדבר.

ובזה נוכל להבין, כותב בספר עטה אור, מדוע האריכה התורה כל כך בפרשת בלק ובלעם. הלא לכאורה הוא דבר תמוה, מדוע האריכה התורה לספר על כל המזבחות והקרבות שהקריבו שני אלו הרשעים?!

אך ההסבר בזה הוא, כי בלק כבר ראה את אשר אירע לקודמו, עמלק הרשע, והבין כי בדרך הטבע לא יוכל לישראל. התבונן בלק כיצד נצחו ישראל במלחמתם עם עמלק, וראה שהיה זה באמצעות תורה תשובה ותפילה. תורה - כמבואר מזה שיהושע הוא שנשלח להלחם בעמלק למרות שהיו גדולים ונכבדים יותר ממנו [כמו שכתב הרמב"ן], והטעם, כי הוא "נער לא ימיש מתוך האהל", כח התורה בידו. תשובה - כמו שנאמר "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" ודרשו רבותינו במסכת

ראש השנה (כט.) "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים". ובתפילה - כמו שנאמר "ויהי ידיו אמונה עד בא השמש", ופירש רש"י "ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפילה נאמנה ונכונה".

ראה בלק כל זאת, הבין שבדרך הטבע אין הוא יכול לישראל כיון שהקב"ה אתם, והחליט להלחם עמם בטקטיקה אחרת. קרא בלק לבלעם וטיכס יחד אתו עצה כיצד ניתן להסיר את אהבת הקב"ה מישראל. והתורה מאריכה בכל מעלליהם ומספרת כי "נשא בלעם פניו המדבר" והכוונה בזה שהזכיר בלעם לפני ה' יתברך את חטא העגל שחטאו ישראל, בכדי שישוּב הקב"ה ויכעס עליהם. ובאמת מעשה העגל היה חטא עצום ונורא, וכמו שאמרה הגמרא (שבת פח:) "עלובה כלה שמזנה תחת חופתה", עדיין היו ישראל עומדים למרגלות הר סיני אחר שראו מראות אלהים וקבלו את התורה הקדושה, וכבר חטאו בעגל.

לא הסתפקו בזה הרשעים, והקריבו שבע קרבנות כנגד שבעת הקרבנות שהקריבו - להבדיל אלף אלפי הבדלות - אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. בכך רצו בלק ובלעם להסיט את אהבתו של הקב"ה אליהם, ובכך לחרוץ כליה על בני ישראל. ושוב, התורה מאריכה ומספרת כיצד טרחו הרבה רשעים אלו, ובנו שבעה מזבחות שוב ושוב, יותר ממה שהקריבו אבותינו, בכדי שהקב"ה יפנה אליהם.

ולא עלתה בידם. במדרש (ילקו"ש בלק כב, ב) כתוב שבשעה שהקריבו בלק ובלעם את קרבנותיהם, ישב הקב"ה ושחק עליהם. ועוד אמרו רבותינו (מדרש תהלים, ד) "בשעה שהקריב בלעם את הקרבנות אמר לו הקב"ה, רשע! ממך אני מקבל קרבנות?! - 'טוב מלוא כף נחת' (קהלת ד, ו). הקומץ של סולת שמקריבין לי בני עם התמיד ערב לפני מכל הקרבנות שאתה מקריב לפני". והאמת היא, שמבואר בגמרא בברכות (ז). שמכל מקום היה קטרוג על ישראל, והוצרך הקב"ה לשנות את הנהגתו באותם ימים וביטל אז את מדת הדין והכעס בכדי שלא יפגעו ישראל.

וזהו הטעם שהאריכה התורה כל כך בסיפור זה. בכדי להראות ולהודיע, כי הגם שעשו בלק ובלעם השתדלות גדולה לקטרג על ישראל, ובאמת היה קטרוג, ועוד הוסיפו והתאמצו למצוא חן בעיניו בהקרבת קרבנותיהם, לא נתן להם הקב"ה להפיק את זממם, וגילה לעין כל כי כלל ישראל הם בניו ואהוביו ולעולם הוא אינו מסיר מהם את אהבתו ואת השגחתו ושמירתו עליהם, יהיה מה שיהיה.

ומטעם זה נהגו בהרבה מתפוצות ישראל לקרוא בליל הסדר את שיר השירים, יען בה נגלית אהבתו העצומה של ה' יתברך לבני ישראל ללא תנאי וללא קשר למצבם הגופני או הרוחני, וכמו שכתב רש"י ז"ל בפתיחתו לפירושו על שיר השירים. רש"י לא כתב הקדמה לאף אחד מפירושו, לא לפירוש התורה שלו ולא לפירוש הש"ס, אולם לשיר השירים הוא כתב הקדמה קצרה, בה הוא מתמצת את ענינה של שיר השירים^י. וזה לשונו: "ואומר אני, שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חורבן אחר חורבן ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חיבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה, ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים. ויסד ספר הזה ברוח הקודש, בלשון אשה צרורה אלמנות חיות משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה, מזכרת אהבת נעוריה אליו ומודה על פשעה. אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה אשר בהם נקשר עמה באהבה עזה להודיעה, כי לא מלבו ענה ולא שילוחיה שילוחין, כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה". כלומר, למרות שישראל עשו מה שעשו וחטאו במה שחטאו והגלה אותם הקב"ה לבין האומות, לא מרצונו הגלה אותם, ועדיין הוא אוהב אותם באהבה עזה כאיש לאשתו, עדי ישוב אליה ברחמיו ויקרבנה אליו.

♦♦ ————— ♦♦♦ ————— ♦♦♦

כה. וכן כתב הקדמה לספר זכריה. ועוולה גדולה עשו חלק מן המדפיסים ששלחו ידם והשמיטו הקדמות אלו.

ודודי ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל סיפר על אחד מגדולי רבני ירושלים שהיה מנהגו לקרוא את שיר השירים במתינות ובנעימות אחר גמר הסדר בכל שנה ושנה. פעם אחת התאחרה השעה והיה הרב עייף מאד אחר גמר הסדר, והחליט שלא לקרוא את שיר השירים [שהרי קריאתה אינה אלא מנהג], ולהשלימה פעם אחרת. למחרת קם בבוקר, ולהפתעתו, לא יכל להוציא קול מגרונו. הבין הרב כי יש דברים בגו, וביקש לדעת על מה זה קרהו ככה. ואכן, בחלומו גילו לו מן השמים, כי בליל הסדר חיכו בשמים לשמוע אותו קורא את שיר השירים, חיכו שיתגבר על עייפותו ויקרא, חיכו וחיכו, ומשלא קרא, נגזר עליו שיהיה צרוד למחצית השנה. וזאת, כי עיקר הלילה הוא לספר בשבחי הקב"ה שהוא לנו מלך מגן ומושיע ואב רחום וחנון האוהב אותנו בלא שיעור, גבול, או תנאי. והסיפור בשבחי הקב"ה עושה נחת רוח גדולה בשמים ופועל פעולות נשגבות וכפי שהבאנו מדברי רבותינו בזהר הקדוש, ומשלא קרא את שיר השירים שהוא שיר שכולו רצוף אהבה בין הקב"ה לכנסת ישראל, נגרם צער בשמים.

זהו ענינו של הלילה. לידע ולהודיע קבל עם ועולם כי הקב"ה אוהב אותנו גם אם חטאנו, גם אם נכשלנו, וגם אם התרחקנו. בלילה זה אנו מחדדים בנפשנו את הידיעה וההכרה באהבתו של ה' לבניו גם אם הם במצב רוחני ירוד. וכל המחשבות שמביאות את האדם לידי יאוש, מחשבותיו אודות מצבו הרוחני השפל, עד כי בטוח הוא שהקב"ה לא אוהב אותו כמו שהוא, שקר הם! ומעצת היצר הנם. וכמו שכתב רבינו חיים ויטאל בשערי קדושה (ח"ב שער ד') שהתחלת הסתת היצר היא בעצבות וביאוש. היצר, הוא שמגיע לכן אדם בפנים צדקניות ואומר לו, ראה איך אתה נראה, כמה וכמה עבירות עשית¹⁹.

◆◆◆◆◆
נו. ובספרים מובא על האדמו"ר השר שלום מבעלזא זצ"ל, שהיה מנהגו בליל הסדר להסתובב בעיר לראות היאך עורכים כלל ישראל את הסדר. פעם אחת כאשר הסתובב בעיר עם תלמידו שהתלווה אליו, עברו ליד בית של יהודי פשוט ושמעו שהיה קורא את ההגדה, וכאשר הגיע

וכאשר אדם מתבונן בזה, הוא מתמלא שמחה. הוא שמח בעצם הזכות להשתייך לעם ישראל, בניו אהוביו של הקב"ה. הוא שמח בהשגחתו

למשפט 'לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך', טעה וקרא: "לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מחותנים לפניך". התלמיד שהיה עם האדמו"ר לא יכל להתאפק ופרץ בצחוק. אמר לו רבו האדמו"ר הקדוש מבעלזא, אל תצחק. אמנם היתה זאת שגיאה, אבל יש בשגיאה הזו גם אמת, ויש בה גם לימוד מוסר בשבילנו, ואבאר לך את הדברים.

מעשה היה, בעשיר אחד שהיתה לו בת צנועה וחסודה, בעלת מדות טובות ויראת שמים, ממש כלילת המעלות. כאשר הגיע פרקה להנשא, חיפש העשיר בחור מתאים בעבורה, אך הזמן חלף וחלף ולא מצאו שידוך המתאים לכלילת המעלות שכזו.

ראה העשיר שהזמן חולף ועובר לו ועדיין לא נמצא לה זיווגה, וגמר בליבו לצאת מן העיירה ולחפש עבורה שידוך בעיירות אחרות. ואכן נסע ונדד ממקום למקום, עד אשר הגיע פעם אחת לכפר קטן, נכנס לבית המדרש שם וראה בחור היושב ולומד בפניה בשקידה רבה. בא עמו בדברים ומצא כי הוא בחור טוב לב חריף ומופלג בתורה. בדק אחריו היטב ומצא כי הבחור הנו גם ירא שמים מרבים, והחליט שזה הבחור ראוי להיות חתנו, על אף שהיה הבחור עני מרוד וחסר כל. מיד שלח העשיר מכתב לאשתו ובתו בו הוא מבשרם כי ברוך השם מצא חתן מיוחד ושתבוא כל המשפחה לאותו הכפר לשמחת החתונה. ואף על פי שלא ראוי שחתונה לבת עשירים תערך בכפר כה קטן ועלוב, מכל מקום מאחר וחתן כזה אין בנמצא - תעשה החתונה בכפר הלז.

העשיר תפר לחתנו חליפה מפוארת לחתונתו, וכאשר העניק לו את החליפה, נטל ממנו את חליפתו הקודמת הקרועה והבלויה שהיתה לו. הבחור שם לב כי חותנו העשיר שומר את חליפתו הישנה אצלו, והדבר היה לפלא בעיניו. הוגיע הבחור את מוחו עד שהבין כי בודאי הטעם ששומר חותנו את חליפתו הישנה הוא משום שרוצה שאם יארע פעם דבר מה שלא כשורה ותהיה מריבה ביניהם, יוציא לו חותנו את חליפתו הישנה ויאמר לו: תראה איך היה מצבך מלפנים, תזכור כיצד חיית את חייך בעניות מרודה וזכור מי הוא זה שהעלה אותך לגדולה.

הגיע זמן החתונה, ובשעת הסעודה ישבו המסובים וסעדו את לבם במיטב המאכלים הפשוטים שיכל הכפר לספק. לפתע, הבחינו כמה מהמסובים במחזה מוזר. הם ראו כי החתן, הוא ולא אחר, פורס לעצמו פרוסת לחם שחור ומכניסה לתוך כיס חליפתו הפנימי. הנוכחים לא יכלו לכבש את פליאתם, ושאלו את החתן על מעשהו.

הסביר החתן, זו תשובה המוכנת לחותני. אם יבוא יום ויוציא לי הוא את חליפתי הישנה ויאמר לי ראה איך היה מצבך פעם וזכור מי העלה אותך לגדולה, אוציא לו אני את הלחם השחור ואשאלנו, וכי איזה עשיר עושה חתונה לבתו בכפר עלוב עם לחם שחור?! - ובהכרח שאתה הוא זה שרצית אותי לחתן, אתה הוא זה שהסכמת לעשות החתונה בצורה כזו ולוותר על כל מעדני עולם בשביל לזכות בי לחתן, ואם כן לא עלי תלונותיך.

כך, אמר השר שלום מבעלזא לתלמידו, הוא גם בין הקב"ה לישראל. הקב"ה אומר לישראל, ראו נא את המרור והזכרו בימי ענייכם, כיצד הייתם עבדי עולם לפרעה ולעמו אשר מיררו חייכם

הפרטית של השי"ת ושמירתו עליו. והוא שמח באהבתו של הקב"ה שאוהב אותו גם אם חטא ונתרחק. ואז, כשאדם מתבונן ומעמיק בדברים, הוא יכול לספר את שבחי הקב"ה ואת הניסים והנפלאות שעשה עמו בשמחה כמו שכתבו רבותינו בזהר הקדוש, וממילא הוא גם שב לאלהיו בכל נפשו ושם אל לבו לעבוד את הקב"ה בשמחה לעשות לפניו נחת רוח תמיד^י.

בקושי, ואנכי הוצאתי אתכם מן השעבוד ועשיתי לכם טובה אחר טובה, ומדוע שכחתם אותי שוב?! ואנו מביטים במצה ומשיבים לבורא עולם, אבל מי הוא זה שרצה אותנו, ומי הוא זה שגאלנו ממצרים מהר כל כך עד שלא הספיק הבצק שלנו להחמין, מרוב רצונו להוציאנו משם? - אתה, בורא העולם, שרצית בנו שנהיה לחתן לתורתך הקדושה, ולכן, על אף שלפעמים איננו עושים רצונך, אבל אתה הוא זה שרצית ובחרת בנו מאז ומעולם, ולעולם אתה רוצה בנו. ומעתה, חיך השר שלום מבצלזא, ודאי תבין את מה שאמר היהודי 'בשעה שמצה ומרור מחותנים לפניך'. כי אכן, באמת המרור והמצה מחותנים טובים המה...

כז. אלא מאי, טבעו של אדם לראות שחורות. להתבונן כל העת מה לא טוב לו, ולחשוב מחשבות כיצד הבורא לא דואג לו. היה פעם יהודי ששאל את הבן שלו, מה שלומך, והוא השיב לו, אבא, עדיף שלא תשאל. המצב גרוע מאד, יש קשיים בפרנסה וגם אני מצונן... אמר לו האב, שמע בני יקירי. אם כך הדבר, כדאי שתצא לטיול, להתאוורר קצת. בוא אתי לטיול על חשבוני. הבן הסכים בשמחה, והם נכנסו לרכב. החל האב בנסיעה, והבן שואל: 'אבא, לאן נוסעים', והאב משיב לו, חכה, הפתעה. נסעו ונעצרו בפתח בית חולים. לפליאתו של הבן יצא האב מהרכב ונכנס עמו בשערי בית החולים, מסתובבים והולכים ממחלקה למחלקה, והאב שותק. לאחר כמחצית השעה, פנה האב אל בנו ואמר: ראה בני, אמרת שמצבך גרוע מאד, נכון?! והנה לך, בוא ותראה כיצד נראה מי שמצבו גרוע מאד. יש שמוכה הוא וחבול בכל גופו, ויש גם מי שאינו יכול לנשום בכוחות עצמו. אתה - בריא כשור הנך! קודם שתתלונן ותתמרמר על מה שאין לך, תשמח ותודה על מה שקבלת.

וכל אחד ואחד צריך לזכור כל רגע ורגע, כי הגם שיש בעיות, למרות שיש קשיים ונסיונות, מכל מקום אסור לו לשכוח את כל חסדי ה' המלווים אותו על כל צעד ושעל. כי באמת אנו מוקפים בחסדי ה' מכל עבר ופינה, אלא שאדם כבר רגיל לכל הניסים שמלווים אותו והוא דש בהם עד שאינו מרגיש אותם, וכמו שאמרו בגמרא (נדה לא.) 'אין בעל הנס מכיר בניסו'. ועל האדם לעיין ולהתבונן בעצמו, להכיר ולהרגיש את חסדי ה' המקיפים אותו, ואז יוכל לבוא לידי אהבת ה'.

והיא היא הדרך לקיים את שצוותה התורה "ואהבת את ה' אלהיך". וכבר כתב בספר החרדים שכמו שאמרו בגמרא (ברכות יד:) על מי שקורא קריאת שמע בלא תפילין הרי הוא כמעיד עדות שקר בעצמו, שהרי קורא הוא את צווי התורה "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך" ולא מקיים זאת, כך גם מי שקורא "ואהבת את ה' אלהיך" ואינו אוהב אותו באמת, הרי הוא כמעיד עדות שקר לפניו ח"ו. והיאך הדרך להגיע לאהבת ה' - על ידי כך. על ידי שאדם מתבונן כיצד ה' יתברך אוהב אותו תמיד וחפץ להיטיב לו. אז מתעוררת גם אצל האדם האהבה לבורא יתברך.

וכך כותב הפלא יועץ: "עיקר זכירת יציאת מצרים, הכל הוא כדי שהחי יתן אל לבו הדברים האלה לעומק ולרוחב, וישמח ישראל בעושי ויבוא ליראה ולאהבה את השם הנכבד והנורא, ולדבקה בו ולעבדו בלבב שלם, כי כן ראוי אחרי הודיע אלהים אותנו אהבתו וחיבתו וגודל יכולתו ועוצם השגחתו". ומטעם זה איתא בתקוני הזהר (דף עו:): שענין יציאת מצרים נכפל בתורה חמישים פעמים, ומטעם זה רבו כל כך המצוות שהם זכר ליציאת מצרים, כי זהו שורש ויסוד האמונה, "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב", וברחמיו ובאהבתו את ישראל הוא אף משדד בשעת הצורך את מערכות הטבע בעבורם.

השגחת ה' על ישראל היא הוכחה לאמונה

ולכן נקרא חג הפסח 'חג האמונה'. כי כאשר מתבוננים ביסוד זה באים בנקל לאמונה אמיתית, וכל מי שמביט בעינא פקחא בדבר ונוכח לראות כיצד ה' שומר על ישראל בכל הדורות ואינו נוטש אותם למרות שיעבור עליהם מה שיעבור, רואה במוחשיות את קיומו של הבורא ושל ההשגחה העליונה. ודבר זה הוא פשוט למתבונן ויודעים אותו גם אומות העולם, וכפי שידוע המעשה במלך צרפת שביקש מהכומר שלו שיוכיח לו על קיום ההשגחה העליונה, ואכן הכומר היה מגיע אל המלך בכל יום ומביא לו הוכחות שונות, והמלך היה דוחה לו את כל הוכחותיו. ויהי כאשר ארכו הימים, פקעה סבלנותו של המלך וביום אחד אחר שהמלך דחה שוב את כל הבלי הכומר, אמר לו המלך, ראה כמה הוכחות כבר הבאת ואת כולם דחיתי ופרכתי לך, עתה אני נותן לך הזדמנות אחרונה להוכיח לי על קיום ההשגחה העליונה ואם לא - פה תהא קבורתך. אחר כמה

דרך אגב, פעם שאל אותי אחד על פסוק זה, שהרי כבר דרשו חז"ל "בכל נפשך", אפילו נוטל את נפשך. ונפשו בשאלתו, כיצד יוכל לדעת אם כבר הגיע למדרגה זו של אהבת ה' אפילו אם נוטלים את נפשו?! - והשבתי לו, אתה יכול להוכיח בבדיקה פשוטה מאד. אם בבוקר, כשמצלצל השעון ואתה צריך לקום לתפילה, אתה מתהפך לצד השני, הרי שלא הגעת למדרגה זו... אולי אתה אוהב את ה', אבל לישון אתה אוהב יותר...

ימים שב הכומר למלך ואמר לו: יש לי ראייה שאין עליה פרכא לקיומה של ההשגחה האלוקית העליונה, והיא - קיום העם היהודי. הקיום של כלל ישראל מאז היותו לעם ועד היום, כבשה אחת בין שבעים זאבים, זו היא ההוכחה הנצחת ביותר על קיום ההשגחה העליונה. וקיבל המלך את דברי הכומר.

והיעב"ץ בהקדמה לסידור שלו 'בית יעקב' כתב דברים נפלאים בענין זה, וזה לשונו שם: איך לא יבוש הכופר בהשגחה ויעמוד נכלם, מי שיעיין ביחוד ענייננו ומעמדנו בעולם, אנחנו האומה הגולה שה פזורה, אחר כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפים בשנים, ואין אומה בעולם נרדפת כמונו, מה רבים היו צרינו מה עצמו ראש הקמים עלינו מנעורינו, להשמידנו לעקרנו ולשרשנו, מפני השנאה שסיבתה הקנאה רבת צררוננו, גם לא יכלו לנו לאבדנו, כל האומות הקדומות העצומות, אבד זכרם בטל סברם סר צלם, ואנו הדבקים בה' כולנו חיים היום, לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותנו אפילו אות וניקוד אחד מהתורה שבכתב, וכל דברי חכמים קיימים, לא שלט בהם יד הזמן ולא כלם, מה יענה בזה פילוסוף חריף, היד המקרה עשתה כל אלה?!

וכאן ממשיך היעב"ץ בדבריו הנמרצים ונשבע: חי נפשי, כי בהתבונני בנפלאות הללו, גדלו אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה ה' יתברך לאבותינו במצרים ובמדבר ובארץ ישראל, וכל מה שארך הגלות יותר - נתאמת הנס יותר ונודע מעשה תקפו וגבורתו בשגם כל הנביאים כבר ראו עמקו והתלוננו על אריכותו הנפלא בטרם היותו, והנה לא נפל מכל דבריהם ארצה, איה איפה פי המכחיש כלה כעשן וכענן, הלוא יתבונן וכליותיו ישתונן, כי אלוקי עולם ה', בלב שלם אליו יתחנן, עד כאן לשונו.

עצם מציאותם של עם ישראל בגלות הנוראה הזו לאחר דורי דורות של רדיפות מצד כל האומות, מהווה הראייה וההוכחה הנפלאה ביותר על קיומה של ההשגחה העליונה, שהרי ה' שומר עלינו בכל צעד ושעל.

רמזי סימני ההגדה לשב בתשובה

קדש - תשובה בהדרגה

והנה, נתבאר שעיקר ענין ליל הסדר ועיקר קריאת ההגדה מטרתה לחזק בלבו של אדם ובלב בניו את הידיעה וההכרה בכך שהקב"ה שומר על ישראל בכל דור ודור כעל בבת עינו, וגם אם הרבו לפשוע ולחטוא כנגדו הוא אינו עוזב מהם את אהבתו להם אלא יושב ומצפה מתי ישובו אליו. וכאשר אדם מחדיר זאת לעצמו היטב והדברים נכנסים ללבו, תבער אש האהבה בלבו ותוקד להבת הקדש בקרבו, לשוב באמת ובתמים לבוראו ולהסב נחת רוח ושמחה ליוצרו.

ומרן החיד"א זצ"ל, בחיבורו שמחת הרגל (לימוד ג רמז שני), מבאר בדרך הרמז כיצד סימני ההגדה כולם מדריכים את האיש החפץ בחיים ורוצה לשוב ולהתקרב אל אלהיו, כיצד היא הדרך הנכונה והישרה בה ילך האדם, יחזיק בה ויראה אור.

הסימן הראשון שיש בסדר, הוא **'קדש'**. ובא ללמדנו את מה שכתב רבינו יונה בספר שערי תשובה 'כי בעל התשובה לא ימהר ויחיש לקבל סיגופין ותעניות ביום טהרתו, אלא תחילת הכל יעזוב רשע דרכו ויפרוש ממעשיו הרעים, ויתנהג בזה זמן רב עד אשר יראה בעיניו כי שלט ביצרו ופירש מחטאתו אשר חטא, ואחר זה יעשה הסיגופין'.

וזהו יסוד גדול. יש כאלו שכאשר הם חוזרים בתשובה מיד רצים לסגף עצמם בתעניות וכיוצא באלו, ועל זה אומר רבינו יונה כי אמנם זה נכון שאדם צריך לסגף את עצמו על עבירותיו בכדי להסיר על ידי סיגופיו את ההנאה שנהנה בעבירותיו, אבל אסור לאדם לעשות כן אלא רק לאחר שעזב את דרכו הרעה והתנהג בה **זמן רב**. ולשון החיד"א "שמעתי ממגידי אמת כי יש אשר נכשל אחר ההפסקה [היינו שצמים ששה ימים ומפסיקים ואז צמים שוב] בעבירה החמורה שהיה עושה קודם", וזהו

משום שמקדימים ומסגפים עצמם בטרם עת, קודם שלמדו והתרגלו בכפיית יצרם.

ושמעתי מעשה שאירע בסבא מנובהרדוק, שקיבל פעם מברק לביתו בו נתבקש להגיע תיכף ומיד לעיירה פלונית בה נפרצה פרצה בחומות הדת. במכתב נכתב שאם יגיע במהירות לעיירה זו יוכל הסבא להעמיד הדת על תלה ולגדור את הפרצה, ויפה שעה אחת קודם.

כשקרא הסבא מנובהרדוק את המכתב, כבר ירדה החשכה ובחוץ השתוללה סופת שלגים. למרות זאת, לא נרתע הסבא והחליט לצאת תיכף ומיד אל המשימה החשובה והדחופה. ביקש מאחד מתלמידיו להזמין עבורו שתי מזחלות, וכך נסעו על הקרח כל הלילה. בבוקר, כשהאירה השמש, נוכחו לראות לפליאתם שהם בפתח העיירה שלהם, באותו הפתח בו יצאו לפני עשר שעות. התברר שבגלל העלטה ששררה והשלג שהצטבר על הדרכים, סטו המזחלות מדרך המלך וכל הלילה הם הסתובבו סביב העיירה שלהם, ונותרו בנקודת המוצא.

אז אמר הסבא מנובהרדוק, אמנם הפסדנו כמה שעות יקרות, אבל הרווחנו לימוד יקר מפז. למדנו כי לפעמים אנו חושבים שאנחנו נוסעים ומתקדמים, אבל באמת אנו לא מתקדמים, ואולי אף מפסידים זמן יקר ונסוגים אחור. לפעמים היצר הרע מטעה את האדם ואומר לו 'הנה, אתה בדרך הנכונה, אתה מתקדם בעבודת ה' ומעשיך רצויים לפניו', אבל באמת זו מעצת היצר, שמרמה את האדם, משכנע אותו שהוא מתקדם, ומדרדר אותו לאחור.

ורבי יעקב בעל המשלים, המגיד מדובנא, נשא על זה את משלו הנפלא, ויאמר. משל למה הדבר דומה לאיכר שהתגורר כל חייו בכפר נדח, ופעם אחת הזדמן לדרך, לעיר גדולה ומפותחת. הסתובב הכפרי מוקסם, ועיניו לא יודעות שבעה [בשפת ימינו, הוא רואה רמזור ובו מתחלף איש ירוק באיש אדום וחוזר חלילה, ואיננו מבין איך זה קורה. הוא מסיק שכנראה זה מעשה ניסים או לחילופין מעשה כשפים, ומוחה את כפיו לאיש הירוק בכל פעם שהוא מופיע...].

הוא ממשיך בדרכו, ותוך כדי הליכתו, הוא שם לב שהוא חריג. בעוד כל האנשים שמתהלכים סביבו לבושים בבגדים נאים והדורים, הוא הולך לו בבלויי סחבותיו משל היה אחרון הקבצנים בכפר. הוא נגש לאחד האנשים ומושך לו במעילו. האיש העיף מבט נזעם לעברו ורטינה נשמעה בקולו, 'אין לי כסף בשבילך, מה אעשה', והמשיך בדרכו. הכפרי לא ויתר, רץ אחריו עד שהשיג אותו ופנה אליו בתחנונים 'אינני זקוק לממון, רק אמור לי נא היכן ניתן לקנות כאן בגדים כמו שיש לך'. האיש נאנח אנחת רוחה והפנה אותו לשוק החייטים.

הגיע הכפרי לאחת מחנויות הבגדים, ונכנס. הוא חיכה שאחד החייטים יגש אליו, חכה וחכה, עד בוש. משראה שכך המצב, נגש בעצמו אל החייט וביקש 'יש לך חליפה?' הסתכל החייט על הכפרי ואמר לו, 'אכן יש לי חליפות רבות, אבל לא בשבילך. חליפות מהסוג שאתה לובש אין לי כאן'.

'לא! זעק הכפרי בייאוש. 'אני רוצה חליפה נאה ומכובדת, חליפה שהולכים בה אנשי העיר הגדולה. ובאשר לשכרך - אל דאגה, אשלם לך ביד רחבה'. שמע החייט את דבריו, הוציא לו חליפה מחוייטת להפליא, נאה ויקרה, מוגמרת לתפארה, ושלח את הכפרי למדוד אותה.

לא עבר זמן רב, והחייט שומע צעקות. הוא מרים את ראשו בבהלה ורואה את הכפרי עומד והחליפה היקרה מונחת עליו ברישול. 'זו חליפה?' צעק הכפרי, 'ראה איך היא עומדת עלי, הרי היא קטנה! וגם ראה בעיניך את השרוולים, הרי זה של צד ימין גדול יותר משל צד שמאל! והמכנסיים מגיעים לי עד הברכיים, כך תופרים כאן חליפות, בעיר הגדולה?'

הביט בו החייט, ולא יכל לכבוש את צחוקו המתפרץ. וכי מה יגיד לו לכפרי, שלפני שהוא מודד חליפה כה יפה ומדוייקת, עליו להוריד את בלויי הסחבות שהוא עוטה לגופו?!

ויש בינינו כפריים, אמר המגיד. יש כאלו שכאשר שבים הם בתשובה, ממהרים לסגף עצמם בסיגופים ועינויים שונים ומשונים. הלא בטרם

תלבשו את החליפה, הורידו מעליכם את הבגדים הצואים! קודם שתמהרו לסגף את גופכם, הפסיקו לחטוא! אנשים רבים טועים לדאבוננו בדבר הזה. מקבלים על עצמם תעניות וסגופים, ושוב חוזרים לסורם. אדם לא יכול לסמוך על עצמו שפסק מחטאיו, עד שמחזיק זמן רב בתשובתו, זמן רב בו הוא שומר את המצוות והלכותיהן כראוי לכל דקדוקיהן ופרטותיהן. אז, משיוברר כי עזב מעשיו הראשונים ופשט מעליו את חטאיו, יוכל להוסיף ולקבל על עצמו סיגופים.

ולא די בזה, מוסיף החיד"א, שסיגופים אלו אין זמנם קודם שישבו אדם ויפרוש מחטאיו זמן רב, עוד יש בהם קלקול גדול. כי זה ששב בתשובה ותיכף עושה סיגופים ותעניות, חושב שדי לו בהם ומעתה הרי הוא כקטן שנולד ללא כל חטא ואשם, ואינו שם אל לבו לחקור לדרוש ולתור אם אכן תיקן את כל המוטל עליו לתקן. והאמת היא, שבאמת הוא קטן, אבל לא כנולד... הלא לעבירות שבין אדם לחבירו לא יועילו גם אלף תעניות ושאר סיגופים קשים ככל שיהיו, ולא ימחלו לו עבירות אלו עד שירצה את חבירו ויפייסו כדת וכמשפט. אדם שגזל את חבירו, מבואר במדרש (משפטים) שסוגרים שערי שמים בפניו ואין תפילתו נשמעת, ומה יועילו לו תעניותיו?¹

וכותב רבי צדוק מלובלין זצ"ל (צדקת הצדיק אות א'), שזו הסיבה שרק פסח מצרים היה בחפזון. כלומר, במשנה (פסחים פ"ט מ"ה) מבואר שמצות קרבן הפסח התחלקה לשני זמנים. פסח מצרים, הפסח כפי שקיימו אותו ישראל בהיותם בארץ מצרים, ופסח דורות, זהו הפסח אותו אנו מצווים להקריב בכל שנה ושנה, כאשר בית המקדש קיים.

◆◆◆◆◆

כת. ויש כאלו שהתענית עצמה גורמת להם שיכשלו בחטא, לפעמים אפילו בחטא חמור יותר מן העבירה שעליה התענו. למשל, כותב החיד"א, יש אחד שמתענה, ובגמר התענית הוא חלש, וכשרואה שלא הכינו בעבורו לאכול הוא מתמלא כעס על בני ביתו. בשביל מה לו לאדם להתענות אם בגלל התענית יחטא בחטא של בין אדם לחבירו, שעליו גם תענית לא תועיל עד שיפייס את מי שפגע בו? וסיפר לי אחד שיש במשפחתו אחד שעושה תעניות לשם כפרה והתקדשות, ובגמר התענית בהיות גופו חלש ועצביו רופפים, הוא טורף את כל בני הבית במקום את האוכל... נמצא שרצה זה האיש להיות מלאך בתעניתו, ובאמת נהיה מלאך. מלאך חבלה...

וקרבנות פסח מצרים ופסח דורות דומים ושווים ברוב הלכותיהם. אולם אחת ההלכות שבהם נפרדו שתי הקרבנות, היא מה שצוותה התורה בפסח מצרים שיאכלו אותו בחפזון, במהירות. פסח דורות אין בו הלכה כזו, וניתן לאכלו כרגיל. מדוע?

יען, אומר רבי צדוק, מצות הפסח מסמלת את היציאה של היהודי מהטומאה וכניסתו לשערי קדושה, את חזרתו בתשובה. ולכן התחלקו שני הפסחים בהלכה זו, בכדי ליידע ולהדריך את כל מי שחפץ לצאת משערי הטומאה ולהכנס לשערי קדושה, את מי ששב בתשובה, כיצד הדרך הנכונה לעשות זאת.

'פסח מצרים', בהיותו הפעם הראשונה בה קיימו ישראל את המצוה והיה זה בעת יציאתם ממצרים, ממ"ט שערי טומאה, מרמז על האדם כאשר הוא מתנתק לראשונה ממקורות הטומאה ומדרכי המעללים הקלוקלים. ואז, צריך הוא לעשות זאת באחת, בחפזון, לעזוב את כל ארחותיו לגמרי ובמהירות.

אולם 'פסח דורות', אותו מביאים ישראל אחר שכבר יצאו ממצרים, מרמז על מי שכבר ניתק עצמו מן הטומאה וכבר שב אל אלהיו, ועתה הוא רוצה להתחזק עוד ועוד, להתעלות ולהתרומם בקרבת אלהים. והוא - אל לו לעשות זאת בחפזון. בסולם העולה בית אל ישנם שליבות שליבות, וצריך האדם לטפס בהם בהדרגה, צעד אחר צעד, למען לא יפולט.

כט. ולדאבוננו זהו טכסיס ידוע ומצוי של היצר, שמגיע לאדם ומשכנע אותו להוסיף עוד ועוד בעבודת ה' מה שהוא למעלה מכוחותיו ולמעלה ממדרגתו בה הוא מצוי כרגע. האדם בתמימותו חושב שזה בודאי מגיע מהיצר הטוב שלו, ואינו יודע שהיצר הוא "איש מלחמה מנעוריו מלומד בערמוניות" כלשון הרמח"ל במסילת ישרים.

ואז, לכשהוא שומע לו, מגלה לאחר זמן שאינו יכול לעמוד בזה, ולבסוף נופל ומתייאש. והקדמונים המשילו את הדבר לפתילה דולקת. כל כחה לדלוק מגיע מהשמן שנמצא בנר, אולם אם יוסיפו הרבה מאד שמן היא תכבה. כי אין בכח הפתילה לקבל שמן למעלה מכוחותיה, ואם לא מתחשבים בזה, היא נכבית.

וכדברי רבינו יונה, השליבה הראשונה בסולם היא כפיית היצר למשך זמן, וכלשונו "תחילת הכל יעזוב רשע דרכו ויפרוש ממעשיו הרעים, ויתנהג בזה זמן רב". וכדי להחזיק מעמד זמן רב ולא לפול שוב, על האדם להרבות בתפילה ובתחנונים לבורא עולם שיביט לרצונו הטוב ויעזור לו להשמר מיצרו, שהרי בלא עזרתו של הבורא אין יכולת לאדם לעמוד ביצרו אפילו שעה אחת, וכמאמר רבותינו (קדושין ל:): "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו". וכן צריך להרבות בלימוד המוסר, בקביעות וללא הפסק. וכבר אמרו רבותינו (שם) 'אמר הקב"ה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין', וכתב החיד"א (ברכ"י או"ח סי' א' סק"ט) ש'תורה תבלין' הכוונה ללימוד תורת המוסר דייקא, והביא המשנה ברורה את דבריו (סי' א' סק"ט).

ועל כל זה רימז בעל ההגדה ופתח בדבר הראשון אותו מוטל על השב בתשובה לעשות, 'קדש'. הפסוק אומר '**קדושים** תהיו' והכוונה בזה - 'פרושים תהיו', כי ראשית כל על האדם לפרוש מן העבירות, ורק אחר כך להתקדם. ומוסיף החיד"א כי אותיות 'קדש' הם אותיות 'שקד', לרמז כי גם כשאדם מקדש עצמו ופורש עצמו מן העבירות, צריך הוא להיות שוקד בזה זמן רב כראוי כדברי רבינו יונה, ורק אז, להתקדם לשלב הבא.

וראיתי פעם סיפור נאה אודות גדול אחד שראה פעם בדרכו לבית המדרש שני אנשים יושבים ומבלים את זמנם במשחק הדמקה. עמד והסתכל, ושאל אותם 'אמרו לי נא, מה הם כללי המשחק'. הם, שהתביישו מפניו, שתקו. פנה אליהם הרב ואמר, 'אם אתם לא אומרים לי, אז אני הוא שאגיד לכם את כללי המשחק. כל אחד בתורו יכול להזיז כלי אחד, ורק צעד אחד. אסור לאף כלי ללכת יותר מצעד אחד. רק כאשר הוא מגיע למעלה למעלה, אז הוא יכול ללכת לכל הכיוונים ככל שיחפץ'.

פנה אליהם הרב ואמר, כך גם בעבודת ה', יש דרך סלולה ומסודרת. בתחילה הולכים צעד אחד צעד, צעד אחד בכל פעם ולא יותר. רק לבסוף, כשכבר עלו ונתעלו, אפשר ללכת יותר, בדרכים רבות ומגוונות.

לכן, המשיך הרב, אל תחשבו שמאחר והולכי בטל הנכם, ואין רצונכם ויכלתכם לשבת בבית המדרש וללמוד כל היום, צריכים אתם להתייאש. תתחילו. תתחילו ללמוד מעט, וכך בצעד אחד צעד, תוכלו להתקדם ולעלות בהר ה'.

ורחץ - בכי האדם על חטאיו

הסימן השני הוא **ורחץ**. זהו השלב השני בסדר העבודה לשב בתשובה, ולשוננו של החיד"א: **"ראה לרחוץ כתמי גלוליו אשר פגם"**. והמכוון בזה הוא, שכאשר אדם בוכה בדמעות, אזי בדמעות עיניו ובחרטתו מעומק לבו על מה שקלקל, בזה גופא הוא מתקן את נפשו בתיקון גדול ורוחץ את נשמתו מכתמי עוונותיו^ל.

ל. וכן, מוסיף החיד"א, ירחוץ את עוונותיו וחטאיו על ידי סיגופיו. ואמנם צריך לדעת שמלבד שאין לאדם לסגף עצמו כי אם לאחר זמן רב מאז ששב, וכאשר הבאנו, עוד צריך האדם לשקול בשום שכל את ארחותיו ולא לסגף עצמו בלא להתייעץ עם חכם כראוי, כדי שלא יצא שכרו בהפסדו.

על אשת הגאון מוילנא זצ"ל, שהיתה צדקנית וחסודה גדולה, ספרו שהיתה מתענה תעניות רבות וצמה בהפסקות משבת לשבת, כלומר, כל ששת הימים שבין שבת לשבת. פעם אחת, הלכה לישון אחרי הבדלה, ונודע אז להגאון שמחמת תעניותיה לא אכלה מלוח מלכה. שלח לה הגאון, דעי, שסעודת מלוח מלכה אחת חשובה יותר מכל התעניות שתתעני, וקמה מיד ואכלה (תוספת מעשה רב, לט).

וסיגופים הם לאו דוקא תעניות וגלגולי שלג. יש סיגופים נוספים, כלליים, המועילים לתקן את כל העבירות כולם, והדבר ברור שאין בהם נזק. כאשר אחד נכנס לבית המדרש, פותח ספר ומרגיש שהוא חולה [או שרוצה להיות חולה...], והוא מתגבר כארי וכופה את עצמו ללמוד בחשק ובהתמדה, הרי זה מסגף את עצמו. ורבינו יונה ז"ל בחיבורו "יסוד התשובה" המיועד לכל בעל תשובה באשר הוא, מדריך את בעל התשובה וכותב עליו "ישים לבו לתורה, אם היה רגיל ללמוד דף אחד ילמוד שני דפין (כמו שאמרו בויק"ר פכ"ה א) כי גדול תלמוד שמביא ליד מעשה (קידושין מ:): ויהיה מייסר עצמו בכפיית יצרו לתורה ולמצות **והם הם יסורי אהבה**".

ועוד סיגוף יש, והוא נצירת הפה כאשר האדם מתאוה לדבר בו דיבור שאינו כהוגן, והוא כופה את יצרו ושותק. וכידוע שהגר"א כותב באגרתו "עד יום מותו צריך האדם להתיימר ולא בתעניות וסיגופים רק ברסן פיו ובתאוותו, **וזוהי התשובה וזה כל פרי עולם הבא** כמו שכתוב (משלי ו כג) "כי נר מצוה וגו' אבל "ודרך חיים תוכחות מוסר", וזהו **יותר מכל התעניות וסיגופים בעולם** וכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער. ואומר הכתוב "מי האיש החפץ חיים" וגו', ובזה יכופר לו **כל עוון** וניצול משאול תחתית", עכ"ל הגר"א.

וסיגוף נוסף הוא מה שכתב רבינו יונה (ביסוד התשובה) בשם הראב"ד, שאדם יעצור עצמו באכילתו, בעת שתאב לגמור את אכילתו, ויניח. ובמה שכפה את יצרו ולא שעה אליו למלאות כל תאוותו, הרי זה נחשב לו כקרבן וכתענית. והחיד"א כותב בספרו עבודת הקדש (צפורן שמיר סי' ה' אות ס"ה) שמי שמתמיד בזה הרי הוא פקח, שנמצא אוכל ומתענה בבת אחת. וכן אם

וצריך לדעת איך לבכות. ידוע מה שאמרו רבותינו בגמרא (ברכות לב:): 'אף על פי ששערי תפילה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו', ושאל גדול אחד, אם שערי דמעה לא ננעלו ותמיד הם פתוחים, א"כ בשביל מה הם צריכים שערים כלל, הלא שערים מעמידים רק היכן שמדי פעם סוגרים אותם? ואמר אותו גדול, כי באמת גם את השערים הללו, שערי הדמעות, סוגרים לפעמים. ומתי סוגרים אותם? - כשטיפש בוכה. כי הטיפש בוכה ואינו יודע על מה בוכה, כשיכור הבוכה מתוך שכרותו ואין בבכיו כלום. וצריך השב בתשובה לדעת שעיקר המטרה בבכיו, הוא לא הבכי עצמו. הכוונה היא, שמתוך כך שידע ויבין מה עשה ופגם בחטאיו, כיצד התרחק מה' יתברך ועד כמה ציער והכעיס את אביו שבשמים, מתוך כך הוא יבוא לידי בכי.

והנה, מוסיף החיד"א, אין אומרים "רחץ" כמו שאומרים "קדש" או "כרפס", אלא אומרים 'ורחץ' בוא"ו יתירה, ובודאי לא על חנם הוא. ובא הדבר לרמז, שלא מספיק הדבר שפעם אחת ירחץ עצמו ויבכה לה' יתברך, אלא יעשה כן תמיד, פעם אחר פעם. וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים נא, ה) "וחטאתי נגדי תמיד".

ורחץ - לשוב ולהשיב אחרים עמו

ועוד רמז נכון יש בוא"ו היתירה. הבה ונעלה בראשנו מחזה המוכר במחזותינו לדאבוננו ושברון לבנו, לא מעט. מעשה באדם ולו בן אהוב שהתחבר לחברים לא טובים, ואט אט הוא הדרדר בתורה ויראת שמים ר"ל. אביו בראותו את צרת נפשו של בנו התעצב אל לבו מאד מאד, אבל קצרה ידו מלהושיע. כך במשך זמן רב, הבן הסתובב לו עם חברים רעים והושפע מהם, והאב ישב בביתו ודמעתו על לחיו.

מפסיק בסעודתו ואומר איזה דבר תורה, משנה או הלכה, ורק אחרי כן ממשיך את אכילתו, הרי גם זה סיגוף הוא. ושלשת הסיגופים הללו הם סיגופים הראויים לכל אדם, וכל אחד יכול לעשות אותם ולכפר בהם את עוונותיו.

יום אחד, פגש את הבן הסורר איש אחד ובא אתו בדברים. דברו הרבה ביניהם עד שנקשרה נפשם, והיה האיש מדבר על לבו של הבן ומטה אותו לטובה, ואט אט השיבו בתשובה עד שהחזירו למוטב.

אין ספק בדבר שאביו של נער זה יחזיק טובה גדולה ומרובה לאיש זה שהחזיר את בנו בתשובה. שכן, בנו היקר כמעט וירד לשאול תחתיות והלך לטמיון ח"ו, ואותו אדם ממש הציל אותו מרדת שחת. וסבו של אותו נער, גם הוא ללא ספק יחזיק לו טובה שהרי נכדו כמעט שהלך לאבדון ואותו אדם הוא שהשתדל בעבורו, טרח והצילו. וכן אביו של הסב, גם הוא יחזיק לו טובה על כך, וכן סבו של סבו וכו' עד אברהם אבינו ע"ה, כולם כולם מחזיקים לו טובה על מעשהו ואף ייטיבו לו וישתדלו בעדו בשעה שיצטרך להם. ועל כולם כמובן, בורא עולם. בורא עולם שהוא אב לכל אחד ואחד מישראל, והוא אוהב כל אחד מישראל באהבה שאין עוד כדוגמתה, כמה טובה יחזיק למי שקירב את אחד מבניו והצילו מרדת שחת. ונמצא אם כן, שכל הדורות שלפניו ועל כולם ה' יתברך, כולם מחזיקים לו טובה על שהציל את אותו הנער.

וכמה רבה החזקת הטובה שיש להקב"ה למי שמקרב את בנו, נדע ונשכיל ממה שנקרא אברהם אבינו בתואר מיוחד שלא נמצא כדוגמתו עוד בתורה, "אברהם אוהבי". ומדוע רק אברהם נקרא כך? - רבינו החתם סופר מאריך בדברים (פיתוחי חותם קודם חלק יו"ד), ותורף דבריו הם, כי באמת יכל אברהם אבינו לנהוג כחנוך ולהיות כמוהו. חנוך התבודד לבדו ועלה ונתעלה בעבודת ה' בדרגות נוראות ונשגבות עד שנעשה מלאך, וכידוע שדרשו זאת רבותינו (פרקי היכלות פל"א והו"ד בתוס' יבמות טז: ובבעה"ט) על הפסוק "ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח אותו אלהים", שנעשה שר הפנים במלכות שמים [והוא הנקרא מטטרו"ן]. ואף אברהם יכל לעשות כן ולהתעלות עד אין גבול, אך בחר שלא לעשות כן. אברהם אבינו העדיף לשבת עם ההדיוטות ולהחדיר בהם אמונה בבורא עולם. אברהם העדיף לנדוד עם אהלו, להכניס אורחים לביתו, ואחר כך להכניסם תחת כנפי השכינה. אברהם העדיף

למעט את מורדיו של ה' ולהרבות את עבדיו. ובגלל זה קרא לו הקב"ה "אברהם אוהבי".

ולכשנתבונן נמצא, שהחשבון הזה אינו רק אם אדם מקרב את בנו של חבירו, או כל יהודי אחר. וכי כאשר אדם מקרב את עצמו לא יחזיקו לו טובה כל אלו הדורות שלפניו ובורא עולם? הרי בודאי שאין הפרש ביניהם, וכל אחד ששב בתשובה, ואפילו אם שב רק מאיזה חטא אחד, או הוסיף חיזוק לעצמו בקביעת עתים לתורה ובעבודת ה', יחזיקו לו טובה כל אבותיו ואבות אבותיו עד אברהם אבינו, ועל כולם, בורא עולם. ואדרבה, רק אחרי שהאדם ממעט בעצמו את המרידה בה' ומוסיף בעצמו את העבדות לה', ראוי שילך להשפיע אף על אחרים.

ומכל מקום, היות וראוי לחוטא שיעשה תשובת המשקל, אם כן אם אדם שב בתשובה ולא הסתפק בזה אלא גם השיב עמו עוד אחרים מעוון, אזי כמה תרבה מעלתו וגדולתו, ואין לך תשובת המשקל גדולה מזו. ולזה, כותב החיד"א, בא הרמז 'ורחץ' - בוא"ו יתירה, לרמז שכאשר אדם שב בתשובה יראה וישתדל למשוך יחד עמו עוד אחרים. ובפרט נוגעים הדברים לנו, יען ברוך השם בזמנינו רואים בעליל שיש התעוררות גדולה בקרב העם לשוב בתשובה ולהתקרב להשי"ת.

ויש להעיר שהרבה פעמים אדם יכול למשוך אחרים עמו ולהשפיע עליהם לטובה בלי ללכת בגדולות ונצורות אלא כי אם על ידי שמקיים את המוטל עליו כראוי, ואנשים אחרים רואים אותו, מתפעלים מהנהגותיו ולמדים ממעשיו.

היה פעם עיתונאי שלא היה שומר תורה ומצוות שבא להכין כתבה על עולמה של תורה, ולצורך כך הלך לבדוק ולראות כיצד נראה יישוב חרדי. הלך לשם, וכשחזר - חזר בתשובה.

וכך סיפר העיתונאי. הלכתי לבדוק כיצד נראית מכולת של שומרי תורה ומצוות. נכנסתי בבוקר לחנות מלאה עוברים ושבים, וראיתי שם דבר שלא ראיתי כמוהו מימי. ראיתי כיצד מתווכחים בעל המכולת ואחת

הלקוחות. ביררתי על מה המהומה, והתחוויר לי כי האשה רצתה לקנות 'אשל', וכשנטלה אותו מן המדף הוא נפל מידה ונשפך. היא צועקת הן אני הזקתי ואנכי צריכה לשלם, ובעל המכולת אומר כנגדה, אין דבר, סוף סוף לא קבלת את מבוקשך ופטורה את מלשלם. אמר אותו העיתונאי, אצלנו ויכוח כזה לא ראיתי וגם לא אראה. אצלנו מי שהיה שופך היה אומר לבעל המכולת 'בגללך זה נשפך ואתה צריך להוסיף לי פיצויים על עגמת הנפש', ואילו המוכר היה צועק בחזרה 'אתה תשלם על המוצר וגם תקח מגב ותנקה את הרצפה'...

עוד סיפר העיתונאי, הלכתי פעם אחת לחוף הנפרד היכן שהולכים שומרי התורה והמצוות בבואם לים. נכנסתי למלתחה וראיתי על הקיר מודעה שכתוב בה 'מצאתי שעון, מי שאיבד יפנה לפלוני בטלפון זה וזה'. עוד מודעה: 'מצאתי מגבת, המאבד יפנה לטלפון זה וזה', 'מצאתי ארנק, המאבד יפנה למספר זה וזה', ועוד ועוד מודעות מעין אלו. הדברים הללו הם שהחזירוני בתשובה, כי רציתי גם אני להשתייך למקום כה נפלא, להיות קשור בתורה המעדנת את האדם ומצחצחת כך את מדותיו.

הרי לך, שכאשר אדם עושה את מה שבורא עולם רוצה ממנו, זה עצמו מהווה קידוש שם שמים, ולעתים זה משפיע על אנשים יותר מכל דבר אחר. כשאדם רואה התנהגות נאותה אצל חברו, שמחה אמיתית בתורה ומצוות אצל חברו, הוא מתפעל מזה. וזה גופא גורם לו לרצות להיות כמותו ולשוב בתשובה, וזו היא מעלה עצומה בסדר התשובה וכפי שנרמז בהגדה 'ורחץ', שיהא מוסיף אחרים עמו, וכאמור למעלה.

כרפס - ענוה ושפלות

הסימן השלישי בליל הסדר הנו, **כרפס**. הכרפס הנו ירק רך נמוך ושפל, הנכמש במהרה. ובא בו הרמז, ללמד עיקר גדול למי ששב בתשובה, שיהיה רך ועניו ויהיה שפל בעיניו תמיד.

ובזה נוכל להבין מפני מה נקרא חג הפסח בתורה 'חג המצות', וגם בתפילותינו אנו מזכירים "ביום חג המצות הזה". ולכאורה הוא תמוה,

שהרי 'מצה' היא 'לחם עוני' ומסמלת עוני ודלות, והיה מן הראוי שחג הפסח בו יצאנו מהשעבוד והעבדות והפכנו לבני חורין יקרא בשם של עושר וכבוד, אולי 'חג הפסח' על שם שהקב"ה חולל נס ופלא ופסח על בתינו בהכותו כל בכור במצרים, או 'חג האמונה' בו התחזקה אמונתנו בבורא עולם.

והדברים מתבארים על פי המשל המפורסם המובא בספר 'איל המלואים'. מעשה היה במלך גדול שיצא לצוד ציד בשדה, יחד עם כל פמלייתו, שריו וחייליו. ויהי בהיותם בדרך, בעת ששעטו בינות לעצי היער הגבוהים, נשמע באזניהם קול ניגון חרישי, ניגון ערב ומיוחד. עצר המלך את סוסו האביר, והחל לחפש יחד עם השרים את מקור הניגון. החלו תרים ומחפשים, והניגון המתוק רק הולך ומתחזק.

עד שמצאו אותו. היה זה נער שהחזיק חליל בידיו, עיניו עצומות, ומסביבו רועים מאות כבשים ועיזים, עליהם היה מופקד. דקות ארוכות עמדו כל הפמליא והמלך בראשם, מוקסמים מהמראה, ומשתפכים נוכח הניגון המופלא.

הנער שבה את לבו של המלך, והוא נגש אליו. מתחילה הנער נבהל ונפחד, אך המלך הרגיע אותו, ולאחר שבא עמו בדברים גילה כי מדובר בנער מוכשר ופיקח במיוחד, המשיב על כל דבר בחכמה ובתבונה. ביקש המלך מאת הנער לבוא עמו, שלח את הצאן ביד אחד מעבדיו, ונטל את הנער יחד אתו.

בארמון המלוכה המשיך המלך ושוחח עם הנער עוד ועוד, וכל כך התרבתה אליו אהבתו והערכתו, עד שהחליט למנותו לתפקיד הבכיר של שר האוצר, חרף גילו הצעיר.

כמה חודשים הנהיג הנער את גנזי המלוכה ואוצרותיה בתבונה ובחכמה, ובחודשים אלו גדל האוצר כפי שלא גדל במשך שנים. אולם, כדרך העולם שכאשר עולה מישהו לגדולה תמיד יש את אלו שמקנאים בו ומנסים לטרדו ולהפריעו בכל דרך, התקנאו שרי המלך בשר האוצר,

שבתוך חודשים ספורים הגיע למעמד נחשב כל כך עד כי מוצא הוא חן תמיד בעיני המלך ודלתותיו פתוחות לפניו בכל עת שירצה.

החלו השרים לרנן אחריו ולהשמיע קול בבית המלך על כך ששר האוצר עושה מלאכתו רמיה, וחלק מן אוצרות המלוכה הוא גונב לביתו. בתחילה המלך כעס על דבריהם ונזף בהם על שהעזו לדבר סרה באהובו, אולם משהקול לא פסק והרינונים הלכו וגברו מיום ליום, נכנס הספק בלבו של המלך. עד שכאשר יום אחד סחו לפניו השרים אודות שר האוצר שלו, החליט המלך לבוא בפתע פתאום לביתו של שר האוצר יחד עם כל השרים, ולראות אם אכן יש אמת בדבריהם והוא מועל בתפקידו, נוטל מאוצרות המלוכה לעצמו.

וכך היה. למחרת רעדה הקרקע בשכונת מגוריו של שר האוצר, עת הגיעו עשרות הכרכרות המלכותיות של שרי הממלכה, עשרות הפרשים המלווים את המלך, וכמובן, המלך בעצמו. התקבצו כולם, ועלו במדרגות ביתו של שר האוצר, כאשר המלך מוביל והולך בראש.

שר האוצר נדהם בפתחו את הדלת מהמחזה שראו עיניו, וגם המלך והשרים נדהמו ממה שהם ראו. הם גילו לפליאתם כיצד שר האוצר, עם היותו מקבל סכום עתק במשכורתו החודשית, חי בדירה צנועה ופשוטה, כאילו היה חייט או סנדלר מן השורה. אמרו לעצמם, אולי רק למראית עינים זה כך, אבל באחד החדרים הפנימיים הוא מטמין את כל היהלומים והמרגליות שגונב באין רואה מאוצרות המלך. החלו לעבור בכל חדר וחדר, לפתוח כל ארון וארון, והעלו חרס בידם. עד שהגיעו לחדר האחרון, שעמד בקצה הבית. הם באו לפתחו, אולם משרתי שר האוצר עצרו בעדם ואמרו, לכאן אין כניסה. שר האוצר מעולם לא נתן שיכנסו לחדר זה, ואין איש היודע מה בתוכו.

אמרו, כנראה שכאן מקום המחבוא. לכו, אמרו למשרתים, והביאו את שר האוצר שיפתח את דלת החדר. בא השר, ובקש מהמלך: 'אנא, אל תפתח חדר זה. אני נשבע לך שאינני גנב ולא נטלתי מאוצרותיך פרוטה

שלא כדין, אך לחדר זה איני יכול להכניסך'. ככה? זעם המלך. אם כן הוא שאינך יכול להכניסנו לחדר זה, בודאי שאתה גנב! פתח את החדר מיד. לא היתה לו ברירה והוא פתח את דלת החדר, והם נכנסו לתוכו.

לעיניהם נגלה חדר ריק לחלוטין, ובו רק שלשה פריטים. אבן גדולה ולא מסותתת, בגד רועים, וחליל עץ פשוט. הנוכחים הביטו בתמהון, והמלך תלה את עיניו בשר האוצר, לקבלת הסבר. ואכן, לשר האוצר לא נותרה ברירה, והוא הסביר. ראה נא, מלכי. עד לפני מספר חודשים הייתי רועה. רועה פשוט המכלה את זמני בשמירה על הצאן במשך כל היום, בכדי להשיג כמה פרוטות אשר ישביעו את רעבוני. ועתה, הפכתי להיות גביר גדול, המפרנס בעצמו עניים רבים. ולא זו בלבד, אלא שזכיתי ומצאתי חן בעיני המלך, ובכל עת שאחפוץ דלתותיו פתוחות בפני למלא את כל בקשותי.

חששתי, המשיך שר האוצר, שבעקבות זה תזווח עלי דעתי ואבוא לידי גאווה. לידי מדת הגאווה אשר מכלה כל חלקה טובה ואשר משברת כל אדם הנכשל בה. ולכן, בכל יום, אחר גמר עבודתי בארמון המלך, אני נכנס לחדר זה בו אין כניסה לאף אחד מאנשי הבית מלבדי. אני לובש את הבגדים שהייתי רגיל ללבוש עד לא מזמן, נוטל את החליל בידי, יושב על האבן הזו, ופותח את פי ומנגן בחלילי את אותם המנגינות שהייתי מנגן ביער. אני מנגן את המנגינות ונוזר בימים ההם, עת הייתי רועה צאן פשוט, נער רעב ללחם, אשר אינו מעניין ואינו חשוב לאף אחד.

סיים שר האוצר את דבריו, נטל את החליל בידו, ישב על האבן ועצם את עיניו. מנגינות חרישיות בקעו מהחליל שהחזיק, מנגינות מתוקות, מעולם של צניעות וענוה. המלך בכה מהתרגשות, והסתלק לו בלאט מן החדר, יחד עם כל פמלייתו, שריו הבושים והנכלמים, ושאר עבדיו. כמובן שמאז אותו היום עלתה קרנו של שר האוצר למעלה למעלה, עד שנעשה משנה למלך.

עד כאן המשל, והנמשל - מובן מאליו. נכון שעתה יצאנו ממצרים, ובחג זה אנו מציינים את אהבתו של הקב"ה אשר גאל אותנו מהשעבוד

הנורא ברוחניות ובגשמיות שהיינו בו. אמת הדבר. אבל דוקא משום זה, אסור לנו לחטוא בחטא הגאווה. דוקא בזמן זה ששבנו להקב"ה, יצאנו ממ"ט שערי הטומאה, ועלינו לגדולה, עלינו לזכור מאין באנו. לכן נקרא החג 'חג המצות', להזכיר לנו את לחם העוני שהיה מנת חלקנו. להזכיר לנו באיזה מצב נורא היינו, ושמשם גאלנו השי"ת רק ברוב רחמיו וחסדיו, לא בכחנו ולא בזכותנו.

ובמדרש מובא (פסיקתא זוטרותא פרשת לך לך), שכך עשה דוד המלך ע"ה. דוד חקק במטבעות המלוכה שלו שתי צורות שונות בשני צדי המטבע. בצד אחד הוא חקק את מגדל דוד, ובצד האחר הוא טבע מקל ותרמיל. זאת בכדי לזכור ולהזכיר, שלפני היותו מלך על כל ישראל, ולפני הכשרתו להיות משיח ישראל בעתיד, היה הוא רועה צאן פשוט. והקב"ה הוא שברוב רחמיו עשה לו את כל החיל הזה ורוממו וגדלו.

וגם מרדכי היהודי עשה כן בעת שהמלך אחשורוש מנהו להיות משנה אליו במלכותו. כך אמרו רבותינו ז"ל, שחקק במטבעות המלוכה בצדם האחד עטרת זהב, ומצדם האחר שק ואפר. לידע ולהודיע באיזה מצב נורא היו הוא וישראל שרויים קודם שעלו לגדולה.

וזהו דבר שנכון לכל אחד מישראל, ועל אחת כמה וכמה לבעל תשובה. מחד, עליו לזכור היכן הוא היום, לחקוק בצדו האחד את מלכותו ואת יקר גדלו, ולא לשכוח אפילו לרגע את מעלתו העצומה ואת הנחת רוח הנשגבה שמסב לבורא עולם. אך מאידך, צריך הוא להזהר שלא להתגאות במעשיו. עליו לזכור היכן היה, לחקוק בצדו האחר מקל ותרמיל, שק ואפר, בכדי לזכור מאיפה הגיע ומי הוא שהוציא אותו משם ברחמיו המרובים - המלך. מלכו של עולם. והיא היא הענוה, לדעת מצד אחד את יקרת העבודה שלו לפני בורא עולם, את הנחת רוח שעושה לפניו, ואת חשיבות כל פעולותיו לפני ה' יתברך, ולדעת מצד שני שכל פעולותיו באות מכחו של הבורא יתברך, שנתן לו את הכוחות להגיע לאן שהגיע.

וכותב החיד"א (שם): 'ואשריו למי שזוכה למעלה זו בשלימות מבית ומחוץ תצפנו, כי אמרו ז"ל דהוי כמקריב כל הקרבנות ונעשה מרכבה לשכינה, והבעל תשובה מאד מאד ירויח אם יקנה הענוה בשלימות, שתמיד הוא מקריב קרבנות ואותה הוא מבקש לכפר עוונותיו'. כלומר, שבעל התשובה הלא מחפש תמיד כיצד לכפר ולתקן את עוונותיו, וכאן יש לו עצה טובה, כי הענוה נחשבת כקרבן לפני ה' ואין לך כפרה לפני הבורא כמו הקרבן.

ואמנם, יש להעיר הערה גדולה. והיא, כי צריך שתהיה זו ענוה ראויה ואמיתית, ולא ענוה פסולה. כי כבר אמרו רבותינו הראשונים (ובארחות צדיקים האריך בזה) שבכל מדה ומדה יש בה תערובת טוב ורע, ולפעמים היא מדה טובה ונכונה ולפעמים היא מדה פסולה ומגונה. כדוגמת השנאה, ביסודה היא מדה מאוסה אסורה ופסולה, אבל לפעמים היא מצוה, שהרי מצוה לשנוא את אלו שהם שונאי ה' וכמו שאמר דוד המלך ע"ה "הלוא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט". גם מדת הגאווה היא כן, למרות שביסודה ועיקרה היא מידה מאוסה, אבל מאידך כתוב 'ויגבה לבו בדרכי ה'", והיינו, שאדם צריך להיות גיבור בעבודת ה' שלו ולא להתבייש מהמלעיגים עליו, אלא יהא בטוח בדרכו.

ואף מדת הענוה כן היא, יש במדת הענוה ענוה אמיתית ויש ענוה פסולה. והדרך להבחין בין ענוה אמיתית לענוה פסולה היא כך, אם אדם מרגיש בעצמו שהוא באמת כלום, אפס, אבל את חבריו הוא מכבד וחולק לו כבוד כראוי לו - זו היא ענוה אמיתית הראויה לכל שבח. אבל אם אדם אומר אני כלום, אפס, אבל חברי הוא אפס אפסים, הרי זו ענוה פסולה, ומוכיחה אף על ענותנותו שאינה כלום.

כרפס - העניו מעביר על מדותיו

וממשיך החיד"א שם: 'ואם יהיה לו ענוה בעצם בלב [היינו שתהפך לחלק ממנו] ודאי יעביר על מדותיו וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. וזו סגולה נפלאה ובזול גדול בלי טורח והפסד ממון וצער

בגופו, והאיש הנלבב ישתדל מאד לקנות מדה זו יקרה היא מפנינים להעביר על מדותיו ואל אלהינו ירבה לסלוח פשעיו, עד כאן דבריו.

בדבריו אלו נותן לנו מרן החיד"א עצה יקרה ונפלאה מאד מאד. שהרי כידוע כל בעל תשובה, אחר שעמד ביצרו וכבש אותו זמן רב כפי שהבאנו, צריך לראות כיצד לכפר ולתקן את אשר עיוות וחטא. והנה אם יבואו ויאמרו לו, ראה נא, הלא יש בידך כמה מאות ואלפים של עבירות, וביניהם כמה עבירות גדולות, וצריך אתה לתקן את מה שנהנית מהם על ידי שתצטער עכשיו כנגדם. תן לנו את כל ממוןך ונשאיר לך רק את הבגדים שלגופך, ונכפר לך את כל עוונותיך כולם, האם אתה מסכים? - לא. נו, אם כן צריך למצוא לך כפרה אחרת. אולי אתה רוצה לסבול קצת בגופך, תהיה חולה איזה שנה או שנתיים כפי הראוי לך על עוונותיך, ותכפר על פשעיך? - גם כן לא. אז מה ניתן לעשות? האם יש פתרון אחר?!

יש. "כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו". זו הדרך הנוספת שבה אדם יכול לכפר על עוונותיו, על ידי שמצער ומסגף עצמו בכבישתו את מדותיו, ואין בדרך זו לא צער ממון ולא צער הגוף. וזהו שכתב החיד"א שזו סגולה נפלאה **בזול גדול**, כי אינו ניזוק בגופו או בממונו. ושלא תאמר שסיגוף זה אינו מועיל אלא לעבירות קלות הדגישו חז"ל ואמרו "מעבירין לו על **כל** פשעיו". ולא על חנם רבינו יונה בספרו שערי תשובה (שער ראשון) כותב כי מעלה זו של מעביר על מדותיו בעבור השב בתשובה היא "פתח תקוה נכבד מאד".

ובספר חוט המשולש מסופר על הגאון החתם סופר זצ"ל, שאירע ופעם הלך ברחובה של עיר ועבר שם אדם מחוצף שביזה אותו בבזיונות גדולים, והוא שתק. כשהגיע החתם סופר לביתו לקח טבעת זהב ושלח אותה לאותו אדם בצירוף מכתב תודה בו כתב, כיון שמידתי היא שלא להיות כפוי טובה, על כן שלחתי לך טבעת של זהב זו, שהרי אתה גרמת שימחלו עוונותי במה שביזית אותי, ולא יכלתי לקבל דבר טוב מזה.

ואמנם להעביר על המדות לא דבר קל הוא, אבל המשנן לעצמו את מעלתו של המעביר על מדותיו וגודל שכרו, יוכל להצליח בזה. אולם מי שקנה וסיגל לעצמו את מדת הענוה **הוא לבדו** זה שיוכל להיות מעביר על מדותיו דרך קבע, כאשר כתב החיד"א. כי תמיד כאשר יבזו אותו ויפגעו בו או בממונו יאמר לנפשו, אמנם כיום אני חשוב ונכבד, אולם מי הוא זה שעשאני חשוב? בורא עולם. והוא עתה שלח אלי בזיונות אלו ועלי לקבלם ממנו באהבה. ואדרבה, עלי לקבלם אף בשמחה שהרי עד לא מכבר הייתי כך וכך, וחטאתי כך וכך, ובזיונות אלו מכפרים עוונותי, ומה לי כי אתלונן^{יא}.

כרפס - ריבוי נתינת הצדקה

עוד כתב החיד"א, כי הכרפס בא לרמז לבעל התשובה שראוי לו לאחוז במצות הצדקה ולהרבות בה, כאשר רב כחה וסגולתה לכפר כל חטא ואשם. "כרפס" אותיותיו הם ר' כסף, "ר" - אות הרי"ש, מרמזת על הרש והאביון, שראוי לתת לו "כסף", והיינו שירבה בנתינת צדקה לרש, כאמור.

ומרן החיד"א מביא שם את דברי חז"ל שמצות הצדקה כה גדול כחה ורב מעלתה לכפר עוונותיו של אדם, עד שמכפרת היא אפילו על עבירות שבמזיד, ובזה עדיפה על הקרבנות. וכמו שאמרו במדרש (דב"ר פ"ה ג)

לא. וצריך להעיר (כמו שהדגיש זאת החיד"א שם) שענין גדול זה שאדם יהיה מעביר על מדותיו, צריך להיות בראש ובראשונה בתוך ביתו. וידועים דברי רבי חיים ויטאל, תלמידו של רבינו האריז"ל שהיה רואה מסוף העולם ועד סופו, שידע כל אדם נאמנה, שיכול הוא לעסוק בגמילות חסדים עם אנשים רבים כל ימיו, לפתוח גמ"ח הלוואות, לבקר חולים ולקבור מתים. לשמח חתן וכלה ואף להשכין שלום בין איש לאשתו. אולם כשיגיע זמנו ויבוא לפני בי"ד של מעלה, ישאל בראש ובראשונה שאלה אחת. כיצד התנהגת עם אשתך שלך. אם על זה תהיה התשובה שהתנהג עמה בחן ובחסד, העביר על מדותיו תמיד והשביע את רצונה, או אז ישולם לו שכרו ממעל כראוי לו על כל צדקותיו וחסדיו. אך אם חלילה תהיה מבוכתו רבה כי עם אשתו לא התנהג כשורה, גדול עונו, ולא יזכרו לו מאומה מכל חסדיו שעשה עם האחרים. כי האדם נמדד בראש ובראשונה בהתנהגותו בביתו פנימה (והביא את הדברים הגר"ש וולבה זצ"ל בקונטרס הנפלא "חוברת הדרכה לחתנים").

"זה שאמר הכתוב עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח, הקרבנות אין מכפרים אלא לשוגג והצדקה מכפרת בין לשוגג בין למזיד".

ובספר חסידים (סכ"ו) כתב רבינו יהודה החסיד, שמצות הצדקה מכפרת אפילו על העוון החמור של עבודה זרה. וכן הביא הגאון רבי חיים פלאג'י (צדקה לחיים תקנב), שמצות הצדקה מכפרת אף על שלשת העבירות החמורות, עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים¹.

יחץ - התורה והתפילה על הגאולה בחצות הלילה

הסימן הרביעי הוא יחץ. "ירמוז", כתב החיד"א, "לקום בחצות לילה להתאונן על חורבן הבית ולעסוק בתורה. וספר הזהר הקדוש מלא מאד מזה להגדיל ענין זה והתועליות הנמשכות לעושה מצוה זו. וכבר הרב הקדוש מהר"ר אליהו די וידאש זצ"ל בספריו הקדושים ראשית חכמה ותוצאות חיים האריך מאד מאד בזה". ע"כ דברי החיד"א.

"התועליות הנמשכות לעושה מצוה זו", כתב החיד"א. ואכן, מלבד הנחת רוח העצומה שאדם עושה לבוראו כאשר הוא מתגבר כארי וקם בחצות להתאונן על חורבן הבית ולעסוק בתורה, עוד יש בזה תועלת לאדם גם בעניניו הגשמיים. ובספר קרבן אשה (בהקדמה) מתאר כיצד

לב. ואמרו במדרש שמצות הצדקה מחושבת אף לפירותיה. כלומר, שאין הנותן צדקה מקבל שכר רק על עצם נתינתו, אלא גם על פי מה שנעשה מכח נתינתו. וכך אמרו בתנחומא (משפטים) "נתן פרוטה לעני, אומר הקדוש ברוך הוא, נפשו של עני היתה מפרקת לצאת מן הרעב ונתת לו פרוטה והחיית אותו, חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנך או בתך באין לידי חולי ולידי מיתה ואזכור אני להם את המצוה שעשית עם העני ומציל אני אותם מן המיתה", וכך סיפרו בגמרא (ב"ב יא.). על בנימין הצדיק, שכאשר חלה ונטה למות הזכירו מלאכי השרת לפני הקב"ה את צדקתו של בנימין שפרנס אשה ושבעת בניה בשני בצורת, וקרעו את גזר דינו והוסיפו לו עשרים ושנים שנה.

ויש להעיר, שכל זה כמובן רק אחרי שהאדם שב מחטאיו ניחם על פשעיו ועשה תשובה כהוגן. אך רשע שחוטא ואומר אמשוך לחטוא ואתן צדקה לכפר בה את עוונותי, אין בדבריו כלום ולא תועיל לו צדקתו, וכמו שכתב רבינו יונה בביאורו למשלי (פט"ז, ו) "אין כפרת עוון בלתי תשובה". וגם רבינו יוסף חיים בספרו בן יהוידע לברכות (כח): כתב כן "תפילה וצדקה לא מהני לחודיהו בלא תשובה" [ועיין שובי השולמית ח"ב סט"ז].

היתה ההנהגה בארם צובא, עת היו קמים כל אנשי העיר בחצות הליל ומתאספים כולם בבית הכנסת הגדול להתאונן על חורבן הבית ולעסוק לאחר מכן בתורה איש איש כחפצו וכרצונו, מי בגמרא ומי במשנה, מי בהלכה ומי במוסר או תהלים. וכותב שם המחבר, כי בהיותם נוהגים כן הושפעה ברכה והצלחה לכל תושבי העיר ארם צובא, אין פרץ ואין צווחה, ולא היה בה אף חולה או מישהו שמת טרם זמנו. וגם היתה הפרנסה מצויה ברווח לכולם ולא היו בה דחוקים או עניים.

ודודי ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל היה אומר, שאמנם קשה לומר לכל אחד לקום בכל לילה בחצות, אך בודאי ראוי שלא לפחות מפעם בשבוע או בשבועיים, שאז יקום אדם להצטער בצער השכינה, לבקש גאולה ולעסוק בתורה. והרבה פעמים מצוי שאדם עדיין ער בחצות הלילה, ואם כן בנקל הוא יכול להשתתף בצער השכינה ולעשות תיקון חצות, על ידי שיאמר מזמור אחד או שנים. ואם גם זה קשה לו, הן מכל מקום יכול להתפלל כפי צחות לשונו ולבקש על כבוד שמים המחולל עתה ועל הגאולה מהגלות המרה הזו.

מגיד - עסק התורה

מגיד. זהו תמרור נוסף בדרכו של בעל התשובה, המורה את דרכו הרצויה בבואו לכפר על עוונותיו כראוי. "מגיד" משמעותו לשון **הגדה** ודיבור, והרמז בזה הוא על התורה הקדושה, בה צריך בעל תשובה לאחוז ולא להרפות. עליו לחזק עצמו בעסק התורה ובעמלה, והיא תכפר על חטאיו ותצחצח את נשמתו.

ואין כמו עסק התורה לכפר על חטאיו ועוונותיו של אדם. רבותינו בירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) אמרו שמי שעוסק בתורה מעלה עליו הכתוב כאילו לא חטא מימיו. כלומר, שכפרת העוונות על ידי לימוד התורה הוא בדרגה הגבוהה ביותר, ונחשב הדבר שנעקר החטא לגמרי מן העולם למפרע כאילו לא היה מעולם, ולא שנמחל לו מכאן ולהבא בלבד.

וכל כך התורה מכפרת, עד שאפילו אחאב הרשע אשר גדלו עוונותיו למעלה ראש כמסופר בנביאים, ובגמרא בסנהדרין (צ.) אמרו שהוא אחד מארבעת המלכים שאין להם חלק לעולם הבא, מכל מקום שיטת רבותינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק מב) שאחאב חזר בתשובה על ידי עסק התורה ונתכפרו לו עוונותיו. וכך לשונו של רבינו הבן איש חי (שנה שניה פרשת תצוה): "אפילו אדם רשע שעבר כל העבירות, אם מתחרט ועוסק בתורה - יכופר לו ויתקדש בקדושתם של ישראל, דאין לך עוון שלא יתוקן בתורה"י.

רחצה - חשבון הנפש

הסימן הששי בלילה זה, **רחצה**. מפרש החיד"א, שזהו רמז לבעל התשובה שיעשה חשבון נפש עם עצמו בכל יום. וזו לשונו הנפלאה והייחודית: "יורה דעה להיות מארי דחושבנא, ולילה ללילה יבא חשבון מעשה וסדר היום שעבר **לאט לאט** ואם המצא ימצא שנתרשל בעבודה או איזה חטא, תכף ישוב ויכוון לרחוץ אותו הפגם מיד עד שלא יעלה קרום ויוסיף עליו ואז יותר קשה להעביר הכתם, לזה [אמר] רחצה,

לג. והעוסק בתורה, מלבד מה שמשגיג בה את כפרת עוונותיו כאמור, עוד הוא מרוויח בה את שמירתה עליו מן היצר הרע בעתיד, וכמו שאמרו רבותינו (קדושין ל): "אמר הקב"ה, בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין". ואם בכל אדם הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה אצל בעל התשובה הזקוק לחיזוק נוסף כנגד יצרו המתחדש עליו בכל יום להמיתו.

ואחר שגילו לנו רבותינו את סוד הרפואה ליצר הרע, עסק התורה, אדם צריך לא להיות יותר מדי פקח בדבר זה, ולא לחפש עצות וסגולות אחרות נגד היצר. ובמסילת ישרים (פרק חמישי) מבאר ומפרש ענין זה למה הדבר דומה, למי שחלה במחלה קשה והלך להוועץ ברופא. בדק אותו הרופא והמליץ לו על תרופה מסויימת, אך האיש החולה אומר לרופא לא מקובל עלי מה שאתה אומר, אין דבריך מסתברים, ובודאי אתה טועה. נסה הרופא לשכנעו, וכי יש לך הבנה בדבר זה, כלום למדת את מקצוע הרפואה?! אך האיש בשלו.

כיצד נגמר הסיפור? בשיר ובטיוול. בשיר, שכן במהרה ישירו אחריו 'יושב בסתר עליון'... ובטיוול, כשילוהו לבית הקברות...

כך, כותב המסילת ישרים, גם בעניננו. היצר הרע הוא המכה והחולי הקשה ביותר, והרופא הגדול מכולם, הקב"ה, אשר אין כמוהו המכיר את כוחותיו של היצר, מודיע לנו שאין לו תרופה אלא התורה. מי זה שוטה אשר יעבור על הוראת הרופא ויחפש מזור אחר למחלתו?!

שישתדל לרחוץ תדיר דבר קטן או גדול". כך גם רבינו יונה בחיבורו יסוד התשובה, מזהיר את בעל התשובה שיראה לעשות חשבון נפש בעצמו בכל יום.

וזהו עיקר גדול בעבודת ה', שאדם יעצור עצמו ממרוצת החיים ויעשה חשבון עם עצמו, מאין באתי, לאן אני הולך, והאם אני עושה את המוטל עלי ומצופה ממני. ובמסילת ישרים כותב הרמח"ל שהיצר הרע יודע שאם אדם יעצור לרגע ויבחון את עצמו, מיד הוא יבין שצריך להוסיף חיזוק בעבודת ה', ולכן הוא גורם לאדם שלא לעצור. לא לעצור לרגע ממרוצת החיים ולחשוב. בבחינת "תכבד העבודה על האנשים".

וראיתי מובא, שסיפר תלמיד חכם יקר שנזדמן לו לשבות פעם אחת במקום מגורי רבינו החפץ חיים זצ"ל, ראדין, ובליל שבת הלך לשמוע את דרשתו הקבועה של החפץ חיים בליל שבת. וכך אמר הח"ח, עיקר הדין והחשבון שאדם נתבע עליו בשמים הוא על מה שחי את חייו בלא חשבון, בלא התבוננות.

מוציא - הדקדוק בקיום המצוות

הרמז ב'מוציא', כותב החיד"א, שיכוון האדם בעסק תורתו ובקיום מצוותיו להוציא את נצוצי הקדושה שנבלעו ונטמעו בין הקליפות. ובכלל זה צריך האדם לראות לקיים את מצוותיו על הצד הטוב ביותר, בהידור ובדקדוק, באופן שאכן יצאו הנצוצות וישבו אל מקומם הראשון, המקודש והראוי להם. ובהקדמה לספר חרדים כתב שבע עשרה תנאים שיש בכל מצוה ומצוה, כגון הכוונה, היראה והאהבה בעשייתה, השמחה בקיומה, ועוד ועוד, ורק בעשיית האדם את כולם כראוי יקרא הדבר שעשה את המצוה בשלמות.

ואל לו לאדם להסתפק במועט ולומר כי די לו גם במצוות שאינם מושלמות. לרבינו החפץ חיים זיע"א ספרו פעם אודות אנשים שמקיימים את המצוות המוטל עליהם בתכלית הקיצור ועושים רק את המוטל

עליהם בכדי לצאת ידי חובתם המינימלית ותו לא. אמר להם החפץ חיים היודעים אתם היכן יהיה מקומם של אלו בגן עדן? - ליד בנימין הרועה.

תמהו האנשים, והרב ביאר את דבריו. הגמרא מספרת (ברכות מ:): על בנימין רעיא, רועה צאן, שלא רצה לברך את כל ברכת המזון הארוכה והסתפק באמירת "ברוך רחמנא מריה דהאי פתא". ואמנם בדיעבד מי שמברך כך יצא ידי חובתו, אבל לכתחילה אסור לעשות כן (כמו שפסק במ"ב סי' קס"ז ס"ק נ"ג). אותם האנשים שמקצרים ומקמצים במצוות, סיים החפץ חיים, ישבו בגן עדן ליד בנימין רעיא, ומסתבר שהעסק שלהם זה עם זה ופלפוליהם יהיה אודות התיישים והעיזים, החלב והגבינה...

מצה - הסתפקות במועט

מצה - היא "לחם עוני", מפרש החיד"א על פי דרכו. וממילא נמצא שהיא משמשת בשני הפכים. מחד, היא מאכל, דבר חומרי וגשמי. אולם מאידך, היא עוני, היא מיעוט של החומר, חסרונו והפסדו.

ובא הרמז בזה וכן במה שהמצה לא הספיקה להחמיץ ואכלוה אבותינו כמו שהיא, שצריך האדם לנהוג בכל עניני חומריותו לשם שמים. אל לו לרדוף אחר מאכלים שונים ומעדנים משונים כפי שמבקש גופו, אלא יסתפק באשר יש לו ובמה שישביע את רעבונו ויחזק את כוחותיו לעבודת ה'. כמו כן ינהג בעת סעודתו, שיכוון כי מטרת ומגמת אכילתו בכדי שיהיה לו כח לעבוד את בוראו ולעשות נחת רוח ליוצרו, ולא לאכול בשביל למלא את תאוותיו. וכל שכן בעל תשובה צריך לשמור עצמו מריבוי התענוגות ומן המותרות, שהרי אין ראוי הדבר שאחר הכעיסו את ה' יוסיף להנות מזה העולם הגס והחומרי, המרחיק את האדם מקונו.

ואין היצר הרע מצוי אלא במקום שיש בו ריבוי אכילה ושתייה, ריבוי מותרות. והחיד"א ז"ל מביא מה שהוכיח המלאך המגיד למרן הבית יוסף אחר ששתה מים יותר מהרגלו ואמר לו "בזה הרבית יצר הרע בך". נורא! הרי הוא לא אכל במבה, רק שתה מים! אולם כבר היה זה מותרות לפי

דרגתו של הבית יוסף. ואם כן, אלו הממלאים גרונם יין או הולכים אחר שאר תענוגות, כמה יצר הרע מכניסים בקרבם!

ולהיפך, לא ימצא היצר הטוב ולא תתגבר הקדושה והטהרה אלא היכן שאין בו מותרות יתירות ותאוות שפלות, ולכן אמרו חז"ל על התורה הקדושה שהיא פסגת הקדושה והרוממות (תנא"ר פכ"ו והביאו התוספות בכתובות קד. את דבריהם) "עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו", ועל המשנה (אבות פ"ב מי"ב) "התקן עצמך ללמוד תורה" פירש רבינו יונה מהו "התקן", "שימעט התענוגים כדי שילמד תורה הרבה, כמו ששנינו 'כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחי צער תחיה ובתורה אתה עמל' כי המרבה בעידונין לא תשכון בתוכו החכמה".

והחיד"א ז"ל מספר נפלאות בענין זה, וזה לשונו שם: "ואני שמעתי מפי מגידי אמת, שבזמן הרב הגדול קדוש יאמר לו מלומד בניסים כמהר"ר יוסף קובו זצ"ל, כשבתו על כסא מלכותו בשלונקי, איש אחד צנוע אמרו שהיה לו מגיד ומגלה רזין, והלכו אצלו מגדולי ישראל רבני העיר המה ראו כן תמהו, שהיה אומר סודות ונסתרות, והן קדם לא הוה בר הכי כלל". כלומר שהאיש הזה הכירו בו עד עתה שהיה איש פשוט, והשתוממו כיצד זה יודע הוא לפתע סודות ונסתרות.

ממשיך החיד"א: "והגיע השמועה להרב הגדול הנזכר מפום רבנן, וכה ענם, צאו וראו כיצד איש זה מתנהג באכילה ושתייה. והשיבוהו, ידענו שהוא אוכל הרבה יותר משאר בני אדם. והשיב הרב הגדול הנזכר, אם כן אין צריך בדיקה וחיפוש, פומיה מחכים עלוהי שהוא מהסטרא אחרא, דהקדושה אינה שורה באדם שאוכל הרבה, ואני גוזר ששום אחד לא ילך אצלו. וכך היה דפירשו ממנו ונתגלה שהיה מהסטרא אחרא". ע"כ לשון החיד"א.

ולכן ראינו אצל גדולי ישראל מדורות עולם, שהיו נזהרים מאד מאד במאכלם ובשאר עניני גופם, למעט בהם ככל האפשר. על האדמו"ר

מצאנו זצ"ל ידוע שהיה אוכל משהו, מעט מזער, וכאשר בקשה הרבנית מאחד ממקורבי האדמו"ר שינסה לשכנע אותו לאכול יותר, השיב, לו יכולתי אף את מה שאני אוכל לא הייתי מכניס לפי, אלא שמחוייב אני להחזיק את נשמתי שלא תצא ממני, ולכן אני טועם כדי חיות נפשי.

וידוע שאחד נכנס אחרי הסתלקותו של מרן החזון איש זצ"ל לביתו של מרן הגראמ"מ שך זצ"ל, וסיפר לו שאחד המספידים אמר בהספדו על החזון איש כי לא יהיה עוד ענק שבענקים כמוהו עד ביאת גואל צדק. ושאל האיש את מרן הרב שך, כיצד ניתן לומר כך, וכי נביא הוא המספיד וידוע שלא יקום עוד גדול כזה בישראל עד הגאולה? והשיב לו מרן הרב שך, צודק הוא המספיד. אחד היה החזון איש ואחריו לא יהיה עוד כמוהו. ואני אינני נביא, אולם זאת אדע: בדור שלנו יש שוקולד. עתה הוא דור שכולו אומר תפנוקים ועדונים, מאכלים מסוגים שונים ומשונים, ומכיון שאנשים נמשכים אחריהם, בלתי אפשרי שיקום גדול שכזה.

מרור - המרירות על החטא

המרור מרמז על כך שבעל התשובה צריך תמיד לזכור את עזבו את ה' ולהאנח על כך **במרירות** ובשברון לב. ואל לו לבעל התשובה לומר כי כבר עשה די ובודאי נמחלו לו חטאיו, אלא אדרבה, יחשוש תמיד שמא לא עשה מספיק כדי לתקן את אשר עיוות. "ושמא הוא מקצר בחובת התשובה בצער ובמרירות ובצום ובבכי וגם כי הרבה צער והרבה בכה, יזחל ויירא אולי לעומת זה הרבה אשמה ולא השלים חוקו את כל ענותו ואשר יבכה בצום נפשו. ומי שהתבונן בגודל עבודת הבורא על יצוריו וכי אין קץ לרעת הממרה את פיו - כל אשר יוסיף בעבודה ובדרכי התשובה הלא מצער היא והנה למעט בעיניו" כלשון רבינו יונה.

וכך אמר דוד המלך ע"ה "כי אני פשעי אדע וחטאתי נגדי תמיד". וכותב רבינו יונה "ראוי לנפש החוטאת לזכור עוונותיה תמיד ואל תשה [תשכח] אותם לקץ ימים, ומלבבו לא יחטפו עד בוא חליפתו כענין שנאמר כי פשעי אני אדע וכו'".

כורך - ללכת מחיל אל חיל

כורך, כותב החיד"א, הוא מלשון כריכה. **לכורך** ולחבר קדושה לקדושה, וללכת תמיד מחיל אל חיל. למשל, יעסוק אדם בתורה ואחר גמר הלימוד ימהר לקיים מיד גם מצוות, בכדי שתהיה תורתו מתחברת עם קיום מצוותיו, שזו מעלה גדולה, כי יש ענין גדול וסוד נפלא לחבר את התורה והמצוות אלו לאלו [ומי שעמל לפרנסתו, ילמד קודם יציאתו לעבודתו ואחר גמר עבודתו ישוב וילמד]. כמו כן, יעסוק אדם בתורה ביום ובלילה ויחברם יחד בעסק תורתו, באופן שכל זמנו וכל מעשיו יהיו כרוכים ומאוחדים זה לזה לעבודת ה'.

ועל דברי השולחן ערוך בתחילת אורח חיים (סי' א' ס"א) "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר", כתב המשנה ברורה: "בשל"ה כתב סוד, לחבר יום ולילה בתורה או בתפילה הן בבוקר והן בערב".

שולחן - לעטר השולחן והסעודה

השולחן הוא רמז למה שהקשו רבותינו במסכת ברכות (נה). "כתיב **המזבח** עץ שלש אמות גבוה וכתוב וידבר אלי זה **השולחן** אשר לפני ה', פתח במזבח וסיים בשלחן, רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו, כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו". והוא ענין גדול וחשוב לבעל תשובה המחפש דרכים לתקן ולכפר את אשר עיוות, לסדר את סעודתו ושולחנו באופן אשר הגמרא מעידה עליו שהוא 'מזבח כפרה'. ובזהר הקדוש אמרו "שלחן דבר נש מכפר על **כל** חוביו". וכיצד השולחן מהווה מזבח כפרה ומכפר כל עוונותיו של אדם? - זאת פירש רש"י במסכת מנחות (צז.), על ידי שאדם לא שוכח בעת אכילתו את העניים הרעבים לפת לחם, וסומכם על שולחנו. הן בהזמין לביתו ולסעודתו, והן בנתינת ממון עבור כל צרכם.

ובפרט, אם מביא אל ביתו לומדי תורה ומחזיק בידם, שזו כפרה גדולה ונשגבה וכמו שאמרו רבותינו (ברכות י:): "אמר רבי יוסי ברבי חנינא

משום רבי אליעזר בן יעקב, כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין". והחיד"א ז"ל מפליג בשבח זה וכותב שזו "אחת המיוחדת שבכפרות".

ועוד רומז השולחן, לכך שצריך אדם להתנהג בסעודתו כראוי, ולקדשה לשמים. וזאת יעשה האדם על ידי שיאמר דברי תורה על שולחנו, ובזה הוא מעטר את שולחנו ומקדשו לגבוה.

עורך - נתינת ערך התעניות לצדקה

עורך, כותב החיד"א, הוא מלשון ערך ושווי. ובא בו הרמז, שיראה בעל התשובה להעריך את שווי הסעודות אותם היה אוכל בימים בהם צם ומתענה, ויתנם לעניים. והשכר בנתינת הצדקה גדול יותר מהצום והתענית עצמה, וכמו שאמרו בגמרא (ברכות ו:): "אגרא דתעניתא צדקתא", ופירש המהרש"א את הטעם בזה "כדי שלא יהא נהנה מתעניתו בממונו שיעור מה שלא אכל ושתה היום, ולכך יתן שיעור ממון זה שנהנה לצדקה". החיד"א מביא גם רמז נאה לזה, במה ש"תענית" היא אותיות "תת - עני", כי אכן זהו עיקר מעלת התענית.

וכבר הבאנו למעלה שישנם סיגופים אחרים בהם יכול בעל התשובה לתפוס ולאחוז במקום הצומות והתעניות, ומכל מקום גם מי שאינו מתענה יוכל לקיים את עיקר ענין התענית בנתינת צדקות לעניים. ועוד יש בכלל הסימן 'עורך', שיש לו לבעל התשובה להעריך תמיד ולאמוד את עצמו, אם אמנם מתקדם הוא בעבודת ה' וממשיך לטפס בסולם העליה העולה בית אל, או נסוג אחור. כי רק כך, במעקב קבוע אחר מצבו הרוחני, יוכל לשמור על עלייתו הרוחנית.

צפון - הצפנת והסתרת המעשים

צפון הוא רמז לאחד היסודות החשובים והעיקריים בדרכיו של בעל התשובה, והוא, **שיצפין** ויסתיר מעין כל אדם את מעשיו הטובים שעושה עתה, ואת כל עניני תשובתו, סיגופיו ותעניותיו. וכמה טעמים יש בדבר.

הן מצד שכבר אמרו רבותינו שאין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, וכל דבר שיש בו פרסומת אין בו ברכה, והן מצד שמפסיד את המעלה העצומה של מדת הענוה שכל כך נצרכת לבעל התשובה, וכאמור בפסוק "זבחי אלהים רוח נשברה".

ולא די בזה, אלא שיש חשש כי גם יענש על כך מן השמים. כי אם יפרסם את מעשיו הטובים הרי שיתרגל בסופו של דבר לעשות את כל מעשיו הטובים רק הודות לשבחי חבריו, לשם התפארות ושררה, וזהו עוון גדול. ובירושלמי (חגיגה פ"ב ה"ב) מסופר על אשה אחת שהיתה נוהגת לצום ולהתענות, אך היתה מפרסמת את תעניותיה. היתה הולכת ואומרת לכל חברותיה שאינה יכולה לבוא ולהשתתף בסעודותיהן יען ומתענה היא. כאשר הלכה לעולמה, מספר הירושלמי, נענשה על כך וקבעו את ציר הדלת של פתח הגיהנם באזנה.

וכך כתב מרן השולחן ערוך בהלכות תענית (או"ח סי' תקס"ה ס"ו) "המתענה ומפרסם עצמו לאחרים להשתבח שהוא מתענה, הוא נענש על כך". ועל אף שמלשון השולחן ערוך משמע שכל האיסור הוא רק אם מספר על תעניותיו ומפרסמם בכדי להשתבח, מכל מקום כבר כתבו הפוסקים שבכל אופן ראוי שלא לפרסם את הדבר, מה גם יש לחוש שיכנסו שבחי האנשים בלבו וסופו שיבוא לידי כך שיספר על מנת שישבחוהו. והוא הדין בשאר מעשיו הטובים של האדם שיש לו להסתירם מעין כל, וכמו שמבואר ברמ"א (יו"ד סי' רמ"ט סי"ג ובהעמק שאלה בראשית ג).

והחיד"א ז"ל מספר שם על רבי יעקב כולי, "המזכה את הרבים בספרו ילקוט מעם לועז" כלשונו, שהיה שרוי פעם בתענית שלשה ימים, וביום השלישי הוצרך ללכת לביתו של אחד מתושבי העיר. כאשר הגיע לשם, כבדו אותו בכוס קפה. מה עדיף לעשות, לשתות את הקפה ולהפסיד שלשה ימי תענית רצופים, או לספר על הצום? רבי יעקב כולי לא חס על תעניתו שלשה ימים, ושתה את כוס הקפה. כי אין לתאר את ההפסד העצום הנגרם כתוצאה מן הפרסום והתהלה [אמנם במשנה ברורה כתב

שאם אין לו אפשרות אחרת להסביר לחבריו מדוע אינו אוכל, עדיף יותר שיספר שמתענה ולא יאכל עמהם, אם אין כוונתו להתפאר].

ברך - עילוי נצוצות הקדושה

הוא רומז, כותב החיד"א, "שישתדל שניצוצי תורתו ומצוותיו הצפונים ביד הסטרא אחרא יעלה גם עלה אל מקום הקודש הבריכה העליונה, במסילת שדה אשר ברכו ה', כי זה כל פרי התשובה. והוא משמעות תיבת 'תשובה' להשיב נדחיו עוד ישובו לעלות ולראות ויצאו מכלל ארור להתברך בשם ה' וזהו צפון ברך".

הלל - קבלת היסורים באהבה

הלל, כותב החיד"א, מרמז על מדת השמחה. על כך שאדם צריך לקבל את כל אשר בא עליו בטוב לבב ובשמחה, ולהודות **ולהלל** על כל המגיע אליו, רעות כטובות. וכבר הזהירה על זה הגמרא בברכות ואמרה "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה", והכוונה היא שצריך לברך את ה' על הפגעים והצרות שלו באותה השמחה ממש כמו שמברכו ומודה לו על הטובות שעושה עמו, כמו שמבואר שם במפרשים (רע"ב ברכות פ"ט מ"ה).

וכך ראינו לכל גדולי ישראל, בכל הדורות כולם, שהיו מקבלים את כל יסוריהם בשמחה. דוד המלך, גם בעת שנדד ממקום למקום בברחו מפני שאול, וגם בעת מסע תלאותיו כאשר נלחם בו בנו אבשלום, בזמנים בהם היה נתון בסכנת מוות, לא שכח לשיר, לשוש ולשמוח. וכמו שכתוב 'וידבר דוד את דברי השירה הזאת'. רבי עקיבא היה אומר על כל דבר שאירע עמו כל דעביד רחמנא לטב עביד, וכדרכו של נחום איש גמזו שהיה מנהגו להגיד על כל דבר "גם זו לטובה".

וכאשר אדם מתבונן במה שכל יסוריו ומכאוביו באים לו מאב רחום וחנן, וכל יסוריו הם אך לטובתו, וכמו שאמרה הגמרא בברכות (ה). "כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורים", ומקבל את יסוריו בשמחה, אז הוא

הופך את מדת הדין למדת החסד ומתמתקים הדינים שיש עליו. והן זהו הדבר המרכזי והעיקרי לו מייחל כל בעל תשובה, כי יסורו הדינים אשר עליו מחמת עוונותיו. ולכן, כותב החיד"א, יראה לקבל את כל יסוריו באהבה ובשמחה, ויזכה למה שאמרו רבותינו בברכות (שם) על המקבל את יסוריו באהבה "יראה זרע ויאריך ימים, ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו".

נרצה - קבלתה של התשובה

ואם הלך בעל התשובה בדרכים אלו, לא מאס בהם ולא שינה בסדר הראוי להם, הרי אין ספק בדבר כי מצא חן בעיני ה' **ונרצית** תשובתו לפניו. עד כאן רמזי ההגדה, כפי שמבארם החיד"א ז"ל. ובאמת צריך כל אחד לדעת, ש"בעל תשובה" הוא אינו רק מי שלא היה שומר תורה ומצוות, ושב לדרך התורה. "בעל תשובה" הוא כל אחד מאתנו, אשר שוכח לפעמים את הבורא יתברך והולך אחר רצונותיו הפרטיים, הגשמיים. ואשריו ואשרי חלקו של מי שזוכה ללכת בדרכים אלו, אשר יביאוהו לחיי העולם הזה וחיי העולם הבא, לחסות תחת כנפי השכינה ולהתענג על ה'.

הפיוט חד גדיא

בסוף ההגדה של פסח נדפס הפיוט "חד גדיא". פיוט זה עמוק עמוק מי ימצאנו, וסודות ורמזים רבים יש בו. בזמנו של הגאון החיד"א ז"ל היה מעשה באחד שפער פיו והתלוצץ על הפיוט הזה, ונדו אותו. החיד"א נשאל (שו"ת חיים שאל סכ"ח) אם עשו כדין שנדו אותו או לא, וכך השיב:

"כל כי האי מילתא פשוטה לפניה, כי אנוש זה זד יהיר לץ המתלוצץ על מה שנהגו רבבות אלפי ישראל בערי פולין ואשכנז ואביזריהו, ואשר לפניו בישראל גדולי עולם קדישי עליון ודור דור וחכמיו, והן עוד היום לא אלמן ישראל כמה וכמה ראשי ישיבות וגאוני הזמן ה' עליהם יחיו

וכולם אמרו ואומרים פיוט זה. ונמצא רשע זה מתלוצץ ברבבות ישראל וגדוליהם אבות בתי דין וגאוני ארץ, אנושה מכתו וחייב נדוי... וזה מבזה גאוני עולם קדושים אשר בארץ ואשר חיים עד הנה הי"ו... ומכל שכן איש זה שפער פיו שכל האומרים פיוט זה הם טפשים ועוסקים בהבלים [עפרא לפומיה] פשיטא טובא דחייב נדוי, ולא עוד אלא יש לענשו קנס לעניים לפי ערכו ולהודיעו גודל עונו וישוב אל ה' וירחמהו ואין בזה שום ספק דבר נח"ש הוא, דכבר נודע תוקף גדולת פיוטי אשכנז המיוסדים על החכמה האמיתית כאשר דיבר בקדשו רבינו האר"י זצ"ל וכתבו משם רבינו מהר"א מגרמיז"א בעל הרוקח זצ"ל כי כל עניני פיוטיהם ודקדוקיהם קבלה איש מפי איש ורב מרב".

וכותב שם החיד"א שיש הרבה ביאורים על פיוט זה על דרך פשט רמז דרש וסוד, וכבר היה גאון אחד בדורו שכתב על הפיוט עשרה ביאורים. ובאמת צריך לזכור כל העת שההגדה נכתבה על ידי קדושי עליון, ורבי חיים פלאג"י כותב שלדעתו מחבר ההגדה הוא התנא רבי עקיבא, וכן כתב האברבנאל בפירושו להגדה.

ונזכיר כאן את מקצת אחד הביאורים, בבחינת 'תן לחכם ויחכם עוד'. "חד גדיא דזבין אבא בתרי זוזי", הפירוש הפשוט הוא, כי "אבא" הוא אביהם של ישראל, בורא עולם, וכמו שאמר הפסוק "הוא אביך הוא עשך ויכוננך", וכן נאמר "בני בכורי ישראל". והלך בורא עולם וקנה את "הגדי", את כלל ישראל, שנקרא גדי וכבש כאמור "שה פזורה ישראל". ואחר שקנה הקב"ה את ישראל ועשאם לעם סגולה, קמו עליהם במשך כל הדורות כולם משחיתים שונים ומקטרגים רבים, אויבים רשעים ושונאים עצומים, אך לבסוף הקב"ה בא ושוחט את כולם, ורק כלל ישראל נשאר קיים, וכפי שחוזרים ואומרים בכל פעם ופעם "חד גדיא חד גדיא". כן ביאר הגאון החתם סופר.

אולם זאת ידוע כי תיבת "זבין" בארמית יש לה שתי משמעויות. מחד משמעותה היא קניה, אך מאידך לפעמים משמעותה היא מכירה. והעומק בזה הוא, כי באמת אבינו, הקב"ה, הלך וקנה אותנו למען נהיה לו בנים

ועבדים נאמנים העושים את רצונו ונשמעים לקולו. אך לפעמים, למרבה הצער, ה'חד גדיא' הולך ו'זבין אבא', הולך ומוכר את אביו תמורת 'תרי זוזי', בעד קומץ הנאות בזויות וחולפות בזה העולם השפל. וכשנתבונן בזה, הרי הדברים דוקרים את הלב עד בית חללו, כי האמת הפשוטה היא באמת כך, שהרבה פעמים יש לכן אדם התנגשות בין התורה והמצוות לבין רצונותיו ותאוותיו, והולך האדם ומוכר את אביו שבשמים ואת קרבתו, עבור זוז או שתיים, עבור הבלים שאין בהם ממש, ומפסיד את קניניו הנצחיים.

ובחיתומו של לילה קדוש ונשגב זה, תקנו לנו לומר פיוט זה. בעבור דוקא עתה, אחר שהתרוממנו והתקדשנו, התקרבנו לבורא עולם והתבוננו כמה הוא באמת 'אבא' שלנו, כמה הוא אוהב אותנו ושומר עלינו בכל עת בכלל ובפרט, עלינו להתבונן בזה. עלינו לעיין עמוק בחדרי לבנו אם איננו נוהגים כך ואיננו מוכרים לפעמים את אבינו, ולקבל על עצמנו שלא לשוב לדבר הזה. לקבל על עצמנו את הדבר הפשוט בעולם, שלא נשכח ולא נמכור את אבא שלנו לעולם.

וזה שמוכר את אביו, הרי שהוא הולך בשיטתו של הסבא שלנו, שאף הוא מכר את אבא שלו בתרי זוזי. מי הוא? - לבן הרשע. ללבן הלא היה גיס קדוש ונורא, יצחק אבינו. כאשר הגיע אליעזר עבד אברהם לקחת אשה ליצחק, בא בעקבותיה של רבקה אל ביתו של לבן אחיה. וכך אומר לו לבן: "בוא ברוך ה', למה תעמוד בחוץ, ואנכי פיניתי הבית", והביא רש"י את דברי רבותינו במדרש "פיניתי הבית - מעבודת אלילים". לבן הרשע, עובד אלילים היה, אך משראה את אליעזר פינה את כל אליליו מביתו, כדי שיואיל אליעזר להכנס. והטעם שרצה בבואו של אליעזר ופינה את הבית, כי ראה את הנזם והצמידים שנתן לרבקה, וחמד אף הוא לקבל מתנות שכאלו.

הרי לך, היה אומר הסבא מנובהרדוק זצ"ל, שעם שלבן הרשע האמין בבורות נשברים ועבד עבודה זרה, מכל מקום כאשר ראה לנגד עיניו

כסף, נזם וצמידים, מכר את אליליו ופינה אותם מן הבית. ואנו, מוכרחים להזהר שלא להיות כמוהו ולא ללכת בדרכיו. לא למכור את אבינו מלכנו ואלהינו, תמורת 'תרי זוז'.

ובמשנה ברורה (סי' צ' סקכ"ט), שהוא ספר הלכה מובהק וכמעט ואין בו סיפורים, הביא החפץ חיים סיפור. זאת משום שאף הוא איננו סיפור, אלא הלכה עברנו. בשולחן ערוך שם פסק שמי שהוא אנוס ואינו יכול לבוא להתפלל בציבור בבית הכנסת, מכל מקום יראה לכוון את שעת תפילתו לזמן שהציבור מתפללים. ועל זה כתב המשנה ברורה ש'אנוס' אין הכוונה למי שקצת כואב לו השכל..., 'אנוס' הוא מי ש"תש כוחו", רק הוא נפטר מתפילה בציבור. ומוסיף המשנה ברורה בזה הלשון: "והעיד בספר שב יעקב על הגאון מו"ה זלמן מירל"ש אב"ד דקהילת קודש המבורג, שפעם אחת הלך לבית הכנסת מעוטף בטלית ותפילין כדרכו, ופגע בו אדם אחד שהיה לו למכור אבנים טובות ורצה שילך עמו לביתו. והגאון השיב לו שימתין עד שיבוא מבית הכנסת, ובתוך כך מכרן לאחר, והאחר הרויח בהם כמה אלפים ר"ט [רובלים]. ושמח הגאון שמחה גדולה שהשליך מנגד ממון רב עבור תפלת ציבור", עד כאן לשונו.

כי זו הסתכלות של יהודי אמיתי, שמוטב לאבד ממון והנאות בזה העולם הנפסד, לוותר על ה"תרי זוזי", ולקנות ולהרוויח קניני נצח לעתיד. וכל חיי האדם רצופים בנסיונות בדבר הזה, כאשר בא היצר לאדם ומנסה לפתות אותו לוותר קצת על חיי התורה והמצוות שלו, וללכת אחר רצונותיו ותאוותיו. סיפרו לי בעלי חנויות, ששמו לב שיש זמן מסוים שבו נכנסים לפתע הרבה קונים. מתי? - סמוך לשקיעה. כאשר על בעל החנות לסגור לרגע ולהתפלל תפילת מנחה. אולם על האדם לזכור שאם הוא שומע ליצרו, הוא הוא הגדי שמוכר את אביו תמורת תרי זוזי. ולא עוד, אלא שהובטחנו כי מי שלא ישעה לתאוותיו ולא יפנה אחר יצרו, לא יפסיד מאומה, כאשר אמרו במדרש (דב"ר פ"ד) "אמר הקב"ה אין אדם שומע לי ומפסיד".

קדושת ימי חול המועד

על ימי חול המועד מצאנו הלכה מיוחדת. "כל המבזה את המועדות אין לו חלק לעולם הבא", כך אמרו רבותינו במשנה (אבות פ"ג מ"א) וביארו המפרשים ש"המבזה" הכוונה למי שעובר על ההלכה הפסוקה ועושה מלאכה בחולו של מועד ולא עושה בו סעודה י".

וצריך ביאור. מדוע המבזה את המועדות כל כך חמור עד שנמנו וגמרו שאין לו חלק לעולם הבא, ואילו המבזה ימים טובים, שקדושתם יתירה על ימי חול המועד, אינו בכלל זה? מדוע מי שפותח חנות ביום טוב, עם שענשו חמור לבל ספק, עליו לא אמרו שאין לו חלק לעולם הבא?!

וההסבר בזה טמון בשם הימים הללו. "חול המועד". כלומר, ימים אלו הם גם ימים של חול, וגם ימים של מועד. וזמן זה הוא מיוחד במינו, כי הוא מיוחד לישראל. הן גם לגוי יש את ימי החולין ואת החגים שלו, אולם אין לו ימים שהם גם חול וגם מועד, כמו שיש ליהודי את ימי חול המועד.

אצל יהודי אין חומריות בפני עצמה ורוחניות בפני עצמה. אדרבה, היהודי מצווה להשתמש בחומריות לדברים רוחניים, ואז החומר בעצמו נעשה מקודש. אך גוי איננו מסוגל להבין את זה, או שהדבר קדוש או שהוא גשמי וחומרי. ונמצא שבימים אלו מתחדדת ההבחנה וההבדלה

לד. ובגמרא אמרו (פסחים ק"ח). "כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה". מדוע? - משום שהוא אומר לעצמו הן עתה כל החנויות סגורות ואם אני אפתח את חנותי ודאי אעשה רווח נאה. וזו עבודה זרה, כי אם מאמין הוא בחי העולמים שמשגיח מקרני ראמים ועד ביצי כינים וכל פעולותיו ועניניו קצובים לו מראש השנה, למה לו לעבור באיסור אשר לא יועיל לו מאומה? והלא זה פשוט שמקיום ההלכה בדקדוקה אדם לעולם לא יפסיד, וכמו שאמרו במדרש (דב"ר פ"ד) "אמר הקב"ה אין אדם שומע לי ומפסיד".

ומרן כתב בשולחן ערוך "מאד יש ליזהר שלא להקל יותר ממה שהתירו חכמים", כי הלכות אלו תמיד רפויות הם אצל האנשים המקילים לעצמם ואומרים שזו היא מלאכת הדיוט המותרת, וזהו דבר האבד אשר התירו חכמים. וצריך לזכור שכשם שהפליגו בעונש המבזה את המועדות ואמרו שהוא חמור מאד, כך מדה טובה מרובה, ומי שנשמר ממלאכת איסור ומכבד את המועדות אין די באר שכרו ומעלתו.

שבין ישראל לאומות העולם, ולכן כל כך חמור עונשו של זה שנוהג בימים אלו מנהג של חול, עושה מלאכה או אינו עורך בהם סעודה.

נקח כדוגמא את ענין האכילה. אצל גוי האכילה היא דבר גשמי שאין בינו לבין רוחניות ולא כלום, אולם אצל היהודי, אדרבה, האכילה יכולה לקדש אותו ולהביא אותו למדרגות נעלות ונשגבות. ורבינו הבן איש חי רמז במה שאמרו רבותינו "אין קידוש אלא במקום סעודה", שאם אדם רוצה להתעלות להתרומם ולהתקדש לה' יתברך, אזי 'אין קידוש אלא במקום סעודה', עליו להתקדש דוקא בעניני העולם הזה, לשעבדם לה' יתברך ולעשותם לשם שמים.

ואם כן עלה בידינו, שבימים אלו, עם היותם מותרים בכמה מלאכות, מכל מקום צריך לקדשם ולרוממם על ידי התנהגותנו בימים אלו בקדושה ובטהרה. ובראש ובראשונה אנו מקדשים אותם על ידי שמירת ההלכות הנוהגות בהם כראוי ועל ידי הסעודה והשמחה שאנו שמחים בהם.

עסק התורה בימי חול המועד

אך צריך לזכור, שישנו עוד דבר שמקדש מאד את הימים הללו, ואף עיקר יסודם של ימים אלו מיועדים עבורו. והוא, עסק התורה. ובירושלמי (מו"ק פ"ב ה"ג) איתא "אמר רבי אבא בר ממל אילו היה לי מי שיומנה עמי התרתי שיהו עושין מלאכה בחולו של מועד כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינן אוכלין ושותין ופחזין". הדברים מבהילים! רבי אבא מעיד שכל מטרת ימי חול המועד האסורים במלאכה לא היתה אלא בשביל היגיעה בתורה, ועל אף שהיה בהם גם ענין של אכילה ושתיה מכל מקום זהו רק בצירוף עסק התורה **ביגיעה**, אך ללא עסק התורה, אין ערך לאכילה ושתיה לבדם^{לה}.

לה. ומטעם זה היה מנהג הקדמונים להתענות שני חמישי ושני אחר ימי חול המועד, בחששם פן עסקו במהלך ימים אלו באכילה ושתיה יתירה.

ועוד חשיבות יש לעסק התורה בימים אלו, שהרי כבר ידוע מה שכתב רבינו הפלא יועץ לבאר את הפסוק (תהלים עה, ג) "כי אקח מועד אני מישרים אשפוט", כי יש אנשים רבים שמצדיקים את ביטולם מן התורה בטענתם שטרודים הם לפרנסתם ואינם יכולים לעסוק בתורה. ולפעמים, טענתם טענה נכונה היא. כמו כן, הרבה אנשים עסוקים בטרדות חג הפסח קודם בואו, והם סבורים שאין עליהם תביעה, יען וצריכים הם להתכונן לחג. ואכן, בדרך כלל, צודקים הם. אנוס רחמנא פטריה. אבל הקב"ה בוחן את האדם במה הוא עוסק בימים אלו, בימי חול המועד. "כי אקח מועד" הקב"ה נוטל את המועד, בו פנויים כולם ממלאכתם, ו"אני מישרים אשפוט". על פי המועד הוא יכול לדון כל אחד במדת היושר והצדק. אילו יושב האדם ועוסק במועדים בתורה, אות הוא כי באמת תמיד חשקו בתורה הקדושה אלא שבימי החולין אנוס הוא. אבל אם עתה הוא מכלה את זמנו היקר בדברים של מה בכך ואינו עוסק בתורה כראוי לו, הרי הדבר מהווה ראיה והוכחה שאינו רוצה וחפץ בעסק התורה חלילה, וכל הצטדקויותיו אינם אלא תירוצים. בחורף קר לו והוא קופא, בקיץ חם לו והוא נמס, ובחודש ניסן הוא אומר כמובן מאליו 'וכי עכשיו אלמד, והלא זה בין הזמנים'...

ואמנם, היצר הרע מודע למעלת עסק התורה בימים אלו, והוא מנסה לטורדנו ולהפריענו כל דרך. ואם בכל השנה כולה אין דבר שהיצר מנסה לפגוע בו כמו עסק התורה של האדם, וכמו שכתב הגאון בעל הנחלת דוד [תלמידו של רבינו חיים מוולוז'ין] בהסכמתו לספר "חוסן יהושע" שהיצר **מוסר את נפשו** להביא את האדם לביטול תורה, על אחת כמה וכמה בימים אלו אשר כל ענינם הוא שיוכל האדם לעסוק בהם בתורה ביתר שאת וביתר עוז ותעצומות, שמנסה היצר למנוע מהאדם לעסוק בתורה. והגמרא אומרת במסכת קדושין (פא.) "סקבא דשתא ריגלא", המכה והפצע של השנה הוא ברגל, אז משקיע היצר את כל כוחותיו בהפרעות שונות לאדם.

אולם, אדרבה. דוקא מחמת ההפרעות הרבות שהיצר מקרה בדרכנו, עלינו להתחזק בלימוד יותר. שהרי כלל גדול בדינו "כל המקודש מחבירו חרב מחבירו", בכל זמן שהנך רואה שהוא רפוי יותר בעסק התורה או בקיום המצוות, הוי אומר שזמן זה הוא זמן מעולה וחשוב יותר לעסק התורה ומצוותיה, ולכן היצר כל כך מתאמץ לגרום בו רפיון וחולשה.

וזהו שאמר הפסוק "מאויבי תחכמני מצוותיך", מהתבוננותי באויב שלי, ביצר הרע, אני יכול להשכיל ולדעת את רום המצוה ומעלתה. שכן אם היצר מנסה בכל כחו לטרדני ממצוה מסויימת, אות היא כי מצוה זו חשובה מאד בשמים ולכן הוא כל כך מתנגד לה.

עסק התורה בזמני רפיון

ועתה, בימי חול המועד ובשאר ימי בין הזמנים^ל, אשר לדאבון לב עסק התורה בימים אלו רפוי בידיהם של ישראל, מה מאד גדלה מעלת המתחזק ועוסק בתורה ביגיעה ובהתמדה, וכבר אמר עליו רבי שמעון בר יוחאי (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה) "אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה, מאד עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם"^ל. וצריך לדעת

לו. ויש להעיר הערה חשובה, כי בכל ימי חודש ניסן, אף מחובת הציפיה וההתכוננות לגאולה הוא לשבת ולעמול בתורה בימים אלו. שהרי כל החודש מסוגל לגאולה ולא רק חג הפסח, וכמו שאמרו רבותינו 'בניסן עתידין ליגאל' ולא אמרו 'בפסח עתידין ליגאל', הרי שכל חודש ניסן מסוגל לגאולתן של ישראל. וכבר הבאנו למעלה מדברי האור החיים הקדוש שעיקר עיכוב הגאולה נובע מביטול עסק התורה כראוי.

לז. והמשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל היה מעיר, שראשית כל בזמנים כאלו שהבריות מתייאשין מן התורה צריך **לעמוד** ולהתחזק בה, כלומר, שצריך משנה זהירות שלא ישפיע הרפיון של המתרשלים והמתייאשים על אלו שלא התרשלו והתייאשו מתחילה, וצריכים "לעמוד" בכל תוקף ולא לסגת אחור, ורק אחרי כן להוסיף כפלים לתושיה ולהתחזק יותר ויותר.

כי כך הכלל בדינו, בכל מקום שהכלל יורד ממעלתו, אף היחיד עלול להנזק מחמת זה. הן מצד הטבע, שאדם מושפע מהחברה בה הוא נמצא וכאשר כל חבריו בטלים מן התורה, אף הוא עלול להתבטל עמם, והן מצד סגולת הדבר, כי כל מצוה משפיעה קדושה לעולם, וגורמת שעוד ועוד אנשים יעסקו בקדושה, בתורה ובמצוות, וכן להיפך ח"ו. המשגיח מביא בספרו אור יחזקאל שרבי ישראל סלנטר זצ"ל אמר כי כאשר הכומר עומד בכנסיה הטמאה ומצלצל בפעמון, ועומד

שאין לזלזל בכחו של היחיד ובמעלת תורתו. כי גם כשהכלל נרפה בעסק התורה, מכל מקום כחו של היחיד הוא כח עצום. וכמו שמביא בעל הטורים בתחילת פרשת דברים על הפסוק "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש דיבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם" כי מצאנו ב' פעמים במסורה מילה זו של "בארבעים". האחת היא כאן "ויהי בארבעים שנה", והשניה היא בספר שופטים (ה, ח) "מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל" לומר לך שאם יהיה תלמיד חכם אחד בין ארבעים אלף מישראל, אינם צריכים לא רומח ולא מגן כי התלמיד חכם שיושב ועוסק בתורה מגן עליהם מאויביהם.

ויש להוסיף, שכאשר אמר רשב"י שהעוסק בתורה בזמן שעסק התורה נרפה בידי הכלל, נוטל שכר כולן, אין הכוונה לשכר בעולם הבא בלבד, אלא הכוונה היא עוד שתורה זו הנלמדת כאשר הכלל בטל ממנה, מקדשת את האדם ומוסיפה בו קדושה וטהרה יתירה. וכפי שראיתי פעם באיזה ספר שמביא את כל הסיבות שהאריז"ל זכה למה שזכה. אנחנו אין לנו בכלל יכולת להבין ולהשיג בשכלנו מה היה האריז"ל ומה היו השגותיו, אך זאת נדע, שאחד מגדולי צפת בדור שאחר רבינו האר"י, רבי שלומיל שמו, כותב שספרה לו אלמנתו של מרן הבית יוסף שפעם אחת

שם יהודי ושומע את הצלילים, אין זה צלצול וקול גרידא הנכנס באזניו, אלא רוח טומאה של ממש שמוריד הכומר לעולם במעשהו נכנסת בו. והיה גדול אחד שאמר על עצמו שניחן בזכרון מיוחד ומעולם לא שכח את תלמודו, עד שהגיע פעם אחת לעיר של גויים ושמע שם את צלילי הפעמונים הללו, ומאז הרגיש שכחה בתלמודו.

וכך גם בעניננו. כאשר עסק התורה חזק אצל כל האומה אז יורד רוח של קדושה נוראה על העולם והוא משפיע על כולם לעסוק בתורה ובמצוותיה, וכן להיפך ח"ו, כאשר רבים בטלים מן התורה, אז נחסר בקדושה זו, והדבר עלול להשפיע על היחיד.

וכך אמר לי אחד מגדולי מרביצי התורה בזמננו על עצמו, שכאשר נסגרים הישיבות והכוללים ועמלי התורה יוצאים לבתיהם בימי בין הזמנים, קשה לי יותר לשבת וללמוד ואני צריך להתאמץ כפלים לתושיה בעמל התורה, יותר משאר הימים ויותר מימי הזמן.

ולכן אמר רשב"י "מאד **עמוד והתחזק** בה", אף אם עד עכשיו גם כן עסקת בתורה כפי הראוי, עתה הנך צריך לעמוד ולהתחזק יותר ויותר בכדי שלא להחלש ולהתרפות מחמת הציבור שעסק התורה נרפה עתה בידיו.

ובספר ההוא מביא כמה סיבות לבאר היאך זה הגיע רבינו האר"י למדרגות נשגבות שכאלו. הסיבה הידועה מכולם היא שהיה האר"י עוסק בתורה ומקיים את המצוות כולם מתוך שמחה מיוחדת, וסיבה זו הובאה כבר על ידי מרן החיד"א בספרו מורה באצבע (פ"י אות שכ"ז). אך בספר ההוא מביא סיבה נוספת, והיא, שהיה יושב ועוסק בתורה בזמנים שאין בהם כל כך לימוד תורה בקרב ישראל, כגון בערבי שבתות אחר הצהריים, במוצאי שבתות^ל וערבי פסח. הרי לנו, שכאשר אמרו חז"ל שהעוסק בתורה בזמן שאחרים נרפים בה נוטל שכר כולם, אין זה רק את השכר העתידי השמור לעולם הבא, אלא גם שכר הקדושה העצומה שנוסכת התורה באדם כאן, בעולמנו השפל, ואשרי מי שמשכיל לנצל זמן כזה ולעסוק בתורה, שאין לתאר מעלתו וגדולתו.

והנה, מיד במוצאי יום טוב ראשון של פסח אנו מתחילים לספור את העומר, ארבעים ותשע יום, עד חג השבועות. וכל ימים אלו ימים גדולים ונשגבים הם, והם כמקשה אחת ומחוברים המה זה לזה, וכמו שכתבו הרמב"ן ורבינו בחיי (ויקרא פכ"ג פט"ז) שכל ימים אלו שבין פסח לעצרת קדושתם כקדושת ימי חול המועד. והטעם לזה, כי כבר עתה, מראשית חג הפסח, מתחילה ההכנה לקבלת התורה.

לח. והחיד"א ז"ל מתמרמר הרבה על אותם האנשים, שבמקום לשבת ולעסוק בתורה במוצאי שבת, הרי הם "הולכים ועוסקים במסכת ביקורים"... כלשונו. הולכים ומבקרים חברים ומכרים, ומאבדים את זמנם היקר בו יכלו לעסוק בתורת חיים. והתורה הנלמדת במוצאי שבת הלא יש לה כח להשפיע על האדם שיהיה עוסק בה כל השבוע, שהרי 'גופא בתר רישא גריר', וכמה רב ההפסד בביטולה.

שהרי כך אמרה התורה, שלא היתה כל מטרת יציאת ישראל ממצרים אלא בכדי שיוכלו לקבל את התורה בהר סיני אחר התקדשותם והכנתם כראוי, וכמו שכתוב (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה". ומזה הטעם מל משה רבינו את ישראל ביציאתם ממצרים. לא רק משום שערל אסור באכילת קרבן פסח, אלא גם מפני שאי אפשר לקבל את התורה ולקנות אותה בלא למול מקודם. וכמו שמצינו במדרש (שמו"ר ל, יב) שאונקלוס הגר בא קודם שהתגייר לדודו אדריינוס קיסר וסיפר לו שברצונו להתגייר בכדי שיוכל לעסוק בתורה. אמר לו אדריינוס, מפני מה רצונך להתגייר, שב ועסוק בתורה בלא להתגייר. ואמר לו אונקלוס, גוי אין לו שייכות לתורה הקדושה, וכמו שנאמר "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי". רק מי שהוא בגדר ישראל יכונה, יוכל לשמוע את דברי ה', ללמוד את תורתו, ולקנות אותה בנפשו.

נמצא, שהתחילו ישראל בהכנתם לקבלת התורה כבר בזמן שיצאו ממצרים. ובאמת, לפי הכלל הגדול הנקוט בידינו, שכל אשר אירע לאבותינו חוזר וניעור בימים אלו בבחינת "קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא", ראוי לנו להתבונן למה הגיעו לישראל על ידי הכנתם לקבלת התורה, בכדי שנדע לאן אנו צריכים לשאוף להגיע. והנה, בחז"ל מבואר שכל ישראל הגיעו אז למדרגה הרוממה ביותר לה יכול להגיע אדם, למדרגת הנבואה. וכמו שאמרו "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי במעשה מרכבה", והכוונה בזה שגם מדרגת הנבואה שזכו לה היתה ברמה הגבוהה ביותר, וכמו שאמרו חז"ל שאת שתי הדברות הראשונות שבעשרת הדברות, 'אנכי ה' אלהיך' ו'לא יהיה לך' שמעו ישראל מפי הגבורה, שזו מדרגת הנבואה פנים בפנים.

ובהיות וכל השפעות החגים הם ממש כמו שהיו באותו הזמן ובאותה העת לאבותינו, הרי שאנו צריכים לשאוף להגיע גם כן למדרגה נעלה זו. ואין אלו דברי גוזמא, שכן זהו המוטל על כל אחד ואחד מישראל. וראיה לדבר, מן הספר מסילת ישרים. בספר מסילת ישרים מבאר רבינו

הרמח"ל צעד אחר צעד כיצד יכול כל אחד לעלות בסולם העליה שלו, ולהגיע לתכלית הנרצית, שהיא 'להתענג על ה' ולהנות על זיו שכינתו'. בתחילה האדם צריך להיות 'צדיק', כלומר, עושה את צווי ה' ונשמע לכל אשר דיבר, פורש מעבירות ומקיים מצוות. בהמשך הוא יהיה 'חסיד', דהיינו, יוסיף על מצוות ה' ויתחסד עם קונו לעשות נחת רוח לפניו בדברים שאינם מעיקר הדין אך רצון ה' בהם, ולבסוף יגיע האדם למדרגה האחרונה והנעלית מכולן, והיא 'ישר', וזהו תכלית כל העבודה, ולכן נקרא הספר 'מסילת ישרים', כי זו המדרגה אליה צריך כל אחד להגיע.

אולם דוקא במדרגה זו, קיצר הרמח"ל ולא ביאר. וצריך להבין, 'צדיק' אנו יודעים מהו ומה מהותו, אף 'חסיד' אנחנו מבינים כיצד מתנהג, אולם מהו ה'ישר', ומדוע קיצר בו הרמח"ל ולא הסביר כיצד מגיעים למדרגה זו?!

אולם באמת ה'ישר' אינו אדם שהגיע למדרגה נוספת על ידי שהוסיף טרחה ועמל בעבודת ה', אלא הוא פועל היוצא ממילא, משום שמי שנדבה אותו רוחו להיות צדיק וחסיד ממילא הוא נהיה בסוף ישר. כי 'ישר' זהו מי שהוא קדוש ודבוק בה' יתברך בלי הפסק עד מדרגת הנבואה. ודבר זה למדנו מדברי בלעם הרשע שהתפלל (במדבר כד, י) "תמות נפשי מות ישרים" ופירשו בגמרא בעבודה זרה (כה.) ש"ישרים" אלו אבותינו אברהם יצחק ויעקב שהיו דבוקים בה' יתברך כל ימי חייהם ללא הפסק. ולזאת מלמדנו רבינו הרמח"ל שלהיות "ישר" - דבוק בה' יתברך - לא נפלאה היא, וזו צריכה להיות השאיפה לכל אחד מאתנו, כי בידינו הדבר להגיע לאותה המדרגה שהיו בה אבותינו. ולכך נתכנינו בשם "ישראל" שהוא ישר - אל, כי יש באפשרות כל אחד מאתנו להדבק בה' יתברך. זו השלמות האמיתית ובכך יתואר מי שהוא "ישר".

וכיצד ניתן לבוא לידי כך שנהיה צדיקים חסידים וישרים? על זה אמרו רבותינו במסכת אבות (פרק ו' מ"א): "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומכשירתו להיות צדיק חסיד וישר". עסק התורה, היא שמביאה את האדם למדרגה זו. וכפי שפתח רבינו הרמח"ל

את ספרו בדברי חז"ל 'תורה מביאה לידי זהירות וכו' עד רוח הקודש ותחיית המתים'.

ולכן, מאחר וכל אחד מאתנו בחדרי לבו באמת מבקש תורה וחפץ בכל נפשו ומאודו לקנותה, וכן כל אחד מאתנו רוצה לחיות חיים של קרבת אלהים מרוממת, הרי שהזמן בו הוא צריך להתחיל להתכונן ליום קבלת התורה והקרבה לה', לחג השבועות, הוא עתה. בימים אלו ממש. להחזיק בימי חול המועד ובימי בין הזמנים שאחריהם בעסק התורה ואין בלתי. כי כמה בושה וכלימה תכסה את מי שיבוא בחג השבועות לבקש חכמה בינה ודעת, ובכל ימים אלו הלך בטל אחר פתויי היצר?!

הקשור לתורה יזכה לגאולה ולתחיית המתים

ובימים אלו, בזמן בו העלינו על נס את תקוותנו וציפייתנו לגאולה ועת אשר הגאולה השלימה נמצאת לנגד עינינו, עלינו לשנן ולשוב ולשנן את דברי הגמרא בסוף מסכת כתובות "אמר רבי אלעזר, עמי ארצות אינם חיים וכו' שנאמר 'כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל' כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו". כלומר, לעתיד לבא, עת אשר יקבץ ה' יתברך את כל נדחי ישראל ויגאלם גאולת עולמים, יקיץ משנתם את שוכני העפר ויחיה את מתי ישראל, בכל מקום ומקום יראו כיצד נפתחים הקברים וקמים המתים לתחיה, אך יהיו אי אלו מצבות שישארו חתומות, סגורות ונעולות. רק מי שזכה בחייו לאורה של התורה, לעסוק ולעמול בה, הוא שיזכה לקום אז ולראות בגאולתם של ישראל ובשיבתם לציון.

וממשיכה הגמרא: "כיון דחזייה [לר"י] דקמצטער", ראה רבי אלעזר כיצד רבי יוחנן מצטער מדבריו, באמרו כי רבים מבני ישראל לא יזכו לתחיית המתים, "אמר ליה, רבי, מצאתי להן תקנה מן התורה, [שנאמר] 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום' וכי אפשר לדבוקי בשכינה, והכתיב 'כי ה' אלהיך אש אוכלה' אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו

מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה". גם אלו שלא ישבו ועסקו בתורה, מכל מקום אם יש להם זיק וקשר לתורה על ידי שתמכו בידי לומדיה, אף הם יקומו לתחיית המתים.

ומדוע? - כי רק על ידי הקשר לתורה הקדושה ניתן להגיע למצב של "כאילו מדבק בשכינה". וכמו שהבאנו את דברי רבי מאיר, שהעוסק בתורה הוא לבדו שזוכה להיות צדיק חסיד וישר, וישר זהו מי שדבוק בהקב"ה כל העת.

הגאולה תבוא בהיפח הדעת

וכאשר אנו עוסקים בעניני הגאולה העתידה, עם שאיננו יודעים כיצד יתרחשו כל מאורעותיה והיאך יהיה סדרה, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' מלכים פי"ב ה"ב) "וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו", מכל מקום דברים רבים נוכל ללמוד מהגאולה הראשונה שהיתה לישראל, בזמן שהוציאים הקב"ה ממצרים והביאם אל הנחלה ואל והמנוחה.

הפסוק בשיר השירים מתאר את מצבם של ישראל בזמן שעמדו לפני ים סוף והמצרים רודפים אחריהם: "יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה". כנסת ישראל המשולה ליונה, היתה אז "בחגוי הסלע". מהו "בחגוי הסלע"? אומר המדרש (תנחומא שופטים) "למה היו ישראל דומים באותה שעה, ליונה שברחה מלפני הנץ ובאה להכנס לפנים מן הסלע, והיה הנחש בתוכו. בקשה לצאת - הרי הנץ על הפתח. כך היו ישראל. הים הולך וסוער עליהם, והשונא רודף אחריהם, והחיות מן המדבר, והיו מוקפים מארבע רוחות. מה עשו, נשאו עיניהם לאביהן שבשמים וצעקו, שנאמר 'ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם וכו' ויצעקו בני ישראל אל ה', לכך כתיב יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה השמיעני את קולך". עד כאן לשון המדרש. הבה ונתבונן בדברים, כיצד חשו אז ישראל. מאחור מצרים ומלפנים הים, ובצדדים נמצא המדבר הנורא.

ואז, ברגע אחד, עשה הקב"ה נס עצום אשר לא חשב ולא העלה אף אחד בדעתו שיארע כדבר הזה. נבקע הים ונחלק לשנים, ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל (שמות פי"ד פכ"ב) כתוב שנעמד לגובה שלוש מאות מיל! ובכך יצאו ישראל מאפילה לאור גדול ברגע אחד.

כך גם תהיה הגאולה האחרונה, לה ייחלו ישראל בכל הדורות, ולהו אנן מצפים כל רגע בדורנו, הדור האחרון. למרות שעוברים על כלל ישראל צרות גדולות ונוראות, למרות שנראה לאנשים ש'סגר עליהם המדבר', ולמרות שעם ישראל בכלל ובפרט, מרגיש לפעמים כאותה היונה, שאין לה מקום לנוס אליו. לפתע, יחיש הקב"ה את הגאולה, בלא הכנות מוקדמות וללא הודעות מראש. בהיסח הדעת ובפתע פתאום. ואשריו ואשרי חלקו של מי שמנצל עתה את חייו לקנות עוד תורה ומצוות, עוד חיי נצח, טרם 'יבואו ימים אשר תאמר אין לי בהם חפץ'.

ונזכיר כאן את דבריו הנפלאים של רבינו סעדיה גאון בספרו אמונות ודעות. הבט וראה, כותב רבי סעדיה גאון, בזמן אשר חולל הקב"ה את אותותיו ומופתיו בארץ מצרים. ראה כמה מכות הביא הקב"ה על פרעה ועמו צוררי ישראל במצרים, וכמה מכות הביא עליהם בים סוף עד שהטביעם. וכאמור בהגדה שבמכות רבות לקו המצרים בארץ מצרים ובים.

וכל זה, ממשיך רבינו סעדיה, נכלל בתורה בשתי מילים. כאשר כרת הקב"ה ברית עם אברהם, כה אמר לו "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם וכו' וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". "דן אנכי". בשתי מילים אלו נכללים כל הניסים שעשה הקב"ה במצרים ונכללות כל המכות העצומות אשר הביא הקב"ה על המצרים.

ומעתה, מסיים רבינו סעדיה גאון, בין תבין כיצד תראה הגאולה העתידה, אשר לא שתי מילים נאמרו לתאר את הניסים והמופתים שיהיו בה, וגם לא שתי פרקים או פרשיות. כל ספרי הנביאים ובכללם ספר

ישעיהו אשר בו לבדו יש ששים וששה פרקים המלאים מעניני הגאולה, מדברים בזה ומתארים את הפלאות והנפלאות שיהיו אז. ולכן אמרו רבותינו בגמרא בברכות (יב:) שהניסים הגדולים שהיו ביציאת מצרים יהיו טפלים לניסים העצומים והנוראים שיהיו בעת יחיש לנו ה' יתברך את הגאולה העתידה.

לעולם לא נסיח דעתנו מהגאולה העתידה, ומן הבקשה והתפילה עליה לא נרפה לעולם. ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיעלו תפילותינו ויתקבלו ברצון, להחיש לנו את הגאולה השלימה ואת ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו בקרוב, וכימי צאתנו ממצרים יראנו ניסים ונפלאות, כי פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים.

